

Skeiv på bygda

KUN-rapport 2015: 2

Senter for kunnskap
og likestilling

Helga Eggebø, Maria Almli og Marte Taylor Bye

© Forlaget Nora 2015

ISBN: 978-82-92038-03-1 (papirutgave)

ISBN PDF: 978-82-92038-04-8 (nettutgave)

Omslag: V design AS

Trykk: Forretningstrykk AS

Omslagsfoto: Fotograf Karoline O. A. Pettersen AS

KUN senter for kunnskap og likestilling
8286 Nordfold
www.kun.nl.no

Innhold

Forord	6
Summary	7
1. Innledning	9
2. Tidligere forskning og teoretiske perspektiver	14
LHBT-forskning	14
Levekår	14
Identitetspolitikk og skeiv teori	15
LHBT-personer i rurale områder	17
Rurale studier	21
Levekår i rurale strøk	22
Representasjoner av det rurale	23
3. Metode	25
Rekruttering	25
Utvalg	26
Gjennomføring av intervjuene	28
Supplerende datamateriale	29
Analyse	30
Generalisering	31
Metodiske begrensninger	32
Etikk	34
4. Identitet	37
Å komme ut	37
LHBT-identiteter	40
Andre identiteter	43
5. Skole	46

Ungdomskolen	46
Sted = ungdomskolen	49
Mobbeforskning	50
Utdanning = flytting	53
Hva gjør (ikke) skolen?	54
6. Sosiale nettverk	56
Stedlige skeive nettverk	56
Politikk og organisasjon	57
Venner	58
Virtuelle relasjoner	60
7. Selvlysende og usynlig	63
Hypersynlig som homo der hjemme	66
Synliggjøring og normalisering	67
8. Best på bygda eller i byen?	69
«Typisk bygda»	69
Småbyen	71
Å flytte tilbake	73
Lykkelige lesbiske liv på landet	76
Hvor er mangfoldet?	78
9. Helse	81
Psykisk helse	81
Helsevesenet	84
10. Diskusjon	87
11. Tiltak	91
Systematisk arbeid for en ikke-diskriminerende skole	91

Likeverdige offentlige tjenester	93
Likestilling og mangfold i distriktskommuner.....	93
Referanser:	95
Vedlegg	102
Vedlegg 1: Invitasjon til å delta	102
Vedlegg 2: Informasjonsskriv	103
Vedlegg 3: Intervjuguide.....	104

Forord

Dette forskningsprosjektet er gjennomført av KUN senter for kunnskap og likestilling på oppdrag av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). KUN er en privat stiftelse som jobber med regional utvikling og likestilling. Senteret arbeider med likestillingsspørsmål i bred forstand, det vil si likestilling på grunnlag av kjønn, etnisitet, funksjonsevne, seksuell orientering og kjønnsuttrykk. KUN ligger i Steigen kommune i Nordland og har avdelingskontor på Steinkjer i Nord-Trøndelag.

Vi ønsker å rette en stor takk til alle som har stilt opp og latt seg intervjuet i forbindelse med dette prosjektet. Takk for at dere har delt deres erfaringer og livshistorier med oss. Uten dere ville det ikke ha vært mulig å skrive denne rapporten. Videre vil vi takke Skeiv Ungdom, Rosa kompetanse, Klara Klok, Ung.no, Ung i Nordland, Forbundet for transpersoner i Norge og Stensveen ressurscenter for å ha hjulpet oss med å rekruttere informanter og fremskaffe bakgrunnsinformasjon. Takk til Gudrun Jevne, Hans Wiggo Kristiansen og Tone Hellesund for nyttige kommentarer til tidligere utkast av rapporten.

Summary

There is a commonly held assumption that urban areas are better places to live for LGBT persons. Urban areas are assumed to be more diverse, more tolerant and to offer gay networks, clubs and organisations. Rural areas, on the other hand, are imagined to be homogenous, intolerant and less diverse with regard to gender and sexuality. Consequently, LGBT people are thought to leave rural areas in order to be able to live openly. Existing research on LGBT people in rural areas both confirm and challenge these assumptions. Most of the existing research on this issue investigates rural areas and discourses in the USA, there are only a few Nordic studies on LGBT people in rural areas.

The aim of this report is to investigate the experiences of young LGBT persons living in rural areas in Norway. The report is based on 24 qualitative interviews with LGBT persons, mostly between 16 and 30 years old. They come from, or live at, communities with less than 20 000 inhabitants. Moreover, we analyse some supplementing material, namely background interviews with persons working in LGBT-organisations, and data retrieved from the internet forums Gaysir and Klara Klok.

The report investigates gay identities, identity categories and perceptions of gender and sexuality. While some informants see sexual orientation as an important part of their identity, others resist such identities as stereotypes limiting their true self. Moreover, we find two rather different perceptions of gender and sexuality among the informants. Some see gender and sexuality as something essential and a biologically given, but quite a few of the younger informants problematise dichotomous and essentialist understandings of gender and sexuality, much in line with queer theory. They prefer to define themselves in terms such as “pansexual”, “bigender”, “queer” and “transmasculine”.

The informants speak of friendships and satisfactory social relations, as well as loneliness and feelings of exclusion. Those experiencing loneliness tend to connect this to characteristics of the place they come from. Small communities with few people offer limited options with regard to friendship, activities and gay networks. Others

appreciate the social activities and relationships presents in the local communities, such as outdoor activities and cultural events, and do not miss gay networks, bars and organisations.

Quite a few of the younger informants speak of bullying and loneliness at school. Some, but not all, relate this to the fact that they live in rural areas. School seems to be an important area for youth, and bullying and loneliness have severe negative consequences for living conditions and the experience of the local community in general. Existing research on bullying suggest that bullying is not more widespread in rural areas than urban areas, but LGBT youth report significantly higher levels than heterosexuals. Anti-bullying programs with emphasis on gender and sexuality, as well as inclusive and non-discriminatory teaching, seem to be important in order to improve living conditions for students in general, and LGBT youth in particular.

The informants experience a paradoxical situation of being on the one hand invisible and on the other highly visible. They relate feelings of being “the only gay in the village”, and what they see as a lack of gay people in the local community as well as in society in general. On the other hand, they experience people staring and commenting negatively, due to the fact that they do not fit into heteronormativity. For some informants, perhaps in particular transgender persons, the stressful situation of being defined as deviant make them prone to depression and anxiety.

Some of the informants’ narratives are in line with the assumption that urban areas are in fact better places to live for queer people. Other informants explicitly challenge these assumptions. They argue that rural areas are inclusive and diverse places with room for LGBT people to live good lives. They are eager to participate in the construction of positive narratives about being gay in rural areas. Moreover, the informants’ narratives offer more nuanced understandings of place than the dichotomous representation of urban versus rural life. Their stories reveal a complex relationship between experience and narratives of place, as well as sexuality and gender.

1. Innledning

Det synes å være en utbredt oppfatning at storbyer er bedre steder å leve for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (LHBT-personer) enn rurale områder. Denne oppfatningen begrunnes gjerne med at det i byene eksisterer egne LHBT-nettverk og miljøer i form av interesseorganisasjoner, utesteder og fritidsaktiviteter. Videre sees byene på som mer mangfoldige når det gjelder kjønn og seksualitet, så vel som etnisitet og andre former for annerledeshet. Rurale strøk, derimot, oppfattes gjerne som mindre mangfoldige, og dessuten som konservative når det gjelder kjønn, seksualitet og familieformer. Den rådende oppfatningen synes å være at gjennomsluktige lokalsamfunn og bygdesladder representerer et større problem for mennesker som på en eller annen måte bryter med rådende normer. I tråd med slike dominerende representasjoner av bygda og byen skapes det myter og oppfatninger om at «alle» LHBT-personer rømmer fra rurale til urbane områder. Både media, folkemeningen og til dels forskningen synes preget av slike oppfatninger, både i Norge, i andre skandinaviske land og i USA.

Formålet med dette prosjektet er å fremskaffe forskningsbasert kunnskap om hvordan det er å leve som ung LHBT-person i rurale strøk i Norge i dag. Forskningsprosjektet er utført på oppdrag av Barne-, ungdoms og familiedirektoratet (Bufdir). Rapporten er basert på kvalitative intervjuer med 24 unge LHBT-personer som kommer fra eller er bosatt på et sted i Norge med under 20.000 innbyggere.¹ I tillegg analyseres noe supplerende materiale i form av bakgrunnsintervjuer og data hentet fra relevante nettfora. I rapporten viser vi hvilke utfordringer og berikelser det å bo i rurale områder i Norge i dag innebærer for unge LHBT-personer, og hvordan sted og erfaringer knyttes sammen. Datamaterialet sier noe om hvilke hegemoniske og alternative fortellinger om bygda og byen som er tilgjengelige, og hvilken betydning informantene tillegger sted, så vel som seksuell orientering og kjønnsuttrykk, i sine livshistorier.

¹ I henhold til det utlyste oppdraget er «distriktet» her definert som et sted med mindre enn 20.000 innbyggere.

Forskning på LHBT-befolkningen i Norge dokumenterer at disse gruppene stort sett rapporterer om gode levekår, på lik linje med resten av befolkningen. Samtidig er det noen grupper som kommer vesentlig dårligere ut (Andersen og Malterud 2013). Svensk og norsk forskning tyder på at lesbiske og homofile er bosatt i urbane strøk i noe større grad enn befolkningen ellers (Hegna med flere 1999; Wimark 2014). I motsetning til i USA finnes det imidlertid lite forskning som kan si noe om hvordan det er å leve som LHBT-person i rurale områder i Norge. Noe av den forskningen som er gjort i USA tyder på at disse gruppene opplever betydelige og til dels andre utfordringer enn LHBT-personer bosatt i byene (Preston og D'Augelli 2013). Andre forskningsarbeider utfordrer forestillingen om at det er verre å leve skeive liv i rurale enn i urbane strøk, og karakteriserer dette som «myten om homofil migrasjon» eller «hypotesen om undertrykking på bygda». Med utgangspunkt i historiske analyser, kvalitative intervjuer og studier av kulturelle representasjoner, fortelles alternative historier om hvordan det er å leve skeive liv på bygda (Herring 2010; Howard 1999; Johnson 2013; Kristiansen 2008; Wimark 2014).

Sentrum-periferi er en sentral konfliktlinje i norsk politikk (Rokkan og Hagtvatn 1987). Men sentrum-periferi-dimensjonen har fått relativt lite oppmerksomhet i offentlig politikk for å bedre levekårene til LHBT-befolkningen. I Stortingsmeldingen *Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge* (St.meld. nr. 25 (2000-2001), side 76, 81, 87) tematiseres imidlertid betydningen av bosted. Meldingen synes å være preget av den rådende oppfatningen om at bygda er et problematisk sted for lesbiske og homofile. Dokumentasjonen som underbygger denne oppfatningen ser imidlertid ut til å være sparsom. Som et ledd i oppfølgingen av meldingen fikk Norges Bygdeungdomslag støtte til kampanjen «Gay på landet» hvor de satte søkelys på hvordan det er å være lesbiske og homofil på bygda i Norge. Med unntak av dette er vi ikke kjent med andre tiltak rettet spesifikt inn mot LHBT-befolkningen i rurale områder i Norge.

I det påfølgende kapittelet presenteres tidligere forskning og teoretiske perspektiver på henholdsvis LHBT-befolkningen og det rurale. Deretter følger et kapittel om metode.

Her diskuteres metodiske valg, etiske vurderinger, analyse og metodiske begrensninger. Videre består rapporten av seks analysekapittel (kapittel 4-9).

Kapittel 4 handler om identitet, et gjennomgangstema innenfor LHBT-forskningen. Her viser vi hvordan noen informanter opplever at seksuell orientering er en viktig del av deres identitet, mens andre tar avstand fra en homofil identitet til fordel for andre identiteter. Vi finner også svært ulike oppfatninger av kjønn og seksualitet blant våre informanter. Noen forteller historier i tråd med oppfatningen av at seksuell orientering er noe medfødt, en legning, som gir opphav til en lesbisk eller homofil identitet. Andre informanter forstår kjønn og seksualitet som sosialt konstruert og mer flytende, og problematiserer dikotomier som mann/kvinne og hetero/homo.

I kapittel 5 om skole viser vi at ungdomskolen kan oppleves som en vanskelig tid. Mange av våre informanter har opplevd mobbing, utestengning og psykiske helseplager. LHBT-ungdom rapporterer generelt om høyere forekomster av mobbing enn heteroungdom (Roland og Auestad 2009), og minoritetsstatus og minoritetsstress bidrar til at dette er en særlig sårbar gruppe. Mobbeforskningen tyder ikke på at forekomsten av mobbing er generelt høyere i rurale strøk, men for skeive ungdommer på bygda kan stedet de bor på være en tilgjengelig forklaring på ensomhet og utilfredshet; ensomhet forstås gjerne som et resultat av at man bor på et lite sted. Ettersom overgang til videregående og høyere utdanning gjerne sammenfaller med flytting til større steder, kan negative opplevelser av ungdomskolen ha langvarig betydning for hvordan man oppfatter hjemstedet.

I kapittel 6 *Sosiale nettverk* skriver vi om vennskap, skeive nettverk, deltakelse i politikk og organisasjonsliv, og virtuelle relasjoner. Her diskuteres betydningen av det å ha tilgang til miljøer hvor man kan møte andre LHBT-personer. Slike nettverk kan være både stedlige (caféer, utesteder, politiske miljøer, organisasjoner og nettsteder) og virtuelle. Det er svært varierende i hvilken grad nettverk av andre LHBT-personer oppleves som viktig for informantene. Informantens fortellinger om sosiale relasjoner handler om ensomhet så vel som nære vennskap. Det å ha gode venner på stedet der man bor, framstår som sentralt for livskvaliteten. De som mangler venner på

hjemstedet, oppsøker gjerne sosiale nettverk andre steder. Mens alle informantene inngår i ulike virtuelle nettverk, er disse kanskje særlig viktige for dem som opplever ensomhet og mangel på nettverk der de bor.

I kapittel 7 viser vi hvordan informantene kan oppleve å være både «selvlysende» og «usynlige». På den ene siden opplever mange av informantene at LHBT-personer er usynlige i lokalsamfunnet og i offentligheten generelt. Dessuten erfarer de selv å bli usynliggjort på skolen og i møte med helsevesenet. På den andre siden opplever de å bli alt for synlige i lokalsamfunnet, fordi de bryter med eksisterende normer for kjønn og seksualitet. Å være selvlysende kan innebære å få mye oppmerksomhet rettet mot sin seksuelle orientering, å bli beglodd, være gjenstand for sladder og få kommentarer slengt etter seg. Både usynlighet og det å være selvlysende er ubehagelige posisjoner. Informantene etterlyser, og ønsker å bidra til, normalisering av seksualiteter, samlivsformer og kjønnsuttrykk som bryter med heteronormative forestillinger, både på hjemstedet og i samfunnet ellers.

I kapittel 8 *Best på bygda eller i byen?* presenteres informantenes oppfatninger av sted generelt og hjemstedene spesielt. Her viser vi hvordan dominerende representasjoner av byen og bygda er å finne i informantenes fortellinger. Mens noen forteller om et negativt forhold til hjembygda, forteller andre om lykkelige liv på landet. Men i tillegg til slike dominerende forståelser, finnes det et mangfold av fortellinger om sted som bidrar til å nyansere dikotome forståelser av by og bygd. Småbyer og større tettsteder vil for noen kombinere det beste fra bygda og byen. Dessuten har både byer og småsteder lokale særpreg og kulturer som er mer relevante for hverdagsliv og livskvalitet enn todelingen mellom by og bygd.

I kapittel 9 som handler om helse, beskriver vi de psykiske helseutfordringene som informantene i dette prosjektet forteller om. I tillegg analyseres informantenes møter med helsevesenet. I kapittel 10 gjør vi en overordnet diskusjon og analyse av betydningen av sted for unge LHBT-personers hverdagsliv og livskvalitet i Norge i 2014. Et hovedfunn i rapporten er at mange av de gleder og utfordringer informantene forteller om, ikke framstår som særskilte for gruppen LHBT-personer i distriktet. Våre

informanters fortellinger om rurale og urbane strøk er på mange måter sammenfallende med hva man finner i forskningen på rurale områder generelt. Og de utfordringene våre informanter forteller om, som heteronormative samfunnsstrukturer, usynliggjøring og direkte trakassering, er noe mange LHBT-personer strever med, uavhengig av hvor de bor.

I kapittel 11 presenterer vi forslag til tiltak. Denne studien gir noen pekepinner på hva som skal til for å sikre ungdom generelt, og LHBT-ungdom spesielt, gode levekår: Gode skoler med et godt sosial miljø, venner, åpenhet, mangfold, aksept for forskjellighet og inkluderende lokalsamfunn er viktig for at unge skal trives der de bor. Vi anbefaler derfor tre overordnede tiltak: 1) Nasjonal satsing for å forebygge kjønnsbasert mobbing og seksuell trakassering i skolen. 2) Et systematisk arbeid for å gi LHBT-personer likeverdige offentlige tjenester i møte med for eksempel skole og helsevesen. 3) Integrering av likestilling og mangfold som gjennomgripende temaer i regionalpolitikken.

2. Tidligere forskning og teoretiske perspektiver

I boka *The Challenges of Being a Rural Gay* (Preston og D'Augelli 2013)

karakteriserer forfatterne forskning på LHBT-personer i rurale strøk som «ukjent territorium». Denne karakteristikken framstår som treffende for Norge. Her finnes det svært lite forskning som handler spesifikt om denne problemstillingen; vi er bare kjent med to masteroppgaver fra 2006 (Leifson; Thuen). I USA finnes det imidlertid et ikke ubetydelig antall studier som omhandler levekår og representasjoner av LHBT-personers liv i rurale områder i USA (for eksempel Annes og Redlin 2012; Cody og Welch 1997; Eldridge med flere 2006; Howard 1997; Kazyak 2011; Kennedy 2010; Osborne og Spurlin 1996; Oswald 2002b; Preston og D'Augelli 2013; Shuttleton med flere 2000).

I denne rapporten kombinerer vi forskning og teoretiske perspektiver på henholdsvis rurale strøk og LHBT-forskning. Disse to forskningsområdene har gjennomgått en parallell utvikling: det har vært en dreining i fokus fra det kvantitativt målbare, som demografi og levekår, til sosialkonstruktivistiske tilnærminger hvor kategorier, fortellinger og representasjoner utforskes og problematiseres. Vår oppfatning er at det ikke er noen nødvendig motsetning mellom levekårsperspektiver og sosialkonstruktivistiske perspektiver, og anvender begge perspektivene i rapporten alt etter hva som er relevant ut fra de empiriske funnene. Levekår og diskurser påvirker hverandre gjensidig; fortellinger og selvforståelser har reelle materielle konsekvenser i hverdagslivet.

LHBT-forskning

Levekår

Rapporten *Seksuell orientering og levekår* (Andersen og Malterud 2013) gir en bred oversikt over LHBT-personers levekår i Norge i dag, sammenliknet med befolkningen ellers. Rapporten inneholder også en omfattende litteraturgjennomgang som dekker både norsk og engelskspråklig forskning (Andersen og Malterud 2013, side 25-48). Hovedkonklusjonen fra denne studien er at det generelt sett er større likheter enn

forskjeller i levekår mellom lesbiske, homofile, bifile og heterofile. Folk er stort sett fornøyd med livene sine, uavhengig av hvilken av disse gruppene de identifiserer seg med. Likevel dokumenterer både denne studien og tidligere forskning at enkelte grupper kommer litt dårligere ut. LHBT-befolkningen er overrepresentert i antall selvmordsforsøk (Andersen og Malterud 2013; Hegna 2007; Hegna med flere 1999; Hellesund 2008), muligens mer utsatt for vold (Fjær med flere 2013; Stefansen med flere 2009) og rapporterer om høyere andel psykisk uhelse enn resten av befolkningen (Andersen og Malterud 2013; Meyer 2003; Moseng 2002; Ros med flere 2013). Særlig gjelder dette de som er under 30 og bifile kvinner (Andersen og Malterud 2013). Også LHBT-personer som tilhører andre minoritetsgrupper, som etniske minoriteter og personer med nedsatt funksjonsevne, ser ut til å oppleve levekårsutfordringer i større grad enn andre (Elgvin med flere 2013; Grønningsæter 2012).

Mens bosted ikke inngår som variabel i levekårsundersøkelsen fra 2013, inneholder NOVAs levekårsundersøkelse fra 1999 (Hegna med flere) informasjon om lesbiske og homofiles bosettingsmønstre i Norge. Undersøkelsen er ikke representativ, men blant de spurte var 54 prosent av homofile og lesbiske bosatt i Oslo. Til sammenligning bor 22 prosent av den generelle befolkningen der. Selv om dette ikke er et representativt utvalg, kan disse tallene være en indikasjon på at homofile og lesbiske bor konsentrert i de større byene, særlig i Oslo. Når det gjelder årsakene til at homofile og lesbiske flyttet til Oslo oppga 69 prosent at utdanning var viktig, og 59 prosent oppga ønske om å bo i en større by. Det var særlig de homofile mennene som oppga muligheten for å treffe andre homofile, større grad av seksuell frihet og det å slippe unna problemene med å leve som homofil på hjemstedet som årsaker til å flytte (Hegna med flere 1999, 2.1.3).

Identitetspolitikk og skeiv teori

En sentral skillelinje i homobevegelsen og LHBT-forskningen går mellom de som oppfatter homoseksualitet som noe medfødt og stabilt, og de som forstår kjønn og seksuell orientering som sosialt konstruert. I den moderne homoseksuelle identitetsfortellingen er seksuell orientering forstått som legning, det vil si noe

medfødt og essensielt. Seksualiteten er dessuten, innenfor denne fortellingen, selve sannheten om hvem man er (Hellesund 2008). Denne forståelsen av homoseksualitet har vært viktig for den moderne homobevegelsen; rettighetskampen har gjerne vært basert på at homoseksualitet er medfødt og at identitet som homo er en naturlig og nødvendig konsekvens av seksuell tiltrekning, seksuelle handlinger og kjærlighet mellom personer av samme kjønn. Mange studier innenfor LHBT-forskningen utforsker utviklingen av homoidentitet(er). Noen av disse tar utgangspunkt i en essensialistisk forståelse av kjønn og seksualitet, mens andre benytter sosialkonstruktivistiske perspektiver.

Skeive teoretikere kritiserer dikotome forståelser av kjønn og seksualitet.

Tokjønnsystemet er grunnleggende for hvordan man tenker om kjønn og seksualitet; kjønn forstås i termer av mann og kvinne, som to motsatte og gjensidig utelukkende kategorier. Seksualitet forstås også som et binært motsetningspar, hetero/homo, der heteroseksualiteten er normen, mens homoseksualitet defineres som avvikende og underordnet. Skeiv teori representerer en grunnleggende kritikk av identitetspolitikk og essensialistiske forståelser. Litteraturviteren Judith Butler (1993, 1998, 2006, 2011) har hatt stor innflytelse på utviklingen av skeiv teori. Hun regnes gjerne som grunnleggeren av skeiv teori («queer theory»), men det var Teresa de Lauretis som først etablerte dette begrepet (Mortensen 2008, side 75, 289). Innenfor skeiv teori problematiseres forståelser av kjønn og seksualitet som noe naturlig, biologisk eller gitt. I motsetning til den mer tradisjonelle LHBT-forskningen sees ikke homoseksualitet som en fastlagt identitet, men som praksiser som stadig er i endring (Mortensen 2008, side 290).

Et sentralt begrep innenfor Butlers (1993, 2006, 2011) tenkning er *performativitet*. Kjønn forstås som noe man gjør, ikke som noe man har. Kjønn og seksualitet er ikke essensielt eller iboende, men bare de kjønnede og seksuelle praksisene som gjøres. Kjønn blir til noe konkret gjennom performative kjønnshandlinger. Kjønnshandlingene er avhengige av gjenkjennelse. De handlingene som kan gjenkjennes innenfor et heteronormativt tokjønnsystem er de som forstås og vektlegges. Andre handlinger blir definert som avvik. Kjønnsideidentitet baserer seg på repetisjon av slike mønster. I vårt

samfunn er det tokjønnsystemet som gjør mennesker forståelige. Det heteroseksuelle tokjønnsystemet opprettholdes gjennom at det blir gjentatt og bekreftet igjen og igjen. Mennesker underkaster seg i stor grad tokjønnsystemet for ikke å bli definert som avvikende. Men performativitet åpner også for endring. Det kan skje forskyvninger i repetisjonene. Effekten blir det Butler kaller *subversiv*. Man vender om på, snur på og undergraver tokjønnsystemet ved å gjøre performative handlinger som bryter med denne modellen.

LHBT-personer i rurale områder

Forestillingen om at LHBT-personer rømmer bygdene og flytter til byene synes å være vel etablert både i Norge og i USA. Disse forestillingene har blitt omtalt som «hypotesene om undertrykking på bygda» (rural repressive hypothesis) (Johnson 2013, side 18), «myten om homofil migrasjon» (the gay migration myth) (Howard 1999) og fortellinga om å være «seksuell flyktning» (Mortensen 2001). Noen empiriske forskningsarbeider bekrefter til dels disse mytene, mens andre forskere utfordrer og problematiserer slike forestillinger (Herring 2010; Howard 1999; Johnson 2013; Kristiansen 2008; Wimark 2014). Tatt i betraktning at forskning på LHBT-personer i rurale strøk har blitt karakterisert som ukjent territorium så sent som i 2013 (Preston og D'Augelli), ble vi noe overrasket over den ganske omfattende mengde litteratur vi har funnet som omhandler nettopp LHBT-befolkningens levekår i rurale områder. Det meste av den litteraturen vi har greid å finne gjelder amerikanske forhold, men vi har også funnet studier fra Kina, Vietnam, Australia og Slovenia.² En fullstendig

² Eksisterende forskning på LHBT-personers levekår i rurale strøk omhandler levekårsituasjonen generelt (Kuhar og Svab 2014; Wienke og Hill 2013), håndtering av stigma og diskriminering (Cody og Welch 1997; Cohn og Hastings 2010, 2011; Howard 1997; Preston med flere 2004; Preston og D'Augelli 2013; Whitlock 2009), seksuell praksis i USA (Schnarrs med flere 2010) og Kina (Yang med flere 2012), seksuell vold i likekjønnspar (Wang 2011), religion (Hansen og Lambert 2011), holdninger til homoseksualitet i rurale områder (Eldridge med flere 2006), identitet (Annes og Redlin 2012; Kazyak 2011; Kramer 1995; Osborne og Spurlin 1996; Whitlock 2009; Yost og Chmielewski 2011), forholdet til familie (Oswald 2002a; Oswald 2002b), foreldreskap (Puckett med flere 2011) og aldring (Lee og Quam 2013; Rowan med flere 2013). Det finnes også en del litteratur som handler om helsa til LHBT-befolkningen i rurale områder, både generelt (Fisher med flere 2014; Rosenberger med flere 2014), og mer spesifikke problemstillinger som seksuell helse (Rosenberger med flere 2014), psykisk helse (Hastings og Hoover-Thompson 2011; Lyons med flere 2014) og HIV i henholdsvis USA (Bell 1991; Shernoff 1996; Williams med flere 2005), Kina (Chow med flere 2013; Koo med flere 2014; Lin med flere 2013) og Vietnam (Colby med flere 2008). Det finnes også noen studier som handler om sykepleiere i rurale områders holdninger til homoseksualitet (Yoder med flere 1997; Young med flere 1989).

litteraturgjennomgang er utenfor rammene for dette prosjektet, derfor vil vi i det følgende begrense oss til å drøfte noen utvalgte arbeider.

Forskningsarbeidene til John Howard (1999), Collin R. Johnsen (2013) og Hans Wiggo Kristiansen (2008) tar for seg likekjønnsrelasjoner på bygda i et historisk perspektiv. De argumenterer for at likekjønnsrelasjoner på bygda har vært vanlig, men er usynliggjort og glemt i historieskrivinga. En av årsakene til dette er at homohistorie har vært begrenset til historien om homobevegelsens framvekst på 1960 og 1970-tallet. På denne måten ble alt som skjedde utenfor amerikanske storbyer før 1900 et utelatt kapittel i amerikansk historieskrivning (Johnson 2013, side 5). Kristiansen viser at likekjønnsrelasjoner har eksistert i norske byer lenge før 1970, og at de gjerne var mer akseptert enn det man har antatt. Aksepten var stilltiende og bygd på diskresjon snarere enn den åpenheten som homobevegelsen har stått i spissen for fra 1970-tallet og utover.

Howard (1999) utfordrer myten om homofil migrasjon til byene og hevder at flytting fra sted til sted er en mer framtrædende tendens enn flytting inn til byene. Han dokumenterer at det ikke var under de konforme femtiåra, men i løpet av de mer frilynte sekstiåra at homonegativ mobilisering og organisering var mest omfattende. Framveksten av borgerrettsbevegelsen, homobevegelsen og moderne homofil identitet, førte til at den mer stilltiende aksepten som hadde rådet på 50- og 60-tallet ble erstattet med fiendtlighet og juridisk forfølgelse (Howard 1999, side xiv-xix).

Scott Herring (2010) utforsker det han kaller «skeiv anti-urbanisme» (queer anti-urbanism). I likhet med både Johnsen og Howard, tar Herring utgangspunkt i representasjoner av byen som homovennlig og bygda som homofiendtlig. Han peker på at slike framstillinger er like vanlige i academia som i mer folkelige fortellinger. Hans eget prosjekt går ut på å utforske en annen og opposisjonell fortelling, nemlig den skeive anti-urbanismen. Med en bevissthet om at både urbanisme og ruralisme er fantasier og sosiale konstruksjoner, beskriver og analyserer han skeive fortellinger om byen og bygda.

I nordisk sammenheng er doktorgradsavhandlingen *Beyond the Bright City Lights* (2014) av Thomas Wimark et forskningsarbeid som problematiserer myten om homofil migrasjon. Med utgangspunkt i kvantitative data undersøkte Wimark bosettingsmønstrene til homofile og lesbiske i Sveige, og fant at de bor i byen i større grad enn heterofile. Dette gjelder imidlertid i størst grad for single homofile menn, og i mindre grad for kvinner og for personer som lever i etablerte parforhold. Dessuten er det lite som tyder på at dette bosettingsmønsteret kan forklares med at byene faktisk er mer tolerante enn bygdene. Wimark argumenterer for at det kanskje heller er tro på at byene er mer tolerante som gjør at homofile og lesbiske flytter dit (Wimark 2014). I tillegg til kvantitative analyser av bosettingsmønstre har Wimark også intervjuet homofile og lesbiske om hvorfor de har flyttet til byene. Mange av de eldre homofile mennene forteller at de rømte fra hjembygda før de turte å komme ut. Blant de yngre var det færre slike historier. Når de yngre fortalte om hvorfor de flyttet, handlet det stort sett om skole og utdanning, på samme måte som for ungdom generelt (Wimark 2014).

Deborah Bray Preston og Anthony R. D'Augelli (2013) har studert homofile menns erfaringer fra rurale områder i Pennsylvania. Forfatterne beskriver rurale områder som preget av konservatisme, lite toleranse for forskjellighet, tradisjonelt syn på seksualitet og familieliv, religiøse normer, «bygdedyret» (the small town grapevine) og færre og mindre stabile jobbmuligheter. Dette fører til at homofile menn i rurale områder opplever andre og flere utfordringer sammenliknet med homofile bosatt i urbane strøk (Preston og D'Augelli 2013, side 4-5). Forfatterne konkluderer med at det å bo på bygda har stor betydning for homofile menns erfaringer og levekår, de mangler homofile nettverk og bor i områder med en homogen befolkning preget av heteronormativitet. Mennene opplever stigmatisering og noen opplever derfor at de er nødt til å leve skjult. Å leve åpen eller skjult for familien er et vanskelig valg for mange, og religiøse normer ser ut til å ha stor betydning for hvordan familien reagerer. De fleste mennene i denne studien tilpasser seg en tradisjonell maskulin kjønnsidentitet, og noen håndterer stigma ved å vektlegge den rurale identiteten framfor den homofile.

Det er skrevet to masteroppgaver om LHBT-personer i rurale strøk i Norge. Hanne Thuen (2006) undersøker hvordan unge homofile og lesbiske forstår seg selv i relasjon til bygda og byen. Hun har intervjuet 6 homofile og lesbiske (fem informanter og én nøkkelinformant) som har flyttet fra bygda til Oslo. Disse informantene opplever byen, i motsetning til bygda, som et sted med rom for å leve ut en homofil eller lesbisk identitet (Thuen 2006, side 125). Taran Leifson (2006) intervjuet syv homofile menn om identitet, flytting og åpenhet. De forteller om å være outsider og manglende tilhørighet, om vold og trakassering og redsel for å stå fram. Samtidig ser det ut til at de som har valgt å stå fram i hjembygda har et mer åpent og optimistisk syn på stedet. Et relevant spørsmål som Leifson diskuterer er om følelsen av å være outsider og ikke høre til, eller disiplinering av kroppslig uttrykk og klær, er spesielt for homofile eller om det gjelder mer generelt for noen menneskers opplevelse av ungdomstida eller bygda mer generelt.

Rurale studier

I boka *Exploring the City* introduserer antropologen Ulf Hannerz (1980) et analytisk skille mellom fenomener som finnes i en by («in the city»), og fenomener eller karakteristika som kjennetegner byer som sådan («of the city»). På liknende måte kan man si at noen fenomener finnes på bygda, mens andre fenomener er typiske for bygda som sådan. Kriminologen Niels Christie (1982) argumenterer for at det som først og fremst skiller bygda fra urbane områder er at bygdene er tette samfunn hvor folk gjerne har flere relasjoner til de samme personene, fordi det er færre mennesker på stedet, og alle kjenner alle.

Det finnes en rekke ulike betegnelser på rurale steder, for eksempel distrikt, bygd, lokalsamfunn³, kystsamfunn, fiskevær, landsbygd, utkant, småsamfunn, omland og spredtbygde strøk. Mai Camilla Munkejord (2009) peker på at den norske forskningen på rurale steder er preget av todeling som også reflekteres i begrepsbruk: På den ene siden finner man den empiriske forskningen på rurale områder i Nord-Norge. Her anvendes benevnelser som «lokalsamfunn» og «kystsamfunn». På den andre siden har man den empiriske forskningen på rurale områder i Trøndelag og innlandet. Her anvendes gjerne begrepet «bygd». Munkejord viser hvordan disse to forskningstradisjonene i liten grad har forholdt seg til hverandre, og argumenterer for at begrepet «rural» er nyttig for å forene heller enn å skrive seg inn i én av de nevnte forskningsområdene (Munkejord 2009). I tråd med Munkejord og Marit Haugen og Petter Stræte (2011) har vi valgt å benytte begrepet rural som analytisk kategori. I teksten vil vi likevel også bruke formuleringer som «skeiv på bygda» og «LHBT-person i distriktet», for den språklige variasjonens skyld.

Haugen og Stræte (2011) argumenterer for at det rurale har tre sentrale dimensjoner: 1) En geografisk dimensjon; et ruralt område kan defineres territorielt ut i fra kriterier som avstand til byer, befolkningstetthet, folketall, sysselsetting og næringsstruktur. 2) Den andre dimensjonen handler om sosiale relasjoner og praksiser på rurale steder, eller det

³ Lokalsamfunn er den norske oversettelsen av det engelske begrepet «community». Anthony Cohen (1985) har hatt stor betydning for utviklingen av dette begrepet.

Munkejord (2009) kaller «hverdagslivspraksiser». 3) Den tredje dimensjonen handler om hvordan det rurale fortolkes og forstås, og hvilke representasjoner og fortellinger som finnes om det rurale (Haugen og Stråte 2011, side 12-13). Forskningsarbeider som omhandler det rurale vektlegger disse tre dimensjonene i ulik grad, alt etter problemstilling, teoretisk inngang og empirisk nedslagsfelt. Vi argumenterer for at alle de tre nevnte dimensjonene av det rurale er relevante i dette prosjektet, og benytter oss av det som gjerne er blitt kalt «materielt fundert konstruktivistisk perspektiv». Det vil si at fortellinger om det rurale er sammenvevd med materielle forhold ved steder, og at konstruksjoner av det rurale ikke er noe endelig og fast bestemt med konstrueres i relasjon mellom mennesker og steder (Munkejord 2009, side 7).

Levekår i rurale strøk

Utgangspunktet for denne rapporten er en antakelse om at levekår vil kunne variere systematisk mellom urbane og rurale strøk, og at dette kanskje i særlig grad kan tenkes å være tilfelle for LHBT-befolkningen. Den norske offentlige utredningen NOU1978: 52 *Levekårsundersøkelsen levekår i storby* (Aase og Dale 1978) undersøker levekårsforskjeller mellom rurale og urbane områder så vel som forskjeller mellom ulike områder i storbyene. De finner at rurale og urbane områder kommer ulikt ut på de fleste levekårsvariabler. Når det gjelder inntekt, arbeidsforhold og tjenesteyting scorer stedene høyere jo større de er. Når det gjelder fysiske omgivelser, sosialt miljø og boligstandard er mønsteret omvendt. Internt i byene er mønsteret at noen områder kommer best ut på alle variabler, mens andre områder er preget av gjennomgående dårligere levekår (Aase og Dale 1978, side 7). Det finnes en rekke undersøkelser fra senere tid som dokumenterer levekårsforskjeller internt i byene (se for eksempel Bergen Kommune 2012; Bråthen 2007). Vi har imidlertid ikke greid å identifisere nyere studier som gir en overordnet framstilling av levekårsforskjeller etter urbaniseringsgrad.⁴ I notatet *Sentraliseringens pris eller gevinst? Individets trivsel og lokale utfordringer* argumenterer Agnete Wiborg (2008) for at levekårene er best i

⁴ SSB har årlige levekårsundersøkelser der variabelen sentralitet inngår; statistikken finnes tilgjengelig, men disse dataene har ikke vært gjort til gjenstand for analyser som gir en helhetlig oversikt over levekårsforskjeller mellom urbane og rurale strøk.

småbyene, når disse sammenliknes med storbyer og mindre steder. Andreas Hompland (1984) argumenterer på den andre siden for at folk lever ganske like hverdagsliv enten de bor på bygda, i byen eller i forstedene, og kaller denne utviklingen for en «rurbaniseringsprosess». I en moderne og globalisert verden blir hverdagslivet i bygda og byen stadig mer likt. Infrastruktur og kommunikasjon skaper nye muligheter. Bygda blir mer lik byen, og omvendt (Haugen og Stråte 2011, side 14).

Representasjoner av det rurale

Innenfor sosialkonstruktivistiske perspektiver på det rurale har man tematisert hvordan bygda representeres som en motsats til byen. By/bygd er konstruert som et binært motsetningspar organisert i et hierarkisk forhold, der bygda vanligvis representeres som underordnet byen. Andre ganger er hierarkiet snudd på hodet, og bygda framstilles som overlegen byen. Nina Gunnerud Berg og Hans Kjetil Lysgård (2004) oppsummerer de hegemoniske representasjonene av byen og bygda: På den ene siden finner man forestillinger om den tradisjonelle bygda, som er kjedelig, har et smalt vare- og tjenestetilbud og er preget av likhet og sosial kontroll. Dette står i motsetning til den moderne byen, som er spennende, mangfoldig og har stor takhøyde.

Representasjonen av den moderne byen og den tradisjonelle bygda har også et tidsaspekt; i denne fortellingen representerer byen det nye og framtidsrettede, mens bygda befinner seg i en tilbakelagt tidsepoke. På den andre siden finner man representasjoner av den idylliske bygda, hvor der er rolig, rent, trygt og grønt, og hvor folk tar vare på hverandre og man kan leve et sunt liv. Dette står i motsetning til den fæle byen, som er bråkete, skitten, farlig, stygg og preget av sosial isolasjon (Berg og Lysgård 2004, side 25). Disse sosialt konstruerte representasjonen av byen og bygda reproduseres gjennom stadige gjentakelser i folkelige representasjoner og i media.

Marit Haugen og Mariann Villa (2008) har kartlagt hvordan ungdom fra bygd og bykommuner ser på henholdsvis bygda og byen. Representasjonene av bygda sammenfaller i stor grad med de dominerende representasjonene nevnt over, men bygdeungdom og byungdom vektlegger noe ulike aspekter. Mens førstnevnte vektlegger lett tilgang til naturen, er byungdommen opptatt av naturen og den rurale

kulturen som en turistattraksjon. Og mens ungdom på bygda vektlegger dårlig kollektivtransport og lite fritidsaktiviteter som negative sider ved bygda, fokuserer ungdom fra byen på det de ser på som en hary ungdomskultur (Haugen og Villa 2008). Haugen og Villa konkluderer med at det synes å være mer likhet enn forskjeller i dagliglivet på bygda og byen i dag, men at forestillingene om tradisjon på bygda likevel fortsatt er sterke (Haugen og Villa 2008).

3. Metode

Denne rapporten er basert på kvalitative intervjuer med 24 LHBT-personer, i hovedsak mellom 15 og 30 år. I tillegg har vi analysert noe supplerende datamateriale i form av bakgrunnsintervjuer med sentrale personer i relevante organisasjoner og nettverk, samt spørsmål og samtaler hentet ut fra nettstedene Klara Klok og Gaysir. Kvalitative intervjuer har vist seg å være en god kilde til relevante data for å utforske den aktuelle problemstillingen, mens data fra nettstedene har vært mer begrenset. Dette kan skyldes at levekår for unge LHBT-personer i rurale strøk er en såpass spesifikk problemstilling. Analysert i sammenheng med tidligere forskning mener vi at datakildene vi har benyttet gir et godt grunnlag til å si noe generelt om hvordan det er å leve som skeiv på bygda i Norge i dag.

Rekruttering

Rekruttering av informanter er gjort gjennom annonsering og personlige nettverk. Vi utarbeidet en kortfattet invitasjon til å delta i prosjektet (se vedlegg). Denne ble publisert på våre egne nettsider og på Facebooksiden «Skeiv på bygda» som vi opprettet i forbindelse med prosjektet. Facebooksiden viste seg å være en svært effektiv måte å rekruttere på. Denne ble spredt til egne faglige og personlige nettverk. Vi betalte dessuten for én enkel annonsering av denne siden, til en verdi av omtrent 500 kroner. Vi søkte også etter deltakere i forbindelse med radioinnslag på NRK Trøndelag, med påfølgende sak på deres nettsider. Invitasjonen ble dessuten sendt til Skeiv Ungdom, Skeiv Verden, LLH, Harry Benjamin Ressurssenter, Ung i Nordland, Ungint, Ung.no, Klara Klok, Stensveen Ressurssenter og Forbundet for transpersoner Norge. Den utsendte informasjonen ble fulgt opp med telefonkontakt og de fleste av de nevnte organisasjonene og nettstedene videreformidlet informasjonen til sine nettverk. De fleste av informantene i dette prosjektet har selv tatt kontakt med oss på e-post, sms, telefon eller Facebook. I tillegg ble noen av informantene rekruttert via nettverk og såkalt snøballmetode (Repstad 1998).

Før vi startet arbeidet med prosjektet, hadde vi en oppfatning av at det kunne bli en utfordring å rekruttere informanter. I flere forskningsarbeider om LHBT-personer i rurale områder og om LHBT-befolkningen mer generelt, påpekes det at rekruttering har vært tidkrevende og vanskelig (blant annet Preston og D'Augelli 2013; Wimark 2014). Tvert imot har vi fått svært god respons på våre forespørsler om å delta i prosjektet, og det er langt flere som har meldt sin interesse enn dem vi har hatt anledning til å snakke med. Det er rimelig å anta at enda flere hadde meldt seg dersom vi ikke, etter ganske kort tid, hadde annonsert på Facebook at vi hadde nok informanter.

Utvalg

Vi har intervjuet til sammen 24 LHBT-personer om hvordan det er å leve som skeiv på bygda. 7 personer er i alderen 15-20 år, 7 er 20-24 år, 4 er 25-29 år og 6 er over 30 år gamle. De vi intervjuet definerte selv sin egen kjønnsidentitet og seksuell orientering; 9 definerte seg som lesbiske, 2 som bifile, 5 som homofile, 2 som panfile og 1 som biromantisk. 5 personer definerte ikke sin seksuelle orientering. Videre var det 14 som definerte seg som kvinner (herunder én som tidligere hadde vært registrert som mann) og 6 som menn, (herunder én som tidligere hadde vært registrert som kvinne). 4 personer ønsket ikke å definere seg innenfor en tokjønnsmodell, og kategoriserer seg selv om bikjønnnet, androgyn eller transperson. Sju informanter var imidlertid i parforhold, og seks av disse ble intervjuet sammen. Videre er det sju av informantene som har barn.

Informantene kommer fra fire ulike regioner i Norge: 8 fra Nord-Norge, 4 fra Midt-Norge, 4 fra Vest-Norge og 8 fra Øst-Norge. Flere av informantene har bodd på ulike steder og kunne derfor ikke entydig kategoriseres som tilhørende ett geografisk område. I henhold til det utlyste oppdraget er «distriktet» definert som et sted med mindre enn 20.000 innbyggere. De fleste informantene var bosatt på et slikt sted på intervjuetidspunktet, men noen hadde flyttet til større byer (fra to måneder til flere år tidligere). Informantene er bosatt på eller kommer fra steder med alt fra under seks hundre til opp mot 20.000 innbyggere. Noen av stedene ligger i nær tilknytning til

urbane strøk, mens andre steder ligger svært langt fra nærmeste by eller større tettsted. Alle informantene har norsk som hovedspråk og bare én oppgav å ha etnisk minoritetsbakgrunn (samisk).

De fleste av informantene våre er selvrekrutterte i den forstand at de selv tok kontakt. Vi har vurdert hvilke konsekvenser det kan tenkes å ha hatt for utvalget. Et av spørsmålene vi har stilt oss var om det først og fremst ville være de som hadde en del negative opplevelser fra stedet der de bor, som ville tenke at de hadde noe å melde om prosjektet. Tidlig i prosjektfasen startet vi nemlig en tråd om emnet på Gaysir, og her var det noen som meldte at de hadde det supert på bygda og derfor antok ikke å være i målgruppen. Derfor spesifiserte vi i invitasjonen at vi var interessert i å snakke med folk med alle typer erfaringer. Noen av dem vi har snakket med tenkte i de samme baner, nemlig at det var de som misliker bygda si som kom til å melde seg, og ønsket derfor å snakke med oss for å fortelle om sin egen entusiasme til hjemplassen. Det er ingenting i materialet som tyder på en overvekt verken av entusiaster eller kritikere. Etter å ha gjennomført intervjuene kan vi, i tråd med hva Tom Clarke (2010) skriver om motivasjoner for å delta i forskning, slå fast at folk har tatt kontakt av ulike grunner: fordi de ønsket å formidle entusiasme for bygda, fordi de misliker hjemstedet, fordi noen endelig ønsket å høre om hvordan det er å være ung og skeiv, fordi de er politisk og samfunnsmessig opptatt av spørsmålene, fordi de ønsker å bidra til samfunnsendring, eller enkelt og greit fordi de var en del av målgruppen.

Det selvrekrutterte utvalget viste seg å representere mangfold på mange bakgrunnsvariabler så vel som erfaringer. De som selv har meldt seg er personer i alle aldre, av begge kjønn, ulike identiteter og seksuelle orienteringer og fra forskjellige steder. Det at vi rekrutterte via nettverk i Skeiv ungdom og Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (LLH) ble ikke i stor grad utslagsgivende for utvalget. 7 av dem vi snakket med oppga at de er aktive i LLH/Skeiv ungdom/transnettverk/politiske parti, to nevnte ikke dette i løpet av intervjuet og de resterende 15 oppga at de ikke var aktive medlemmer av interesseorganisasjon eller parti.

Langt flere kvinner enn menn har tatt kontakt med oss. Vi er usikre på hva som er årsaken til dette. Én mulighet er at prosjektleders kjønn, som går fram av kontaktinformasjonen oppgitt i informasjonsskrivet, kan ha betydning. En annen mulighet er at det kan tenkes å være flere lesbiske kvinner enn homofile menn som bor i rurale strøk i Norge. Wimark (2014), som selv er homofil mann, rapporterer nemlig at han opplevde at det var vanskeligere å rekruttere kvinner enn menn, og at homofile menn i Sverige tenderer til å bo i byene i større grad enn lesbiske kvinner. En annen tydelig tendens er at få personer med etnisk minoritetsbakgrunn har meldt seg til prosjektet. Invitasjonen ble bare sendt ut på norsk. I ettertid ser vi at dette kan ha vært uheldig. Vi har vært i kontakt med Skeiv Verden for å rekruttere informanter med etniske minoritetsbakgrunn, men har altså ikke lykket med å rekruttere denne gruppen.

Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene varte mellom 40 minutter og to timer. I tillegg til lydopptak, skrev vi grundige notater underveis, noterte hovedinntrykk i etterkant av intervjuene og utarbeidet casesammendrag. Omtrent halvparten av intervjuene ble gjort ansikt til ansikt. De fleste av disse ble gjort på caféer (etter informantens ønske), og noen av intervjuene ble gjort i informantens hjem. I noen tilfeller avtalte vi et møte i større byer i nærheten av informantens hjemsted. De andre intervjuene ble gjennomført over telefon eller Skype. Prosjektleder gjennomførte 15 intervjuer, én prosjektmedarbeider gjorde 2 og én gjorde 4. I tillegg har prosjektleder hørt gjennom lydopptakene fra de seks intervjuene hun ikke gjorde selv. Ingen av intervjuene ble transkribert i sin helhet, men de utvalgte sitatene er transkribert og redigert.

Vi har valgt å benytte oss av åpne, kvalitative intervjuer der informantene får rom til å fortelle sin egen historie og snakke om de tingene de opplever som sentrale. Intervjuguiden (se vedlegg) hadde ett åpent hovedspørsmål: «Hvordan har det vært å vokse opp/er det å bo på sted x?» Noen informanter snakket lenge ut i fra dette, og andre kom med et kortere svar. Vi har fulgt med oppfølgingsspørsmål som tok utgangspunkt i informantens egen fortelling. I de tilfellene der informanten har vært mer ordknapp har vi stilt flere oppfølgingsspørsmål. I tillegg hadde vi forhåndsdefinert

noen tema vi var interessert i å belyse, som skole, oppvekst, offentlige tjenester, vennskap, fritid, familie og relasjoner på nettet.

Supplerende datamateriale

I tillegg til de kvalitative intervjuene har vi innhentet noe supplerende datamateriale. For det første har vi søkt etter relevante spørsmål og kommentarer på nettstedene Gaysir og Klara Klok. Videre har vi gjennomført samtaler med 4 personer i LLH og Skeiv Ungdom som driver med informasjonsarbeid rettet mot elever eller fagpersoner, eller som har arbeidet med organisering av unge skeive i distriktet.

Bakgrunnsinformasjonen fra disse informantene utgjør et supplement til analysen av intervjuene.

I samfunnsvitenskapen har man blitt mer og mer bevisst på at sosiale medier kan være en viktig datakilde. Nettetnografi er en metode som har blitt utviklet i tråd med utbredelsen av sosiale medier (Blank med flere 2008; Hine 2000; Kozinets 2011). Pauline Oosterhof (2014) argumenterer for at dette kan være en særlig egnet metode når det gjelder forskning på LHBT-personer og nettverk. En mulig fordel med slike data er at det kan gi tilgang til personer som av ulike grunner ikke ville ha stilt opp til intervju. Hvorvidt dette er tilfelle er vanskelig å si noe sikkert om, men det kan tenkes at personer som lever skjult vil kunne sende inn anonyme spørsmål og kommentarer men ikke melde seg til intervju. Problemstillingen LHBT og distrikt er imidlertid svært spesifikk, og det viste seg å være lite relevante data å hente på de aktuelle nettstedene.

Når det gjelder Gaysir benyttet vi oss av en anonym profil som allerede var opprettet før prosjektet, til å søke gjennom diskusjoner og tråder på forumet. Vi brukte søkeordene «bygd» og «distrikt». Søkeordet «bygd» gav 6 treff, hvorav 1 var en tråd med 20 kortere innlegg. Søkeordet «distrikt» gav ingen relevante treff. Vi startet også en tråd på diskusjonsforumet under fanen «Samfunn og politikk», som handlet om prosjektet, rekruttering av informanter og problemstillingen generelt. Her fikk vi 3

svar og 3 direktemeldinger før tråden ble stengt av administrator ved forumet.⁵ Da tråden ble stengt vurderte vi det som uaktuelt å starte flere tråder relatert til problemstillingen. I tillegg til de relativt få innleggene vi fant om problemstillingen, ser det ut til å eksistere noen få geografisk baserte grupper på Gaysir, der formålet er å treffe andre skeive som er bosatt i den aktuelle bygda. Vi fant ellers lite materiale her som kunne brukes til å belyse problemstillingen i denne rapporten. De relevante innleggene er stort sett svært korte. Flere av innleggene uttrykker en helt generell mening om hvor vidt det er vanskelig eller ikke for LHBT-personer å bo på bygda. I flere innlegg er «bygd» nevnt i en bisetning uten at dette er et poeng i innlegget.

Vi har også vært i kontakt med nettstedet Klara Klok, der ungdom kan sende inn spørsmål og få svar på disse. Administrator for forumet har på forespørsel søkt etter spørsmål som inneholder søkeordene «bygd» og «lesbisk»/«legning»/«homofil». De 39 spørsmålene vi fikk tilsendt fra Klara Klok er fra perioden 01.01.2008 til 21.11.14. Bare 15 av disse er relevante spørsmål. Spørsmålene er sendt inn av unge mellom 13 år og første halvdel av 20-årene, og alle henvender seg til Klara Klok på grunn av et problem eller en vanskelig situasjon. Vi fant altså få spørsmål relatert til LHBT og distrikt, men Klara Klok ser ut til å være et potensielt svært rikt datamateriale, blant annet når det gjelder ungdom, kjønn og seksualitet. Materialet fra Gaysir, Klara Klok og bakgrunnssamtalene er analysert ut i fra metoden Moran-Ellis med flere (2006) har kalt «å følge en tråd». Det vil si at vi har tatt utgangspunkt i temaene fra analysen av intervjumaterialet, for så å forfølge disse tematikkene i det supplerende materialet. Når det er relevant vil vi derfor trekke inn det supplerende materialet i analysene.

Analyse

Analysen er basert på det sosiolog Karin Widerberg (2001) har kalt en tema-basert kvalitativ analysestrategi. Dette innebærer å identifisere tema på tvers av intervjuene og på denne måten belyse både likheter og forskjeller i erfaringer, synspunkter og vurderinger knyttet til det å være LHBT-person bosatt i distriktet (Repstad 1998;

⁵ Administrator definerte tråden som ikke relevant, og bad om at administrator heller ble kontaktet direkte for å legge ut informasjon om prosjektet. Dette ble gjort, men vi mottok aldri noe svar fra administrator.

Widerberg 2001). Den tematiske analysen er empirisk drevet. Det vil si at vi har tilstrebet at det empiriske materialet definerer tema og problemstillinger. Men flere temaer som vi på forhånd hadde identifisert som relevante, som skole og relasjoner, ble også sentrale i analysene.

Analysen av datamaterialet ble utført i flere trinn. Etter at de fleste intervjuene var utført hadde vi et heldags arbeidsseminar for prosjektgruppa. Her presenterte vi alle casene for hverandre, og kartla alle tenkelige tema vi mente å finne i intervjuene. På bakgrunn av denne kartleggingen, hvor vi identifiserte om lag 60 ulike tema og analysetråder, definerte vi 10 overordnede tema som de første 60 temaene kunne grupperes innenfor. Disse 10 temaene dannet utgangspunktet for kapittelstrukturen i førsteutkastet. De videre analysene er utviklet gjennom skriveprosessen; sitater samles under hovedoverskrifter, tolkes og analyseres i dialog med tidligere forskning og teoretiske perspektiv. Etter hvert videreutvikles og skjerpes analysene gjennom at prosjektgruppa jobber med teksten i fellesskap. For å ha oversikt over tyngdepunktet og bredden i materialet har vi også kategorisert hvor mange informanter som forteller om psykiske problemer, mobbing og hvorvidt hovedfortellingen i intervjuet handler om bygda som idyll, bygda som et sted man ønsker å rømme fra, eller en mellomting. Oppdragsgiver har også vært involvert i analysen i form av innspill til førsteutkastet.

Generalisering

Kvalitative data kan ikke si noe om statistiske forskjeller i levekår mellom LHBT-personer bosatt i henholdsvis urbane og rurale strøk. Samfunnsforskere innenfor kvalitativ metode har påpekt at prosjekter basert på slike data må evalueres ut i fra egne målsetninger, og ikke ut i fra naturvitenskapelige standarder eller standarder for kvantitativ metode, som for eksempel representativitet og statistisk generalisering (Corbin og Strauss 1990; Eggebø 2013b; Flyvbjerg 2001; Repstad 1998).

Samfunnsgeograf Bent Flyvbjerg (2001) argumenterer for at kvalitative metoder bør tilstrebe å la et mangfold av stemmer komme til orde. Målet med forskninga må være å bidra med innsikt og perspektiver til samfunnsdebatter og hverdagsliv (Flyvbjerg 2001; Widerberg 2001). Kombinasjon av ulike datatyper kan dessuten være en styrke,

ettersom det bidrar med ulike perspektiver på samme problemstilling (Mason 2006; Moran-Ellis med flere 2006). I dette prosjektet har det supplerende materialet bekreftet funn fra intervjumaterialet, og analysert i dialog med tidligere forskning mener vi å kunne sannsynliggjøre generelle tendenser gjennom teoretisk generalisering.

Analysen av intervjudata får fram et bredt spekter av ulike stemmer som peker på svært ulike erfaringer med det å leve som LHBT-person på bygda, og på denne måten bidrar det til å skape ny innsikt. Flere forskere på feltet har påpekt at fortellinger om hvordan det er å være homofil har hatt en tendens til å bli relativt like historier som ser ut til å følge et bestemt skript for hvordan det er å komme ut av skapet og leve som LHBT-person (Hellesund 2008; Plummer 1995). Det ser også ut til å eksistere en hegemonisk oppfatning om hvordan det er å være LHBT-person i rurale strøk (Thuen 2006; Wimark 2014). I vårt materiale har vi derimot ikke kunnet identifisere én gjennomgående fortelling. Snarere har vi identifisert et relativt stort mangfold ulike fortellinger om hvordan det kan være å leve som LHBT-person i rurale strøk.

Metodiske begrensninger

I levekårsundersøkelsen fra 2013 ble det innhentet et stort representativt materiale som har generert et stort tilgjengelig datasett om levekår for LHB-befolkningen. Datasettet inneholder imidlertid ikke informasjon om bosted, og kan dermed ikke brukes til å analysere problemstillingen i dette prosjektet. Populasjonen av LHBT-personer i distriktet kan antas å være en tallmessig minoritet i forhold til LHBT-befolkningen som helhet. LHBT-befolkningen er dessuten i seg selv en tallmessig minoritet, noe som gjør at det i mange sammenhenger er utfordrende å få store nok utvalg til å gjøre valide statistiske analyser.

Kvalitative intervjuer derimot, er en egnet metode for å utforske den aktuelle problemstillingen. Men ettersom alle informantene i denne undersøkelsen er LHBT-personer har vi ikke hatt mulighet til å gjøre noen systematisk komparasjon av hvordan det er å leve som LHBT-person på bygda, sammenliknet med heteroungdommer. Dette er en avgrensning ved datamaterialet; et komparativt kvalitativt design ville gitt bedre

mulighet til å diskutere eventuelle likheter for forskjeller mellom ungdommer med ulik seksuell orientering og kjønnsuttrykk.

En annen mulig begrensning ved denne studien er at den i hovedsak handler om unge mennesker under 30 år. Ungdomstida er en fase i livet som gjerne preges av rask kroppslig, sosial og identitetsmessig endring. Identitetsutvikling fra barn til voksen kan innebære forvirring og usikkerhet knyttet til hvem man er (Hegna 2007). Fortellingene til de informantene som er over 30 og som ser tilbake på ungdomstida som et tilbakelagt kapittel, er på mange måter svært forskjellige fra fortellingene til informantene under 20. Hvis vi hadde intervjuet middelaldrende eller eldre personer ville vi mest sannsynlig fått andre fortellinger.

Etikk

Prosjektet er godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD). Alle informanter er informert både muntlig og skriftlig om hva prosjektet handler om, at det er frivillig å delta, og hvordan datamaterialet vil bli oppbevart, analysert og anonymisert. Ettersom vi har samlet inn mye datamateriale som potensielt er svært sensitivt, har vi vært nøye med datalagring og anonymisering. Vi har også vært opptatt av å informere dem som har deltatt i prosjektet om dette. I rapporten har vi valgt å bruke fiktive person- og stedsnavn. Når det gjelder data innhentet fra nettforum har vi ikke innhentet samtykke. I de fleste tilfellene er det snakk om anonyme innlegg, der samtykke vanskelig kan innhentes. I innleggene har det dessuten ikke vært personidentifiserende opplysninger. Klara Klok har redigert dette bort dersom det skulle finnes i innsendte spørsmål og spørsmålene er allerede offentlig tilgjengelig på Internett. Vi vurderer det derfor som forsvarlig å benytte seg av data hentet fra disse nettforumene, selv om eksplisitt samtykke ikke er innhentet.

Vi har valgt å benytte de kategorier og pronomen i tråd med hvordan de kategoriserer seg selv. Vi benytter fiktive kvinnenavn og pronomen for dem som definerer seg som kvinner, mannlig navn og pronomen for dem som definerer seg som menn og kjønnsnøytrale navn og pronomen for dem som ikke ønsker å definere seg som verken mann eller kvinne. I ett tilfelle har en informant gitt uttrykk for at han definerer seg som trans, men bruker pronomenet han. Da bruker vi disse benevnelsene i rapporten. Når vi snakker om flere informanter, eller gruppen generelt, vil vi benytte både betegnelse «LHBT-person» og «skeiv».

I metodelitteraturen påpekes det at forskerens ståsted har betydning for forskningsprosessen på ulike måter. Det kan være snakk om at forskerens ståsted har generert interesse for en bestemt problemstilling, men det kan også ha betydning i intervjusituasjonen og dermed for data som genereres og med hvilket blikk data analyseres. Bakgrunnsvariabler som kjønn, kjønnsuttrykk, seksuell orientering, alder, sosial status, etnisk bakgrunn og hudfarge, og kombinasjonen av disse, vil gjerne ha

betydning for kommunikasjon og relasjon i møte med andre mennesker (Bygnes 2008; Fog 1994).

Rapportforfatterne er alle ciskvinner⁶ på noe over 30 år. Vår erfaring var at alder og tilknytning til bygda framstod som relevant i intervjusituasjonen. Vi opplevde at det generelt sett var enklere å skape tillit, forståelse og god dialog med informantene på godt over 20 år. Særlig i samtale med de aller yngste (17-19 år) krevde det i flere tilfeller en større innsats å skape tillit og kommunikasjon, på grunn av den aldersmessige distansen mellom intervjuer og informant. Kjønnsuttrykk var også noe vi i noen tilfeller vurderte i forkant av intervjuene. Skulle vi unngå et typisk feminint uttrykk i møte med informanter som problematiserer kjønn, og som selv tar avstand fra feminine kjønnsuttrykk? Det er ikke usannsynlig at informantenes oppfatning av intervjuernes kjønn og seksuelle orientering har hatt konsekvenser for hvordan og hva informantene valgte å fortelle. Vi er ikke sikre på hvordan informantene har tolket intervjuernes seksuelle orientering, og det er vanskelig å si noe om hvordan dette eventuelt har påvirket dataproduksjonen.

KUN senter for kunnskap og likestilling er en stiftelse med fagkompetanse og identitet knyttet til distriktsutvikling og kritiske perspektiver på sentraliseringsprosesser. I gjennomføring av intervjuene og analysene er dette noe vi har søkt å ha et bevisst forhold til, da det kan tenkes å påvirke dataproduksjon og fortolkninger. Vi arbeidet for eksempel nøye med å utforme intervjuguide og informasjon til informantene som signaliserte at vi var like interesserte i både positive og negative erfaringer; vi var altså ikke ute etter verken å bekrefte eller avkrefte rådende oppfatninger om at LHBT-personer i rurale strøk har det vanskelig. I arbeidet med å analysere datamaterialet har prosjektgruppen hatt faglige diskusjoner knyttet til hvordan vi, med utgangspunkt i datamaterialet, kan formidle et nyansert bilde av hvordan det er å leve som LHBT-person i rurale strøk.

⁶ Begrepet «cisperson» brukes om personer identifiserer seg med det kjønn man er registrert som ved fødselen (Bufdir 2014).

Vi oppfatter det som et etisk og samfunnsmessig ansvar å tilbakeføre resultatene fra prosjektet til de som har deltatt og til offentligheten mer generelt. Alle som har bidratt til prosjektet vil få tilsendt en elektronisk versjon av rapporten. Rapporten vil også bli publisert på KUNs hjemmesider og på Facebooksiden, i tillegg til oppdragsgivers publisering av rapporten. Facebooksiden har dessuten vært en effektiv for å holde informanter og interesserte oppdatert underveis i prosjektet. Vi har oppfattet at det er interesse for slik jevnlig informasjon, og tenker at det er positivt at de som bidrar i forskningsprosjektet på denne måten får et nærmere forhold til prosessen. På bakgrunn av antallet «likes» på siden, vurderer vi Facebooksiden som en effektiv kanal for å generere og opprettholde interesse for prosjektet blant målgruppen og andre.

4. Identitet

Identitet og identitetspolitikk kan sies å være et kjernetema innenfor LHBT-forskningen. Noen av våre informanter oppfatter seksuell orientering som medfødt, i tråd med essensialistiske og identitetspolitiske forståelser. Andre, og da særlig de yngste, forstår kjønn og seksuell orientering mer i tråd med de sosialkonstruktivistiske perspektivene innenfor skeiv teori. For flere informanter framstår det å være LHBT-person som en svært sentral del av identiteten. Men vi har også snakket med flere personer som ikke tillegger seksuell orientering noen stor betydning for hvordan de forstår seg selv. Andre forteller om utdanningsvalg, fritidsaktiviteter, hobbyer og ytre markører som klesstil som definerende for hvem de er. Sted er også av betydning for identitet. Noen forteller om en sterk tilknytning til hjemstedet, og noen knytter valg av bosted tett opp til hvem de er og ønsker å være; noen posisjonerer seg som en «byperson», mens andre sier at de absolutt *ikke* er en byperson og derfor velger å bo i distriktet.

Å komme ut

Flere forskere påpeker at komme ut-fortellinger er en sentral del av moderne homoseksuell identitetskonstruksjon (se blant annet Hellesund 2008; Plummer 1981). De fleste av våre informanter forteller historier om å «komme ut». Blant våre informanter ser det ikke ut til at dette nødvendigvis henger sammen med en forutgående opplevelse av å være «i skapet». En ung mann forteller at han kom ut til klassen like etter at han selv erkjente at han var homo. Seksuell orientering var dermed aldri noe han hadde en opplevelse av å holde skjult. En lesbisk kvinne på 24 år forteller at hun kom ut for omtrent ett år siden, men at hun aldri hadde hatt noen følelse av å leve skjult. Det var snarere snakk om at hun av ulike årsaker ikke tidligere hadde identifisert seg som lesbisk.

To homofile menn tidlig i 20-årene forteller begge at de alltid hadde visst at de var homo, men at det aldri var aktuelt å komme ut på ungdomskolen. Den ene på grunn av homonegativisme og mobbing på skolen, og den andre fordi «det liksom var sånt man

holdt skjult» (Intervju 11). Enkelte andre forteller at de aldri har «kommet ut» eller «oppdaget» at de var homo: «Jeg har bare alltid vært meg selv» (Intervju 3). For de fleste beskrives det å komme ut som en prosess som strekker seg over tid. Man forteller kanskje først om sin seksuelle orientering til en nær venn, og så til foreldre og klassekamerater. Dessuten må man stadig ta stilling til om man skal komme ut når man flytter eller møter nye mennesker. Tør man å være åpen på den nye videregående skolen? Skal man være åpen i militæret? Flere snakker dessuten om å komme ut flere ganger. For eksempel først som bifil, så som homofil. Eller først som lesbisk og senere som trans. Det kan også handle om at man opplever å måtte komme ut hver gang man møter nye mennesker, for eksempel hos legen eller hos helsesøster, fordi de fleste antar at man er hetero fram til man har sagt noe annet.

Hellesund (2008) betegner det å komme ut som en sentral del av «den moderne homoseksuelle identitetsfortellingen». I denne fortellingen er homoseksualitet forstått som legning, det vil si noe iboende, som ikke er sykdom, men likevel utenfor individets kontroll. Seksualiteten er dessuten, innenfor denne fortellingen, selve sannheten om hvem man er (Hellesund 2008). Noen av våre informanter omtaler seksualitet som «legning» og som noe iboende og essensielt ved identiteten. Denne fortellingen er imidlertid langt fra enerådende i vårt materiale. Mange av de yngste informantene er tydelige på at de ikke oppfatter seksuell orientering eller kjønn som noe essensielt og iboende, men som sosialt konstruerte kategorier.

For andre av informantene er den mer tradisjonelle «komme ut»-fortellingen ganske sentral. Flere forteller at det først og fremst var frykten for negative reaksjoner, mer enn faktisk erfart homonegativisme, som var årsaken til at de ikke torde å komme ut. Noen forteller at de ble overrasket over at det var så uproblematisk når de først fortalte om sin seksuelle orientering. Tone Hellesund finner i sin bok om homoseksualitet og selvmord at frykten kanskje er den viktigste grunnen til at informantene i hennes studie vegret seg for å komme ut (Hellesund 2008). Men vi finner også eksempler på personer som har opplevd at frykten for å komme ut har vært vist seg å være helt reell, og noen av forteller om trakassering, utestenging og vold da de kom ut. Mona er en kvinne på noe over 50 år, og betydelig eldre enn de andre informantene. Hun har levd

som mann fram til hun var ca 40 år, og forteller at hun i yngre alder hadde forsøkt å uttrykke sin kjønnsidentitet: «Jeg ble skremt grundig inn igjen i skapet» (Intervju 2). De yngre transpersonene i vårt materiale har alle kommet ut før de var 20 år, og forteller en langt mindre problematisk komme ut-historie enn Mona.

Blant våre informanter var det ingen som fortalte om «å rømme fra bygda» for å tørre å komme ut av skapet. Noen har møtt negative holdninger i hjembygda og ikke kommet ut før de flyttet. Likevel er det utdanning og arbeid de forteller om som årsaken til at de flyttet, ikke muligheten for å være åpen omkring sin seksuelle orientering og kjønnsidentitet. I likhet med Wimark (2014), finner vi en tendens til at unge skeive forteller flyttehistorier som ligner de fortellingene man finner blant bygdeungdom generelt: Utdanning er den viktigste og gjerne selvsagte grunnen til at man flytter. Selv om begrunnelsen for å flytte blir sagt å være studier, kan likevel flyttingen i en del tilfeller oppleves som viktig for å kunne leve åpent. Noen av de yngre forteller dessuten at de har et sterkt ønske om å flytte, eller at de aldri vil flytte tilbake, på grunn av «trangsynthet», ensomhet og en opplevelse av at det ikke er rom for å være annerledes i hjembygda.

Informantene forteller først og fremst om relasjonen til foreldrene i forbindelse med fortellingen om å komme ut. Noen informanter forteller om mødre som de har et svært nært forhold til, og som er åpne og støttende når det gjelder seksuell orientering. For andre har det vært helt motsatt. Harald, en 25 år gammel mann fra Steinnes,⁷ et lite sted i Nord-Norge, forteller:

Mora mi har brukt seks til sju år på å akseptere at jeg er homofil. Hun var redd for bygdesladder. Jeg fortalte det til henne i andre klasse på videregående. Vi har hatt mange diskusjoner, og hun har begynt å akseptere det. Hun er redd for at jeg skal fortelle det, men nå vet jo alle det uansett. Det er et lite miljø på Steinnes. Rykter sprer seg. [...] Mora mi har hatt problemer med å akseptere det på grunn av kristendom og fordi familien hennes er læstadianere (Intervju 5).

⁷ Som sagt i metodekapittelet har vi valgt å benytte fiktive person- og stedsnavn i rapporten, men landsdelen som oppgis er reell.

Harald knytter morens manglende aksept til religion og til redselen for bygdesladder. Religion som en forklaring på manglende aksept fra familien er noe vi finner igjen i andre intervjuer. Også mødre som uttrykker at de er redde for hva folk i bygda kommer til å si, er det flere som forteller om i intervjuene, og det er også noe vi finner i materialet fra Klara Klok. Ei jente på 20 år som kommer fra ei lita bygd skriver:

Hun har prøvd å ikke snakke om det, men i dag da vi snakket på telefonen presset jeg henne litt og hun brøt sammen. Hun sa hun ikke klarte å gjøre jobben sin ordentlig fordi hun var så deprimert på grunn av at jeg er homofil. Hun er sykemeldt frem til vinterferien. Jeg synes det er helt forferdelig. Herregud, hva skal jeg gjøre? [...] Hun er redd for snakk i bygda tror jeg. Hun vil ikke at andre automatisk skal tenke «mammaen til en lesbe», tror jeg (Innsendt av jente 20, 07.02.2008 01:02).

Kvinnen som har sendt inn denne historien har opplevd at moren brøt sammen da hun fortalte om sin seksuelle orientering. Moren opplever det som stigmatiserende å være mammaen til en lesbisk kvinne, og datteren tror mora er redd for bygdesladder. Mødrenes redsel for bygdesladder, som flere i materialet beskriver, kan tenkes å være karakteristisk for tette samfunn hvor folk gjerne har flere relasjoner til de samme personene, fordi det er færre mennesker på stedet, og at alle kjenner alle (Christie 1982). Men konservative religiøse miljøer, som Harald har erfaring med, finnes også i byene. Slike miljøer kan, i likhet med etniske minoritetsmiljøer (se for eksempel Elgvin med flere 2013), få karakter av tette samfunn, hvor alle kjenner alle og hvor folk frykter miljøets kritiske blikk og fordømmelse.

LHBT-identiteter

For noen av informantene som har deltatt i dette prosjektet, er seksuell orientering sentralt for deres identitet. Katrine er 24 år og fra Venerstrand, et sted på Vestlandet med omtrent 14.000 innbyggere. Hun reflekterer over hva lesbisk identitet er og hva det betyr for henne:

Lesbisk identitet. Ja, hva er det? Jeg må tenke litt [pause]. Jo, det er at jeg ser for meg en framtid med en person av samme kjønn. Men det er noe mer. Jeg tror kanskje det handler om å være en del av et fellesskap.

Med egne normer, måter å se ting på. Egne kulturuttrykk. Alt fra egne utesteder til hvordan man oppfatter TV-serier. [...] Det er viktig for meg å være en del av et eller annet. Det kjennes rett, spennende, morsomt og betryggende (Intervju 7).

Det å bli forelsket i personer av samme kjønn, og se for seg en framtid med en person av samme kjønn er én del av det å være lesbisk. Men det er også viktig å være en del av et lesbisk *felleskap*. Slike fellesskap er lettere å finne i større byer, og dette blir for henne et viktig argument for å bo i byen og ikke flytte tilbake til Venerstrand.

Karsten er 23 år og bosatt på Stordal, et sted i Øst-Norge med ca. 12.000 innbyggere, men kommer fra et svært lite sted ikke langt unna. Han forteller at homofil identitet og homofile fellesskap er noe han *ikke* ønsker seg. Snarere tvert imot. Dette er noe han tar aktivt avstand fra:

I det homofile miljøet i byene virker det som om de nesten dyrker den der [homo]identiteten. Jeg vil liksom ikke det; jeg liker å være flytende, alternativ, på en måte. [,,] Etter at de har dratt inn til et [homo]miljø et sted, får de den der gestikuleringa som man ofte ser på TV. [...] Jeg hadde en kompis som jeg merka det på. Plutselig fikk han en helt annen personlighet, og det var først etter at han begynte å henge i Oslo. [...] Det er interessant å se hvordan man skal passe inn i en gjeng, en klikk [...] Og hver gang det er Pride Parade. Jeg vet at media framstiller det litt på kanten, at de tar bilder av alt som er litt spesielt fordi det er det som selger best, men det skaper et ganske irriterende inntrykk. Det gjør at ganske mange som ikke er homofile får inntrykk av at «sånn er de». Men nei, det er jo ikke nødvendigvis sånn. Det er jo bare en del av det, som nesten er litt sånn Show biz (Intervju 11).

Karsten tar avstand fra det han oppfatter som den dominerende homofile identiteten. Han knytter denne stereotype homoidentiteten til Oslo; det er noe som først og fremst finnes *der*, men som er mindre framtrædende *her*, det vil si i rurale strøk. Dette er for ham en viktig grunn til *ikke* å flytte til Oslo eller andre større byer. Ønsket om først og fremst å være «seg selv», blir for Karsten en motsetning til det å inneha en homofil identitet, og dette er grunnen til at han har gjort et valg om å bo på mindre steder.

En tydelig tendens i vårt materiale er at mange av de yngste informantene, men også noen i 30-årene, identifiserer seg i andre termer enn binære motsetninger som mann/kvinne og homo/hetero. De kategoriserer seg selv som for eksempel

«bikjønn», «androgyn», «panseksuell», «skeiv» og «trans i maskulin retning». Peter er 17 år gammel og bor på Steinmo, et lite sted i Midt-Norge. Han reflekterer rundt identitet og kjønn:

Seksualitet er rart. Merkelig. [...] Det er vanskelig å vite hvordan man skal definere seg når man ikke er cis og heller ikke glir rett inn i det motsatte kjønn. [...] Jeg er ganske kritisk til kjønn. Jeg definerer meg sikkert som maskulin. Hvis jeg skal sette ord på det så definerer jeg meg som bikjønn. En slags flytende. Hvis man absolutt skal sette ord på det så går jeg en plass mellom akjønn og transmaskulin (Intervju 15).

Peter identifiserer seg verken som mann eller kvinne; hen⁸ er kritisk til tokjønnsmodellen, og framstår som motvillig til å sette merkelapper på seg selv. Slik kritikk av tokjønnsmodellen er noe som går igjen i flere informantfortellinger. Selma er 23 år og har bodd flere år på Husabø, en liten bygd på Vestlandet. Hen er tydelig på at hennes kjønnsidentitet er androgyn. Når det gjelder seksualitet identifiserer hen seg som panfil. Selma benytter disse betegnelse fordi hen er opptatt av å bryte med binære forestillinger om kjønn og seksualitet. Hen er kritisk til tanken om at man enten er homo eller hetero, mann eller kvinne. Selma forteller at hen bruker mye tid på å forklare dette til andre. Hen ønsker å opplyse andre og problematisere kategorier som folk tar for gitt. Det er ikke alltid like lett å få folk til å forstå: «Jeg prøver å forklare det til foreldrene mine. Men de skjønner det ikke». Noen ganger blir det for mye å alltid skulle forklare seg:

Jeg er panfil. Når jeg ikke gidder å forklare sier jeg at jeg er bifil. Men det stemmer ikke. Jeg er ikke bifil (Intervju 8).

Betegnelsen bifil er mer etablert og lettere for folk å forstå. Men selv om bifil framstår som en forståelig kategori, er denne kategorien problematisk på andre måter. I likhet med andre informanter, forteller hen at det å være bifil gjerne blir tatt for å være «en fase». Å være bifil blir gjerne sett på som en del av en eksperimenterende ungdomsfase der man ikke har bestemt seg enda. Man kan også bli stemplet som en promiskuøs person som vil ha «alle».

⁸ Som sagt i metodekapittelet har vi valgt å bruke kjønnsnøytralt pronomen når det gjelder de informantene som ikke ønsker å definere seg i henhold til dikotomien mann/kvinne.

Ingvild er 18 år og bor på Ringvoll, et sted på Østlandet med kort reisevei til Oslo. Hun forteller at karakteriserer seg som panfil. Dette var en kategori hun har funnet informasjon om på Internett, og som hun identifiserer seg med. Også hun er kritisk til en binær forståelse av seksualitet. Hun problematiserer hvordan man underviser om seksualitet på skolen: I den grad noen i det hele tatt har snakket om andre seksuelle orienteringer enn hetero, så har det vært homofil og lesbisk, sier hun. «Alle andre kategorier er noe man aldri hører om» (Intervju 9).

Kritikken av identitetskategorier som mann, kvinne, lesbisk og homofil er en tydelig tendens i vårt materiale. Slike forståelser av kjønn og seksualitet er på mange måter i tråd med de kritiske perspektivene man finner i skeiv teori. De personene vi har snakket med i Skeiv Ungdom, som driver opplysningsarbeid på skoler, observerer den samme tendensen. Slike kritiske perspektiver er sentrale i Skeiv Ungdom, men finnes også blant unge skeive som ikke er organisert i interesseorganisasjoner. Stine Helena Bang Svendsen, som har forsket på undervisning om seksualitet i skolen, påpeker at unge skeive ikke lenger føler seg hjemme i etablerte dikotomier som mann/kvinne, homo/hetero, og at de i økende grad søker andre kategorier for å uttrykke sine skeive identiteter (Svendsen 2012, side 405).

Andre identiteter

I likhet med Karsten, som tar eksplisitt avstand fra en homofil identitet, er det flere av informantene er opptatt av at det ikke først og fremst er seksuell orientering som definerer hvem de er: «Jeg føler meg ikke lesbisk når jeg går ut av døra» (Intervju 6), sier Vera, som er en kvinne i 30-årene bosatt på Venerstrand. Hun er aktiv i det lokale LLH-laget og poengterer at identitet avhenger av kontekst. Når hun er i avisa og snakker om LHBT-spørsmål, er hun først og fremst lesbisk, men ellers ikke. Vera ser på seg selv som et friluftsmenneske, og dette framstår som viktig for hennes identitet og fritid.

Det er flere andre informanter som vektlegger fritidsinteresser som viktig for identiteten. Noen identifiserer seg som friluftsmennesker og er opptatt av at det å bo på

bygda gir tilgang til naturen på en helt annen måte enn om man bor i byen. Andre er interessert i for eksempel bil og motor, språk, musikk eller film og media. En del av de yngre oppfatter at de har «sære fritidsinteresser», ettersom de ikke er opptatt av «vanlige» ting som fotball og korps. Oppfattelsen av å være avvikende kan altså like gjerne være knyttet til fritidsinteresser og klesstil, som seksuell orientering. Peter forteller at han jevnlig drar til Oslo for å være med på cosplay-samlinger⁹. Peter opplever at han må reise til større byer for å finne andre som har samme fritidsinteresser. Vennene hans er fra dette miljøet, og de holder kontakten via internett. For noen av dem vi har snakket med kan altså slike subkulturer være en viktig arena for å finne et fellesskap med andre ungdommer. Det kan handle både om at aktivitetene de er interessert i ikke finnes på hjemstedet, og en opplevelse av ikke å bli inkludert i eksisterende fritidsaktiviteter.

Flere av de yngre informantene oppfatter seg selv som outsiders, som annerledes og avvikende: Truls forteller:

Vi var en gjeng på ungdomskolen. Alle outsiderne samla seg. Vi var så forskjellige som bare det. [...] Blant dem jeg går på skole med, så er det den gjengen jeg har kontakt med.

Et slikt fellesskap, basert på en felles opplevelse av utenforskap, er noe flere av informantene våre beskriver. De definerer seg gjerne i motsetning til de andre unge på stedet, som de oppfatter som «vanlige», og noen føler seg utenfor og utestengt. Samtidig framhever noen at de heller ikke ønsker å være vanlige, og beskriver vanlige folk som kjedelige personer som driver med kjedelige ting. Som Hegna (2007, side 21-23) påpeker, er unge mennesker gjerne særlig opptatt av å sortere verden i klare kategorier. Stereotypifisering av «de andre» er utbredt og kan medføre en sterk redsel for å skille seg ut. Det å bli oppfattet som annerledes og avvikende kan også medføre ensomhet. Noen knytter dessuten utenforskap, ensomhet og stigmatisering til stedet de bor på: Hjemstedet beskrives som en typisk bygd, preget av transsynthet og

⁹ Cosplay er en utkleddingslek, hobby, subkultur og performancekunst der en person, oftest ungdom eller ung voksen, kler seg ut med kostymer og annet utstyr for å likne en bestemt rollefigur, særlig fra japansk populærkultur. Betegnelsen «cosplay» er en sammentrekning av de engelske ordene «costume» og «play». (kilde: Wikipedia).

manglende aksept for mangfold. I disse fortellingene blir Oslo bygdas positive motsetning. Her er det, slik flere av informantene ser det, større rom for forskjellighet, uten at man nødvendigvis skiller seg ut og blir så synlige.

5. Skole

Skole og utdanning er et viktig tema i intervjuene. Det er fortellingene om ungdomskolen, og til dels barneskolen, som er mest sentrale. Ungdomskolen ser ut til å ha stor betydning for hvordan informantene opplever det å vokse opp som skeiv, og det å vokse opp på bygda. I tråd med Wimarks (2014) forskning, er utdanning den årsaken de fleste oppgir for hvorfor de har flyttet fra hjembygda, også i vårt materiale. De fleste av dem vi har snakket med har måttet flytte for å ta høyere utdanning. For noen gjelder dette også for videregående. Etersom overgangen fra ungdomskolen til videregående, og fra videregående til universitetet, gjerne sammenfaller med flytting til større steder, kan assosiasjonen mellom ungdomskolen og hjembygda bli sterk.

Ungdomskolen

Ungdomskolen er et sted der mange av dem vi har snakket med opplever å møte fordommer, mobbing, trakassering, usynliggjøring og voksne som ikke møter dem på den måten de ønsker og trenger. Åtte av dem vi har intervjuet forteller at de ble utsatt for mobbing, trakassering og utestenging. Dette foregikk først og fremst på ungdomskolen, men også på barneskolen. Tre andre har ikke opplevd å bli mobbet og trakassert selv, men forteller om mye mobbing på skolen generelt, og ensomhet og mistrivsel. Flere av de åtte forteller dessuten om omfattende og langvarig mobbing som har hatt svært negative konsekvenser for levekår og livskvalitet. Chris er 20 år gammel, oppvokst i Nesdal i Midt-Norge og definerer seg selv som trans. Han forteller om grunnskolen: «Jeg ble mobbet i ni og et halvt år. Det var helt jævlig» (Intervju 20).

Chris forteller en historie om omfattende og langvarig mobbing og utstenging. Han forteller at han sa fra til de voksne i begynnelsen. Men selv om de sa de skulle ta det opp, ble ingenting gjort, og da sluttet han å si fra. Etter hvert vente han seg til mobbingen: «Det var en del av hverdagen å få ting slengt etter seg» (Intervju 20). Chris vokste opp som jente og ble ertet fordi at han hadde kort hår. Han ble også plaget for utseende og kalt «feit» og «stygg». Han forteller at han var glad i å lekeslåss, og ikke alltid skjønnte hvor grensen går mellom lek og krenkelseser:

Når jeg ser tilbake på det var det gjerne fire mot én. Det ble en del sår og blåmerker som kunne vært unngått (Intervju 20).

Chris forteller også at folk på skolen gjerne ble mobbet hvis de ikke passet inn i «A4-boksen». Han ble selv plaget for utseende og for å ikke passe inn i rådende normer for hva en jente skal være. Han forteller at han ikke ville leke med dukker, men heller sparke ball. Han ble kalt for gutt, og opplevde det som kjipt: «Jeg var jo ikke gutt. Jeg var jente da. Trodde jeg i alle fall» (intervju 20). Nordisk forskning på feltet har vist at skjellsord og negativt språkbruk blant ungdom ofte er kjønnsesifikke. Hore og lesbe er vanlige skjellsord brukt om jenter, mens homo er et utbredt skjellsord brukt om gutter (Bendixen og Kennair 2014; Helseth 2007). Slike ord brukes til å definere grenser for akseptable heteroseksuelle kjønnsuttrykk blant gutter og jenter. I tillegg til å virke krenkende for dem det gjelder, bidrar slike former for trakassering til å reproducere kjønnsstereotyper (Brantsæter 1992; Røthing og Svendsen 2009a, side 17).

Chris forteller at han en periode også mobbet andre selv:

Jeg skal ikke si at jeg er uskyldig. På et tidspunkt tenkte jeg at det var enklere å terge selv. En uke var jeg med de «kule» og mobba andre. Men jeg sluttet. Det var verre [enn å bli mobbet selv]. Det følte ikke rett (intervju 20).

Både kvalitative og kvantitative studier har vist en sammenheng mellom det å bli mobbet og det å selv mobbe andre (Roland og Auestad 2009; Thornberg 2011; Wendelborg med flere 2014). Videre forteller Chris at han er glad for at en lærer endelig tok tak i problemet etter ni og et halvt år. Denne læreren så hvordan han hadde det i hverdagen, og så hvor redd han var, forteller han. Selv om han uttrykker at det var bra noe ble gjort til slutt, så er det ikke tvil om at han mener at lærerne kunne og burde gjort noe før:

Siste halvåret i tiende var helt konge. Da ble ting tatt tak i. Bedre seint enn aldri. [...] Når en relativt ressurssterk elev trekker seg unna og blir helt stiller skjønner man at det er noe galt (Intervju 20).

Læreren som så hva som foregikk og tok tak i problemet, blir omtalt som en viktig person som gjorde en stor forskjell.

For Kaia, en 24 år gammel kvinne fra Breifjord i Nord-Norge, var mobbingen spesifikt knyttet til homoseksualitet. Hun forteller at homo ble brukt som skjellsord, og at noen på skolen sa at de skulle banke opp en jente fordi hun var bifil. Dette fikk henne til å føle at hun måtte holde sin seksuelle orientering skjult. Da hun sa hun var lesbisk ble hun kasta ut av vennegjengen. Det å bli frosset ut av personer hun hadde regnet som venner var det verste, fordi det opplevdes som et stort svik, forteller hun.

Katrine fra Venerstrand omtaler ungdomskolen som «tre grusomme år». Hun forteller at mobbingen blant annet dreide seg om utestenging eller om utseende; det ble sagt at man ikke så bra nok ut eller ikke var tynne nok. Jenter som ble antatt å ha hatt sex ble kalt «hore» og det ble spredt rykter om at de hadde vært gravide og tatt abort. For guttene sin del kunne det dreie seg om plaging fordi man ble sett på som for stor og tjukk eller ikke var sterk nok. I følge Katrine var ikke mobbinga direkte knyttet til seksuell orientering, men slik hun ser det nå, var mobbinga kanskje mye av årsaken til at hun kom så seint ut som lesbisk: «Det var ikke aktuelt å komme ut på ungdomskolen. Det er grenser for hvor mye man kan tåle» (Intervju 7). Det å være lesbisk var ikke noe hun bevisst holdt skjult, forteller hun. Men kanskje gjorde mobbinga det umulig å kjenne ordentlig etter, eller tørre å bryte med heteronormativiteten, reflekterer hun.

Harald forteller at mobbing på skolen bidro til å gjøre det uaktuelt å komme ut av skapet. Han forteller at det var en annen gutt som ble mobbet på ungdomskolen fordi de andre mente han var homo:

Det var tøft å se måten han ble behandlet på. Hele ungdomskolen var jeg redd for at noen skulle finne det ut. Det gjorde det ikke lettere at jeg gikk på en liten skole (Intervju 5).

Fortellingene illustrerer at mobbing har store konsekvenser for det å vokse opp som skeiv på bygda, selv om mobbingen ikke alltid er rettet direkte mot en selv, eller nødvendigvis handler spesifikt om homoseksualitet. Mobbing og lite toleranse for annerledeshet gjør det vanskelig, skremmende eller uaktuelt å bryte med heteronormer. Det å se andre bli mobbet skaper frykt.

Det er i særlig grad i yngre informantene som forteller om hvordan det var å gå på ungdomskolen og om mobbing og trakassering på skolen. Dette kan skyldes at denne perioden ikke ligger så langt tilbake i tid. Men også de som er i siste halvdel av tjuårene eller trettiårene forteller om tida på ungdomskolen som en vanskelig periode. For de fleste av disse informantene blir fortellinga om ungdomskolen imidlertid langt mindre sentral, det fortelles om som en tilbakelagt tid hvor livet var svært annerledes enn nå.

Sted = ungdomskolen

I flere tilfeller har svaret på hvordan det har vært å vokse opp på hjemstedet i stor grad blitt en fortelling om ungdomskolen. Også når vi senere i intervjuene har spurt mer spesifikt om stedet, har flere av svarene dreid seg om ungdomskolen. Emma er 18 år og fra Sandsletta, et sted på Østlandet. Hun sier det slik: «Sandsletta er skolen, for meg» (Intervju 9). For henne, og flere andre vi har snakket med, er fortellingen om stedet en fortelling om skolen.

Katrine forteller at hjemstedet først og fremst plassen der hun ble mobbet. Vonde opplevelser fra ungdomskolen preger hele synet hun har på hjemstedet:

Som barn var det veldig fint. Flott og idyllisk! [...] Det var da jeg begynte på ungdomskolen at jeg fikk et dårlig forhold til Venerstrand. [...] På ungdomskolen ble jeg mobbet i tre år, og det var ganske definerende for hvordan jeg oppfattet Venerstrand. Det definerte mitt forhold hele til plassen. [...] Selv om det var fint på Venerstrand på videregående, så hadde jeg alltid en tanke om at jeg skal vekk. Det var tett koplet til de opplevelsene [mobbing på ungdomskolen] (Intervju 7).

Katrine forteller at den sterke assosiasjonen mellom hjemstedet og ungdomskolen har vedvart i mange år. Nå er hun 24 år, og forteller at det først er det siste året at dette har endret seg. Nå kan hun se at stedet har andre kvaliteter og mer positive ting å by på enn vonde minner og opplevelser. Men fremdeles omtaler hun hjemstedet som et sted der folk er «trangsynte» og «seg selv nok», og som et sted hun i utgangspunktet ikke kan tenke seg å flytte tilbake til.

Mange av dem som har vært utsatt for mobbing, knytter på en eller annen måte mobbinga til kjennetegn ved hjemstedet. Noen sier at de gikk på en liten ungdomsskole, og mener det spilte negativt inn for trivsel og skolemiljø. Andre peker på at det ikke var så lett å bytte skole eller finne likesinnede venner, fordi det bare var en skole med relativt få personer. Noen mener stedet er mye av årsaken til mistrivsel på skolen og at ting ville vært annerledes i en større by. Andre igjen mener at det neppe ville vært annerledes i en større by, eller et hvilket som helst annet sted: Harald kommenterer:

Jeg tror dette er et like stort problem på barne- og ungdomskolene i byene. I byene er det kanskje flere folk som er åpne, og man ser flere lesbiske og homofile (intervju 5).

Harald uttrykker en viss tvetydighet når det gjelder hvordan han tenker at mobbing og sted henger sammen. På den ene siden mener han at mobbing er et like stort problem i byene. På den andre siden har han en formening om at det er flere åpne lesbiske og homofile i byene, og at dette gjør at flere mennesker ikke har negative holdninger til homoseksualitet.

Mobbeforskning

Mobbestudier viser at elevene ofte forklarer mobbing med at en person er annerledes, avvikende eller rar i en eller annen forstand, som for eksempel klesstil, utseende, oppførsel eller måte å snakke på. Brudd med kjønnsroller og heteronormer blir gjerne fortolket som avvikende og ekkelt av medelever, og blir brukt som stigmatiserende merkelapper. Mobbeofferet blir gjerne sett på som en person som ikke passer inn (Thornberg 2011), og mobbing henger sammen med betydelig grad av intoleranse for annerledeshet og mangfold blant elever. Det er dessuten vanlig at elever som mobbes etter hvert internaliserer mobbernes definisjons som en del av sin egen selvforståelse. Man føler seg dum, ekskludert, hjelpeløs og maktesløs. Forskningen viser også at en påfallende stor del av elevene mener at lærerne overser mobbing, og dermed stilltiende aksepterer at mobbingen fortsetter (Thornberg 2011).

I vårt materiale 8 av 23 som forteller at de ble mobbet på grunnskolen. Blant elever i Norge generelt, var det i 2012 6,5 prosent av elevene i Norge som rapporterte å oppleve seg mobbet 2 til 3 ganger i måneden eller mer.¹⁰ Tallene er relativt stabile fra år til år (Wendelborg med flere 2014, side 20). Spørsmål vi har stilt oss i denne sammenhengen er derfor hvorvidt LHBT-ungdom utsettes for mer mobbing enn heteroungdommer, og hvorvidt mobbing forekommer i høyere grad i rurale enn i urbane strøk.

Både norsk og internasjonal forskning tyder at homofile, lesbiske og bifile elever opplever mer mobbing enn heterofile elever (Lillejord med flere 2014, side 6-7). Senter for atferdsforskning ved Universitet i Stavanger har undersøkt sammenhengen mellom seksuell orientering og mobbing (Roland og Auestad 2009). De fant at heterofile rapporterer om mindre mobbing enn de andre gruppene. Særlig homofile gutter er utsatte; 36 prosent av de homofile guttene rapporterte at de ble mobbet, mot 6 prosent av de heterofile guttene. Homofile gutter rapporterte også om et betydelig omfang av homofobisk mobbing (Roland og Auestad 2009).

Rapportforfatterne argumenterer for at det er en klar sammenheng mellom det å være utsatt for mobbing og det å ha psykiske helseproblemer som depresjon og angst. De homofile, lesbiske og bifile elevene i denne studien rapporterte om langt høyere forekomst av psykiske helseproblemer enn de heterofile elevene. Selv om LHB-gruppen også har en noe høyere forekomst av angst og depresjon også når man kontrollerte for mobbing, så mener forfatterne at mobbing er en vesentlig årsak til depresjon og angst blant lesbiske, homofile og bifile ungdommer. Lesbiske og homofile elever, og da i særlig grad homofile, er selv mobbere i større grad enn andre elever. Dette forklares med at det å bli mobbet i stor grad fører til at man også selv mobber andre (Roland og Auestad 2009).

Det er imidlertid grunn til å stille noen kritiske spørsmål til hvordan selvrapportert mobbing fortolkes, og da kanskje spesielt når det gjelder lesbisk og homofil ungdom.

¹⁰ Forekomsten av mobbing varierer betydelig etter hvordan man definerer mobbing og hvor vidt det spørres konkret om spesifikke hendelser eller om det spørres mer generelt (se blant annet Bendixen og Kennair 2014; Helseth 2007; Wendelborg med flere 2014)

Forfatterne bak undersøkelsen fra Senter for atferdsforskning peker på at det kan tenkes at LHBT-ungdom og heteroungdom vil fortolke den samme hendelsen forskjellig. En generell følelse av å være definert som annerledes og avvikende kan medføre en sårbarhet som gjør at man i større grad enn andre vil oppfatte en gitt hendelse som krenkende (Roland og Auestad 2009, side 77). Det kan også reises innvendinger mot den påstått sterke kausaleffekten mellom mobbing og forekomst av depresjon og angst. Homofile gutter rapporterer om betydelig høyere forekomst av mobbing enn lesbiske jenter, selv om forekomsten av angst og depresjon generelt høyere blant jenter (Nova 2014). Sammenhengen mellom mobbing og psykisk uhelse synes dermed mer komplisert og mindre entydig enn det rapporten kan gi inntrykk av.

I 2013 var det et særlig fokus på mobbing i elevundersøkelsen (Wendelborg med flere 2014). Denne undersøkelsen inneholder bakgrunnsinformasjon om skolene, som elevtall, årsverk, lærertetthet, andel minoritetsspråklige, størrelse på kommunen og hvorvidt skolen ligger i sentrale eller perifere områder. Undersøkelsen inneholder informasjon om respondentenes kjønn og klassetrinn, men ikke andre bakgrunnsvariabler. Dermed kan ikke undersøkelsen si noe om variasjoner i forekomst av mobbing når det gjelder diskrimineringsgrunnlagene etnisitet, funksjonsevne, seksuell orientering og kjønnsuttrykk. Undersøkelsen kan imidlertid si noe om betydningen av skolestørrelse og beliggenhet. Det rapporteres om marginalt høyere forekomst av mobbing, manglende trivsel og mangel på faglige utfordringer ved de skolene som ligger i mindre kommuner og i perifere strøk. Disse forskjellene er likevel så små at de i de fleste tilfellene ikke er statistisk signifikante. I den grad forskjellene er signifikante, tolker rapportforfatterne dette som forårsaket av mellomliggende variabler som sosioøkonomisk status hos elevenes foreldre. Det er altså ut i fra denne undersøkelsen ikke grunnlag for å si at kommunestørrelse og avstand fra sentrale strøk i seg kan forklare variasjon i mobbetall (Wendelborg med flere 2014).

Tallene fra den de kvantitative undersøkelsene referert over, kan selvsagt ikke sammenliknes direkte med det kvalitative og ikke representative utvalget som ligger til grunn for analysene i denne rapporten. Det vårt materialet imidlertid viser, er at mobbing har konsekvenser for opplevelsen av sted. Noen forklarer mobbing og

ensomhet med karakteristikk ved hjemstedet, mens andre forklarer sitt negative forhold hjemstedet med mobbingen de har opplevd. Videre er det helt klart at mobbing har alvorlige negative konsekvenser for ungdommers livskvalitet. Dette gjelder i særlig grad for dem som selv blir mobbet, men også for andre. Noen av informantene ser på mobbing som et generelt problem på ungdomsskolen, mens andre har opplevd at kjønnsuttrykk og seksuell orientering framstår som årsaken til at de blir mobbet. Mobbingen ser ut til å ramme de som oppfattes som avvikende, og skjellsord og negative karakteristikk er særlig knyttet til utseende og kjønnsroller.

Utdanning = flytting

De fleste av informantene som snakker om hvordan det var på videregående, beskriver denne tida som veldig positiv sammenliknet med ungdomskolen. Videregående figurerer altså først og fremst som den positive motsatsen til ungdomskolen. Katrine forteller at det var en utrolig stor lettelse å ikke lengre bli mobbet og endelig «bare få være normal» (Intervju 7). Jim har tidligere levd som jente og identifiserer seg nå som mann. Han forteller om overgangen fra en svært trøblete klasse på ungdomskolen, til en støttende klasse på videregående:

På videregående rettet de andre i klassen på lærerne når de brukte mitt gamle [jente]navn i stedet for å kalle meg Jim (Intervju 13).

Jim forteller at han opplevde den støtten fra klassen som veldig viktig. For ham, i likhet med flere andre, byr videregående på en mulighet til å starte på nytt, i et nytt miljø og med nye mennesker. Det å bytte skole kan være av stor betydning for elever som utsettes for mobbing. Den nye skolen kan ha et større mangfold av elever og vennegrupper eller være generelt mer inkluderende. De tidligere mobbeofrene kan dermed få en følelse av endelig å være normal (Thornberg 2011).

For de fleste av informantene sammenfaller det å begynne på videregående med å flytte hjemmefra og til et større sted. I mange tilfeller er der ikke tilbud om videregående utdanning på hjemstedet. Én av informantene derimot, flyttet fra et større sted til en liten bygd for å gå på videregående, og beskriver opplevelsen av denne

småbygda mer eller mindre synonymt med opplevelsen av den videregående skolen. Dette kan tyde på at lettelsen noen opplever ved å flytte fra bygda, handler like mye om å bytte skole som det å komme til et nytt sted. Videregående *er* et nytt sted, uavhengig av om man må flytte hjemmefra eller ikke.

Hva gjør (ikke) skolen?

Mange av dem vi har snakket med, etterlyser at det blir snakket mer om kjønnsuttrykk og seksuell orientering i grunnskolen. Selma går på lærerhøgskolen og forteller engasjert om sine planer for praksisperioden som lærer. Hen gleder seg til naturfagstimene fordi det er en anledning til å drive god seksualundervisning. Dette er noe hen selv har savnet på skolen:

Det er viktig at barn og unge lærer ord og begreper på seksualitet og kjønnsuttrykk som viser nyansene. Ord som de fleste aldri har hørt om, men som gir rom nettopp for nyanser som bryter med dikotomier som kvinne/mann, homo/hetero, slik som panseksuell (Intervju 8).

Selma ønsker å bidra til at unge mennesker kan forstå seg selv i noe annet enn binære termer. Hen vil være åpen skeiv som lærer, for å kunne være et forbilde og bidra til normalisering.

Forskningen på feltet viser at undervisningen i skolen preges av manglende kompetanse på og bevissthet om kjønn og seksualitet. (Mühleisen med flere 2009; Ros med flere 2013; Røthing 2005; Røthing og Svendsen 2009b, 2011; Thuen 2006; Åkesson 2010). Åse Røthing og Stine Helena Bang Svendsen (2005; 2009a) har forsket på hvordan kjønn, seksualitet og likestilling tematiseres i norske skolebøker og klasserom. De finner at seksualundervisningen, som er et tema i naturfag, først og fremst handler om reproduksjon, prevensjon og kjønnssykdommer. I den grad homoseksualitet tematiseres er det gjerne som et «etisk spørsmål» i KRL-faget. Homofile og lesbiske framstilles som «de andre», og antakelsen om at alle er hetero står sterkt. Selv om skolen oppfordrer til homotoleranse, så presenteres ingen alternative livsprosjekt og framtider enn heteroseksualiteten (Røthing 2005; Røthing og Svendsen 2009a). Dette bidrar til en marginalisering av ikke-heteroseksuelle elever.

Noen viser til informasjonstiltaket Rosa kompetanse, og savner denne typen bevisstgjøring og informasjon på sine skoler. Prosjektene Rosa-kompetanse¹¹ og RESTART¹², drevet av henholdsvis LLH og Skeiv Ungdom, erfarer at de får en sterk overvekt av henvendelser fra områdene i og rundt Oslo og Akershus. Ettersom både RESTART og Rosa kompetanse baserer seg i hovedsak på at skoler, fagmiljøer og elever selv henvender seg og bestiller foredrag, er det derfor en tendens til at man ikke når ut i distriktene i like stor grad som i sentrale strøk. En annen utfordring er at lange avstander gjerne innebærer betydelig høyere reiseutgifter. Med begrensede midler og kapasitet kan det derfor framstå som mest rasjonelt å prioritere de aktørene som tar direkte kontakt og der man kan få gjennomført informasjon for flest mulig på kortest mulig tid. Det må dessuten legges til at tiltakene ikke på langt nær er dimensjonert for å nå alle elever og relevante fagfolk og profesjonsutdanninger i hele landet.

¹¹ Rosa kompetanse er finansiert i samarbeid mellom Helse-, Utdannings- og Justisdepartementet. De underviser helsepersonell, skoleansatte, politi og påtalemyndighet om hvordan man kan snakke trygt om kjønn og seksualitet. Målet er å bidra til økt kunnskap om det å være lesbisk, homofil, bifil eller transperson i dagens Norge. Se http://www.llh.no/nor/prosjekter/rosa_kompetanse/

¹² RESTART er Skeiv Ungdoms satsing for en trygg og inkluderende skole. De tilbyr workshoper der de ønsker å utfordre elevenes syn på kjønn og seksualitet, og åpne opp for mangfold. Målet er å bli kvitt fordommer og diskriminering og å skape et bedre skolemiljø. Tiltaket er finansiert av Bufdir. Se <http://www.skeivungdom.no/prosjekter/skoleRESTART/>

6. Sosiale nettverk

De vi har intervjuet forteller om vennskap og sosiale nettverk både på nett, på skolen og på hjemstedet. Noen forteller at de har de vennene og sosiale nettverkene de ønsker seg, andre forteller om ensomhet og savn etter venner og stedlige nettverk. De aller fleste snakker om det faktum at mindre steder med færre mennesker nødvendigvis vil ha færre ulike og atskilte miljøer og sosiale nettverk enn hva man finner på større steder. På mindre steder er det gjerne færre fritidsaktiviteter å velge mellom, færre elever på skolen, færre skoler som ligger geografisk nært, og ikke minst færre skeive personer og mangel på aktive lokallag i interesseorganisasjoner. Dette kan sies å være karakteristisk for små samfunn. Det varierer imidlertid hvor vidt informantene oppfatter dette som vesentlig mangel.

Stedlige skeive nettverk

For noen av informantene er skeive nettverk, der de kan møte og snakke med andre de identifiserer seg med, svært viktig. Som vi har vist i avsnittet «LHBT-identiteter», er det lesbiske fellesskapet viktig for Katrine. Karsten derimot, ønsker *ikke* å være en del av det homofile miljøet. Sunniva og Hege er et ektepar i 30-årene som bor i Rustadvik, en liten bygd på Østlandet. De er verken opptatt av å ha eller unngå stedlige skeive nettverk:

Vi har vel ingen andre skeive venner her, har vi? Savner vi det? Det har vi egentlig aldri snakket om (Intervju 4).

For dette paret framstår ikke spørsmålet om stedlige skeive nettverk som viktig. De forteller at valget om å kjøpe småbruk og flytte til et lite sted var nøye gjennomtenkt, og at de hadde diskutert det mye med hverandre og med venner og familie. Men spørsmålet om skeive nettverk hadde ikke vært en del av denne diskusjonen.

Vera er aktiv i det lokale LLH-laget og stiller i stand arrangementer og sammenkomster for LHBT-personer på stedet. Hun drog i gang et lokalt LLH-lag etter at en person hadde stått fram i regionsavisa og fortalt om hvor vanskelig han hadde hatt det som homo i deres felles hjembygd. «Slik kan vi ikke ha det, tenkte jeg»

(Intervju 6). Men hun forteller at dette handler mer om å skape en arena for andre skeive, som opplever dette som viktig, enn fordi hun selv har behov for det. For henne er det viktigere med venner og nettverk av folk hun kan dra på tur sammen med.

Politikk og organisasjon

De fleste av dem vi har snakket med er ikke aktive i politikk eller interesseorganisasjon. Men for noen av informantene framstår organisasjonsnettverkene som sentrale, og de uttrykker et sterkt politisk engasjement. Det politiske engasjementet retter seg mot homopolitikk nasjonalt og internasjonalt, så vel som andre politiske spørsmål. Chris er 20 år, identifiserer seg som trans, og forteller at det å være aktiv i organisasjoner er svært viktig for han. Han er aktiv i en interesseorganisasjon for skeive, et politisk ungdomsparti og en annen frivillig organisasjon:

Allerede fra jeg var 14-15 var jeg ofte i byen. Jeg søkte dit og til organisasjonslivet. [...] Organisasjonsarbeid er morsomt. Der kan jeg være meg selv. [...] Jeg er aller mest engasjert i skeiv politikk, og feminisme generelt, med hovedfokus på det med å bryte med tokjønnsmodellen og heteronormativiteten (Intervju 20).

Chris forteller om et sterkt politisk engasjement for å skape samfunnsendring. Han forteller også om organisasjonsliv og politikk som en alternativ sosial arena til lokalsamfunnet og skolen. På skolen og i lokalsamfunnet har han opplevd ensomhet og mobbing. I organisasjonslivet opplever han å kunne være seg selv. Med dette som utgangspunkt, beskriver han seg selv som «en typisk byperson».

Terje er 17 år og bor på Austøya på Vestlandet. Han forteller også om et sterkt politisk engasjement. Det finnes et LLH-lokallag i området der han bor, men dette miljøet har han foreløpig ikke oppsøkt. Derimot har han nettopp blitt medlem i fylkesstyret i et politisk ungdomsparti, og snakker mye om nasjonal og internasjonal politikk i intervjuet:

I Norge er folk stort sett ganske liberale og tolerante overfor skeive. Vi har ikke slike problemer som i Uganda, eller Russland. [...] Tre av fire russere er mot homofile [...] Å være bifil i Norge i dag er ikke en big deal. Men så er det det likevel. Du blir satt i bås (Intervju 21).

Terjes fortelling om den politiske situasjonen i Norge og internasjonalt, er det en tydelig spenning. På den ene siden omtaler han homonegativisme som noe som først og fremst eksisterer i andre land. Denne fortellingen samsvarer med en dominerende oppfatning av Norge som et liberalt og åpent samfunn når det gjelder kjønn og seksualitet (Hellesund 2008, side 10-11). På den andre siden bidrar Terjes fortelling også til å problematisere den rådende fortellingen om allmenn toleranse. Han mener at fordommer og diskriminering også er utbredt i Norge. Som bifil opplever han å bli satt i bås, og han påpeker at ekteskap mellom personer av samme kjønn fremdeles er kontroversielt, både i kirka og blant politikere.

Venner

Informantene i dette prosjektet forteller historier om gode vennskap, så vel som ensomhet og mangel på venner. De forteller om venner som aksepterer og støtter, så vel som venner som bryter kontakten når det blir kjent at de ikke er hetero. Det er særlig to av informantene som snakket om og reflekterte rundt vennskap i løpet av intervjuet. Truls er 17 år og bor i en bygd i Midt-Norge. Han forteller om hvordan det har vært å vokse opp i bygda:

Jeg har ikke alltid hatt så mange venner. Men jeg har alltid hatt noen nære som jeg alltid har kunnet snakke med om alt og ingenting [...] Men hvis der er få folk, så kan det være vanskelig å finne noen som det passer for akkurat deg å bli venner med. [...] Det er ikke noen [her] jeg har funnet en ordentlig match med. Det er en person da, som har flyttet til [byen]. Jeg innså ikke hvor nært forhold jeg hadde til henne før hun hadde flyttet. Men når jeg har truffet henne etterpå, så har vi sittet og snakket og jeg har skjønt at dette faktisk er en virkelig god venn [...] Blant dem jeg går på skolen med, har jeg ingen nære venner som jeg kan snakke om følelser med. Jeg bruker å si at i klassen har jeg 18 nære bekjente, som jeg også kan kalle venner, men det er ikke sånne som jeg kan gråte og le sammen med. Jeg har ikke noen jevnaldrende her jeg nær venn med. Det er jo koret da. Det er ikke sånn at jeg kan snakke med dem om alt, men det er en helt annen tone. Man snakker om det som har hendt. Søsknene mine, særlig søstrene mine, har jeg et veldig nært forhold til. [...] Jeg har familien som nære venner. Men det hadde kanskje vært greit å ha noen andre nære venner også, utenom familien, på min egen alder [...] (Intervju 14).

Truls har nære personer som han opplever at han kan snakke med, for eksempel søstrene og en venninne i byen. Han har også en omgangskrets på skolen og på fritida. Likevel uttrykker han et savn etter virkelig nære venner, på sin egen alder, som bor på hjemstedet. Nært vennskap handler om å kunne snakke om alt, snakke om ting som har hendt, å være sammen på fritida og kunne gråte og le sammen. Mangelen på slike nære venner knytter Truls til sted; fordi det er få folk på stedet der han bor har han ikke funnet noen. Han oppfatter altså størrelsen på hjembygda som en årsak til at han savner nære venner. Han knytter derimot ikke mangelen på nære venner til seksuell orientering.

Terje identifiserer seg som bifil og er 17 år. Han bor på Vestlandet og er svært stolt over og glad i hjembygda si. Han forteller at han trives godt, har gode venner og at det ikke er mange ting han skulle ønske var annerledes. Likevel uttrykker han også et visst savn etter å ha noen å snakke med som er «lik han selv», altså ikke heteroseksuell. Terje har nettopp kommet ut som bifil, og foreløpig ikke til alle han kjenner. Han reflekterer mye rundt prosessen med å komme ut, og da særlig overfor vennene:

Jeg har to venner som er litt fordomsfulle. Ei kristen venninne for eksempel. Men vi har faktisk fått en bedre connection etter at jeg kom ut. Det er ikke så lett for henne å komme ut som kristen. De kristne er på en måte litt undertrykte de også. [...] I dag var det en episode i kantina som jeg må fortelle om. Jeg har en kompis som er fra Filippinene. Han er litt konservativ og har sagt at han er litt skeptisk til homofile. Da vi gikk opp trappa hørte han at jeg bekrefta da en annen spurte om jeg var bifil. «Hvorfor er du bifil?» Spurte han da. «Det blir litt rart å være kamerat med deg nå. Hvordan skal det bli i gymmen?» Men jeg tok det greit. Nå når jeg har kommet ut til han, så har jeg gjort det verste (Intervju 21).

Av de to vennene han har oppfattet som konservative, og som han har grudd seg litt til å fortelle at han er bifil, så opplever han at den ene stiller spørsmål ved vennskapet, mens den kristne venninna har blitt en enda nærere venn etter betroelsen. Terje har assosiert både kristen tro og innvandrerbakgrunn med lite aksepterende holdninger til heteroseksualitet. Men etter å ha kommet ut til den kristne venninna, vektlegger han det de har til felles. Han trekker paralleller mellom det å være kristen og det å være skeiv. Begge opplever at minoritetsstatus, stigmatisering og at man stadig må «komme ut», det vil si bekjenne og forklare hvem man er eller hva man tror på.

Tall fra Ungdataundersøkelsen (Nova 2014) viser at 9 av 10 ungdommer har minst én nær venn som de opplever at de kan betro seg til om alt mulig. Det er noe flere jenter enn gutter som rapporterer å ha en nær venn. Også i kommuner med mange innbyggere er det noen flere som rapporterer å ha minst én nær venn, sammenliknet med ungdommer bosatt i kommuner med få innbyggere. Forskjellene er imidlertid bare på 1-3 prosentpoeng, og hvor vidt disse forskjellene er statistisk signifikante diskuteres ikke i rapporten. Dermed er det tvilsomt at man kan si at ungdom på steder med få innbyggere statistisk sett savner nære venner i større grad enn ungdommer på steder med flere innbyggere.

Virtuelle relasjoner

Utviklinga av sosiale media og nettbaserte kommunikasjonsformer har store konsekvenser for både sosiale relasjoner og offentlig debatt (Enjolras 2013). I motsetning til skeive nettverk, politikk og organisasjonsliv, er internett og sosiale medier noe folk i rurale strøk har like stor tilgang til som folk bosatt i urbane strøk (Haugen og Stråte 2011, side 14). Det er langt fra alle av dem vi har snakket med som på eget initiativ forteller mye om bruk av sosiale media og betydningen av virtuelle relasjoner. Når vi først har spurt, svarer de fleste at de benytter seg av sosiale medier på en eller annen måte, men flere har ikke noe mer å si om dette enn at de selvsagt holder kontakt med noen venner gjennom Facebook, og at de har en profil på Gaysir. Vi tolker dette som et uttrykk for at mange ser på Internett og sosiale medier som en selvsagt del hverdagslivet.

Det er likevel flere informanter som tillegger internett og sosiale medier stor betydning når det gjelder å innhente informasjon og inngå i sosiale relasjoner generelt, og informasjon om og kontakt med LHBT-personer spesielt. Truls forteller at han bruker Facebook, i tillegg til telefon, til å holde kontakt med søsteren, som han har et nært forhold til. Men han savner nære venner på hjemstedet. Om fritiden forteller han:

Jeg sitter nede i stua og snakker med familien. Eller så sitter jeg og trykker på pcen. Jeg har ikke mange venner. Jeg har skolekamerater, men de er jeg ikke så mye sammen med på fritida. Det er stort sett pcen

som blir tidsfordrivet. Uten den hadde jeg hatt lite å gjøre. [...] jeg har en fast runde der jeg er innom Facebook, Gaysir, nyhetssider og så ser jeg på Youtube-filmer (Intervju 14).

Truls bruker mye fritid foran pcen, og sosiale media framstår som viktig for ham. Han har en profil på Gaysir og er inne på forumet jevnlig, men han mener chatten der er overfladisk: «Det går i: ‘Fint profilbilde’. ‘Takk’. Og så er det ikke noe mer.» (Intervju 14). Han forteller at han har chatta kort med andre som bor på samme sted, men aldri møtt dem. Nå har han dessuten chatta med en person som bor i Oslo, og som han kanskje skal møte når han snart skal til Oslo med familien. I likhet med Truls, er det flere av informantene som beskriver Gaysir som overfladisk. Noen oppfatter det som et sted der enhver gruppe og samtale fort ender opp med å handle om sex. En annen mener at Gaysir stort sett blir brukt av folk som har en masse å klage over.

Et interessant funn når det gjelder Gaysir, er at det tilsynelatende er liten sammenheng mellom stedlige og virtuelle relasjoner. Folk har sett og snakket med personer på Gaysir som er fra deres eget hjemsted. Men de har likevel aldri snakket sammen ansikt til ansikt, og vet kanskje ikke en gang om hverandre. En forteller at hun fant ut at broren var homofil gjennom Gaysir. I et av bakgrunnsintervjuene forteller informanten om et treff de arrangerte for skeive i en bygd i Midt-Norge. Det viste seg at alle 17 som deltok var på Gaysir, men at de ikke visste om hverandre og aldri før hadde møtt hverandre ansikt til ansikt.

Internett framstår som en viktig kilde til informasjon for flere av informantene. Chris og Jim forteller at de bruker internett mye for å finne informasjon om det å være transperson og om kjønnsbekreftende behandling. De nevner at de ønsker å høre om andres erfaringer fra Rikshospitalet og søker hjelp til å kjøpe binder¹³ ettersom det er 18-års grense for å kjøpe dette i Norge. Ingvild, som identifiserer seg som panfil, forteller at hun fant informasjon om denne kategorien på Internett. Videre forteller hun om Internett som et sted hvor hun fant likesinnede venner og forbilder hun kunne identifisere seg med:

¹³ «Binding top» eller «chest binder». Tekstil som brukes til å skjule/klemme sammen bryster.

Internett var min egen lille verden på ungdomskolen. Jeg fikk venner fra England [...] Dessuten fant jeg bloggen «Everyone is gay». Denne drives av to skeive kvinner i 30-årene. Det de skriver om har vært viktig (intervju 9).

For Ingvild er internett en viktig kilde til vennskap, identifikasjon og informasjon. Slik var det særlig på ungdomskolen, da hun ble mobbet og manglet venner. Vårt materiale tyder på at internett og sosiale medier brukes av alle, men at det er særlig viktig for de som mangler sosiale nettverk og venns­kapsrelasjoner på stedet der de bor. Men relasjoner og sosiale nettverk på internett ser ikke ut til å kunne erstatte stedlige vennskap og relasjoner. Som en av informantene sier det: «Det blir jo ikke det samme» (Intervju 18).

7. Selvlysende og usynlig

Et gjennomgående tema i mange av intervjuene er en følelse av at skeive er usynlige i lokalmiljøet, samtidig som at man selv føler seg plagsomt synlig i lokalsamfunnet. Flere informanter forteller at de føler, eller har følt, seg veldig alene som skeiv. Emma og Ingvild er kjærester. De er 18 år og de bor på Ringvoll og Sandsletta, to steder som ligger relativt nært Oslo. Ingvild forteller om hvordan hun følte seg da hun oppdaget at hun ikke var hetero:

Da tenkte jeg at jeg er helt alene i hele verden. Jeg er den eneste lesbiske jenta i hele Norge (ler litt). Men plutselig skjønnte jeg at jeg ikke er alene. For det var flere par på skolen. Det ble mer synlig. Jeg har fulgt ganske mye med i mediene ganske lenge, og jeg føler det har blitt et større fokus på det. Og det gjør også at det blir ganske mye lettere. Jeg har følt meg ganske unormal ganske lenge. Men når jeg kom på videregående var det fint å se at ikke alle er helt like. På ungdomskolen er folk redde for å være annerledes. Og når du skjønner at du er annerledes på en sånn stor ting, så er det vanskelig å stå i det, når du ikke vet om noen andre (Intervju 9).

Det er interessant at Ingvild på den ene siden forteller at hun tenkte at hun var den eneste lesbiske jenta i hele Norge, men på den andre sida forteller om synlige skeive både i offentligheten og på skolen. Slike tilsynelatende paradoksale fortellinger finner vi også i andre intervjuer. Tone Hellesund (2008) beskriver en liknende tendens i sine intervjuer om homoseksualitet og selvmord. Beskrivelser av total isolasjon eksisterer side om side med skildringer av at det finnes andre homofile i lokalsamfunnet. Hellesund tolker følelsen av å være «den eneste i verden» som en fortelling som hører fortiden til. Det ser ut til at slike historier fortelles av dagens ungdommer på tross av at fullstendig isolasjon og fullstendig fravær av LHBT-personer i offentligheten ikke lenger er en realitet (Hellesund 2008, side 57).

Andre informanter har ikke opplevd at de har vært alene, snarere tvert imot. Selma forteller: «Ungdomskolen vår var et homsehål. 20-25 prosent av elevene var skeive» (Intervju 8). I følge denne informanten var det altså mange andre åpne skeive på hennes ungdomsskole. Dermed opplevde hen det å være skeiv som noe ganske normalt. Fortellingen om å være *mange* er særskilt for denne informanten. Hen har

dessuten gått på en stor ungdomskole på et sted med omlag 10.000 innbyggere, som ligger i nær tilknytning til større byer. Det er nærliggende å tenke at størrelsen på skolen og hjemsted har betydning for opplevelsen av å være mange. Samtidig er det andre informanter som bor på steder med like mange innbyggere, som likevel forteller om en følelse av å være «den eneste i hele verden». Følelsen av å være alene ser ikke ut til å være et direkte resultat av verken størrelsen på stedet eller antallet åpne skeive.

Ingvild går på videregående og mener at det snakkes alt for lite om seksuell orientering og kjønn på skolen. Hun savner synliggjøring av skeive:

Jeg skulle likt å høre noe om alt annet enn heterofili. Rett og slett. Fordi når jeg var 12 år gammel, så var det ikke noe noen noensinne hadde snakka om i huset vårt. [...] Hjemme er det ingen som snakker om det før du når puberteten. Og da forteller de at du får hår her og hår der. Men det er ingen som sier at det kan hende du opplever tanker og følelser for ditt eget kjønn. På barneskolen var det mer sånn «her har du et bind». Jeg kunne ønske at det var mer utvida seksualundervisning, og bedre og oftere. At det ikke var en sånn «one time thing». For det var det både på barneskolen og i 10. klasse. Det er ikke noe noen snakker om. De burde snakke mer (Intervju 9).

I tråd med Røthing og Svendsens (2009a) funn fra forskning på undervisning i skolen, forbinder Ingvild seksualundervisning med pubertet, reproduksjon og heteroseksualitet. Marginalisering og andregjøring av skeive i skolens undervisning kan tenkes å være noe av årsaken til at flere av våre informanter forteller at de føler seg alene, selv om de kjenner til andre skeive i lokalmiljøet og på skolen.

Emma forteller om et møte med helsesøster på skolen. Hun fortalte helsesøsteren at hun var lesbisk:

***Emma:** I stedet for å spørre om det var noe mer jeg lurte på, så gav hun meg bare masse nettsider. [...] Jeg føler ikke jeg fikk noe som helst ut av det. Jeg føler ikke hun var så forberedt.
Ingvild: Og så var hun kanskje ikke så interessert i å høre om hva du følte rundt det. (Intervju 9).*

Emma opplevde å ikke bli sett av helsesøster. Hun fortalte at hun var lesbisk, noe som var betydningsfullt for henne, og ble bare henvist til Internett. Dette opplevdes som en avvisning. I etterkant av intervjuet snakket intervjueren og informantene om hvorfor

de hadde meldt sin interesse for prosjektet: «Jeg tror det bare var det at noen endelig spurte», sa Emma, og koplet dette til møtet med helsesøstera. Emma forteller om usynliggjøring og avvisning og etterlyser å bli sett og lyttet til.

Anita forteller at mora ville hun skulle holde skjult at hun var skeiv, fordi hun ikke ønsket at datteren skulle bli utsatt for sladder og kommentarer:

Da jeg fortalte til mamma at jeg hadde fått meg jentekjæreste ble det vanskelig fordi jeg følte at det var noe jeg ikke kunne si til noen. Mamma mener at man må tenke på alle andre. Sånn er det for venninnene mine som kommer fra bygda også. [...] Jeg følte at mamma skamma seg. Tenkte på hva andre skulle synes om henne, om meg, om oss (Intervju 10).

Det er flere informanter som forteller at mødrene er redde for bygdesladder. Anita forteller at det at moren ønsket at hun skulle holde sin seksuelle orientering skjult, fikk henne til å føle at det å være skeiv var noe å skamme seg over. Psykolog Anbjørg Ohnstad (1992) har lansert begrepsparet selvlysende/usynlig for å beskrive og forstå lesbiske kvinners utfordringer i møte med heteroseksualiteten. Å være usynlig og holde sin seksualitet hemmelig er problematisk for selvbildet, fordi innebærer at «det er noe ved en som ikke tåler dagens lys» (Ohnstad 2009, side 12). Den motsatte posisjonen er å være selvlysende. Det innebærer å få masse oppmerksomhet rettet mot sin seksuelle identitet, og at man reduseres til å være sin seksuelle orientering og ingenting annet. Både det å være selvlysende og det å være usynlig er ubehagelig og har omkostninger for selvbildet (Ohnstad 2009). Med utgangspunkt i Ohnstads begreper kan man si at moren til Anita ønsker at datterens seksuelle orientering skal forbli usynlig for at hun selv og datteren skal slippe å være selvlysende.

Dikotomien selvlysende/usynlig har et liknende meningsinnhold som dikotomien hypersynlig/usynlig, brukt av sosiolog Anja Bredal (2008) som en analytisk beskrivelse av tvangsekteskap. Hun argumenterer for at temaet tvangsekteskap er hypersynlig i den offentlige debatten, men likevel en usynlig problematikk i hjelpeapparatet. Bredals dikotomi er utviklet på bakgrunn av hvordan et problem forstås i offentligheten og innenfor velferdsstatens institusjoner. Ohnstad (1992) på den andre siden, beskriver lesbiskes erfaringer og er på denne måten mer relevant for

dette prosjektet. Bredals dikotomi har likevel et interessant poeng, i og med at hun kopler «usynlig» til hjelpeapparatet. Som vi har vist over, handler våre informanternes fortellinger også om usynliggjøring i møte med offentlige tjenesteytere som lærere og helsepersonell.

Hypersynlig som homo der hjemme

Mange av dem vi har snakket med etterlyser synlige forbilder i bygda og samfunnet ellers. De etterlyser at homoseksualitet tematiseres og normaliseres, og da særlig på barne- og ungdomskolen. Kanskje nettopp på grunn av generell usynliggjøring, føler mange seg ekstremt synlige som homo på ungdomskolen, eller på hjemstedet: «Jeg følte meg som et romvesen mer enn en person» (Intervju 9). Ingvild forteller at hun og kjæresten Emma føler seg veldig synlige i offentligheten, både i hjembygda og andre steder:

Vi får blick når vi holder hender på Storsenteret. Direkte stygge blick. Noen gamle damer ser direkte redde ut. Ingen kommentarer her hjemme, men i Oslo og København får vi kommentarer. Vi som et par blir et sexobjekt, og det er kvalmt! (Intervju 9).

Å bli gjort til gjenstand for stygge blick, kommentarer og uønsket seksuell oppmerksomhet er åpenbart ubehagelig. Hendelsene informanten forteller om er et tydelig eksempel på det Ohnstad (1992) kaller å være selvlysende. Flere andre informanter forteller om liknende episoder. Hege og Sunniva forteller også om å bli gjort til gjenstand for ubehagelig og påtrengende oppmerksomhet på grunn av kjønn og seksualitet. De har også opplevd at folk på butikken hvisker bak ryggen deres, og da de først flyttet til bygda opplevde de dessuten at folk begynte å gå søndagstur gjennom eiendommen deres for å kikke. De forteller at de endte med å sette opp et vennlig skilt hvor de ba folk om ikke å gå gjennom eiendommen.

Thea og Maja, et par i 30-årene som har flyttet til Botnfjord i Nord-Norge, forteller derimot om synlighet som noe positivt:

Da vi kom visste alle alt om oss. At vi var lesbiske. På denne måten slipper vi å komme ut hele tida, slik man må i storbyen hver gang man treffer nye folk (Intervju 12).

Dette paret ser synligheten som en fordel. Nettopp fordi alle kjenner dem og alle vet at de er lesbiske har det aldri vært nødvendig å komme ut som. Et aspekt ved heteronormativiteten, nemlig det at alle antar at man er hetero til man har sagt det motsatte, går det på denne måten an å slippe unna i en liten bygd.

Emma forteller om da hun fortalte faren at hun var lesbisk og hadde fått seg jentekjæreste:

Jeg var i bilen med pappa og så hadde han en lang tale om hvor bra det var at jeg var kommet ut og at han støtter det fem hundre prosent. «Uansett hva som skjer så er jeg der for deg». Den samme gamle der. [...] Det er fint at han sier ifra og sånn. Men jeg hadde ikke så lyst til å sitte der å høre på i ti minutter, egentlig. Fordi hadde jeg vært heterofil, så hadde ikke han ikke sagt det i det hele tatt. Jeg skulle ønske at det bare var det samme, uansett. Det er liksom litt forskjellsbehandling føler jeg (Intervju 9).

Emma peker på at faren reagerte helt annerledes på å få høre om en jentekjæreste enn han ville gjort hvis det var en guttekjæreste. Det er selvsagt fint at han vil støtte henne, men hun uttrykker at det beste hadde vært om folk bare kunne reagere som om det var helt vanlig: «Det er best når folk ikke bryr seg.» (Intervju 9). Man kan si at Emma verken ønsker at hennes seksuelle orientering skal være usynlig, eller at det skal gjøres til gjenstand for så mye oppmerksomhet. Hun ønsker å være vanlig, og bli møtt på samme måte som heterofile. Mange av dem vi har snakket med etterlyser nettopp det Ohnstad (2009) har kalt «en behagelig mellomposisjon». Det vil si at man verken er usynlig eller selvlysende, men at det å være skeiv bare blir sett på som helt vanlig.

Synliggjøring og normalisering

For mange av våre informanter framstår synliggjøring og normalisering som et viktig prosjekt – både synliggjøring i samfunnet generelt, og synliggjøring på bygda spesielt. Mange av informantene er svært engasjerte i å gjøre oppvekst, skolegang og ungdomstid lettere for andre skeive, gjennom selv å være åpen LHBT-person. Terje er

oppvokst på Austøya på Vestlandet og er svært glad i hjemstedet. Han ønsker å bo på Austøya, blant annet for å bidra til å skape et godt lokalsamfunn: «Hvis alle rømmer til Oslo er det ingenting som blir bedre her. Derfor vil jeg bo her» (Intervju 21). Jim driver foredragsvirksomhet vedrørende LHBT-spørsmål, og drømmer om å kunne leve av dette. Tiril er selv i 30-årene og forteller at hun prøver å ta vare på de skeive ungdommene i bygda der hun bor:

Jeg har flere skeive «tantebarn» på 16 til 20 år. Jeg prøver å fortelle dem at de er bra. Det er viktig at de får høre det. Veien fra topp til bunn er så kort når man er ung (Intervju 3).

Som en voksen kvinne er hun opptatt av å være til hjelp for unge skeive gjennom å støtte dem og bry seg om dem, og å bidra til normalisering ved selv å være åpen. En annen kvinne i 30-årene forteller om et liknende normaliserings- og synliggjøringsprosjekt i hjembygda. Det er viktig også for henne å være åpen, politisk aktiv og fremtredende lesbisk i lokalsamfunnet for å bidra til at andre skal oppleve det som helt alminnelig å være skeiv.

Det er ikke bare personer i lokalsamfunnet som kan være forbilder og bidra til normalisering. En lesbisk kvinne forteller om forfattere, musikere og litterære figurer som har vært viktig for henne:

[Forfatteren] Anne Holt har betydd masse. Og romanfiguren Hanne Wilhelmsen. Jeg skrev oppgave om disse bøkene. De gir innsikt i hva det vil si å være lesbisk. At noen skrev om det og at jeg kunne lese det. Gerd Brantenberg har også vært viktig. Hun har skrevet en triologi. Det er viktig med alle som beskriver skeiv kjærlighet. Som Melissa Eldridge, Indigo Girls og Sinead O'Connor (Intervju 6).

Tilstedeværelsen av kjente skeive personer i offentligheten, så vel som litteratur og musikk som beskriver likekjønnet kjærlighet, er viktig for henne. Synliggjørings- og normaliseringsprosjektene som våre informanter forteller om, kan sees på som en reaksjon mot opplevelsen av å på den ene siden være usynlig og på den andre siden å være selvlysende. Både usynlig og selvlysende er ubehagelige posisjoner. Informantene ønsker at de selv og andre skeive skal slippe unna disse to posisjonene, og er derfor opptatt av å bidra til normalisering.

8. Best på bygda eller i byen?

Noen informanter framstiller bygda i tråd med hypotesene om undertrykking på bygda (Johnson 2013, side 18) og myten om homofil migrasjon (Howard 1999). Andre informanter framstiller bygda som et idyllisk sted med natur, ro og trygghet.

Dikotomien by/bygd er med andre ord til stede i våre informanters fortellinger om hvordan det er å bo på hjemstedet. Datamaterialet viser imidlertid at det finnes et langt større mangfold av fortellinger om hvordan det er å leve som skeiv i rurale strøk enn de dominerende dikotome representasjonene. Historiene gir oss et nyansert bilde av hvordan og i hvilken grad informantene knytter hverdagslivets erfaringer generelt, og kjønn og seksualitet spesielt, til sted.

«Typisk bygda»

Fem av informantene gir i all hovedsak et negativt bilde av hjembygda, i tråd med dominerende representasjoner av bygda som et vanskelig sted å leve for LHBT-personer. De er alle relativt unge (17-24 år), og forteller historier om å føle seg ensom og utenfor, eller av å bli mobbet på skolen. De knytter gjerne disse erfaringene til stedet de kommer fra; det at det er et lite sted, og en «typisk bygd», oppfattes som mye av årsaken til at de mistriv(d)es der. Peter er 17 år og bor på Steinmo i Midt-Norge. Hen beskriver hjemstedet slik:

Det er ikke noe å skrive hjem om. Som sagt, det er veldig smått. Det er ikke særlig mange folk. Det er litt ensomt. [...] Å bo på Steinmo er for det meste veldig balet. Det er ensomt. Jeg har ikke noe særlig sosialt nettverk i det hele tatt. Jeg tenker at det i stor grad er på grunn av her jeg har vokst opp. Det er lite folk. Generelt. [...] Alle kjenner andre folk, og jeg er litt utenfor (Intervju 15).

Peter gjør en tydelig kobling mellom ensomhet og sted. Ensomheten hen opplever forklares med at Steinmo er et lite sted. Hen kan ikke tenke seg å bli boende, og forteller at det ikke det er noe godt sosialt miljø der hen bor. Peter ser på seg selv som en «byperson». Hen forteller at hen tenker å flytte til Oslo, eller kanskje eventuelt litt ut fra byen, men ikke et så lite sted som Steinmo.

Anita har akkurat flyttet til Oslo. Hun beskriver hjemstedet som et «fordomsfullt sted» med «kjedelige mennesker». Hun forteller at hun følte at det ikke var noen skeive forbilder der hun vokste opp, og at hun følte seg alene. Hun framstiller Oslo som motsatsen til hjembygda. I Oslo er det flere ulike mennesker, og hun kan forsvinne litt i mengden i stedet for å skille seg ut. Dessuten finnes det mange ulike steder å henge, blant annet et eget utested for jenter. Denne informanten verdsetter skeive utesteder og den anonymiteten hun opplever at Oslo tilbyr, og beskriver Oslo som en positiv motsetning til hjemstedet, hvor hun opplever at det ikke finnes andre synlige skeive.

Chris kommer Nesdal, en liten bygd i Midt-Norge, og omtaler hjemstedet som en «typisk bygd»: der er sladder, «bygdedyr», alle vet hvem alle er og rykter går som ild i tørt gress. Ungdomskulturen på hjemstedet beskriver Chris som preget av en typisk «harry bondestil» med festkultur og mye drikking. Dette er i tråd med hvordan ungdommer fra byen framstiller bygda i Villas (2005) undersøkelse. Et positivt element ved ungdomskulturen, slik han oppfatter det, er at det kanskje er mindre fokus på utseende: det er ikke like nøye hvordan man ser ut som i byen. Som vi har vist tidligere, har Chris opplevd omfattende mobbing på grunnskolen. Han forteller også om en vanskelig familiebakgrunn:

Intervjuer: Ville det gjort en forskjell om du hadde vokst opp med den samme familien, men på en annen plass?

Informant: Ja. Eller det spørs jo hvilket annet sted da. Men jeg tenker at hvis jeg hadde bodd i Mostrand, som er en by, liksom. Den eneste byen i mitt hjerte. Så tror jeg det hadde vært bedre. For da tror jeg at jeg fort hadde havnet i et annet miljø. Og selv om det er mye stigmatisering og sanksjoner i byer, så er det ikke på samme måte som på bygda (Intervju 20).

Selv om Chris forteller at han mener det er mange og sammensatte årsaker til de problemene han har opplevd, knytter han helt klart de vanskelige opplevelsene han har hatt til oppvekststedet. Han har fra ung alder reist mye inn til byen, og funnet engasjement og et godt nettverk der gjennom politikk og organisasjonsarbeid. I hans fortelling framstår organisasjonsliv og politikk som svært viktig for livskvaliteten, og dette organisasjonsnettverket finnes i byen. I Chris' fortelling er det ikke Oslo, men en annen større norsk by som framstilles som hjembygdas motsetning.

Felles for de tre informantene presentert over, er at hjemstedet i all hovedsak framstilles som et sted hvor de ikke trives. Den dominerende representasjonen av bygda som et sted preget av tette sosiale relasjoner, sosiale sanksjoner og sladder er tydelig til stede i informantenes fortolkninger av egne liv og erfaringer. I den grad de i hele tatt har noe positivt å si om hjemstedet, viser de til vakker natur og nærhet til naturen. For alle disse er Oslo eller andre større byer hjembygdas positive motsats. Chris har vært mye i byen og Anita har nettopp flyttet til Oslo. I byene har de funnet skeive miljøer som gir den følelsen av tilhørighet som de opplever å ha savnet på hjemstedet. Peter, derimot, forteller ikke om konkrete erfaringer med bylivet, men i fortellingen om hjemstedet figurerer Oslo som hjembygdas motsats. Elementer av det disse informantene beskriver som negativt med hjembygda, som sladder, homogent miljø, synlighet, ensomhet og mangel på skeive nettverk, finnes også i andre informanters fortellinger, men de andre vi har snakket med gir et mindre entydig negativt bilde av hjemstedet.

Småbyen

Våre informanters fortellinger om sted handler om mer enn motsetningen mellom bygda og byen. Småbyen spiller for eksempel en viktig rolle i flere fortellinger. For noen er småbyen det beste stedet, fordi det er «passe stort». Det oppfattes som et sted som kombinerer det beste fra storbyen og bygda. Dette synet på småbyen er i tråd med hva Wiborg (2008) finner i en studie av sentraliseringsprosesser. For andre informanter derimot, er småbyen stedet man flyktet fra. Sunniva og Hege, et par i 30-årene, forteller om svært negative opplevelser knyttet til det å være ung og skeiv i de to småbyene der de vokste opp. Sunniva forteller:

Det lesbemiljøet som var i Heimstad på den tida. Det var veldig brutalt. [...] Jeg valgte å reise et år. Mye for å komme meg bort fra alt, egentlig. [...] Jeg er ikke noe redd for å stå fram lenger, men det har vært en lang, lang prosess. Mye har handlet om at Heimstad ikke har vært en allright by. Der har vært et fryktelig ufint miljø. Alle jeg kjenner som har flytta til, har kjennskap til eller hørt om Heimstad vet at miljøet der ikke var noe bra. Mange har flyttet til Oslo, mange er der fortsatt og fåtallet kommer vel egentlig tilbake [...] Det var en artikkel i avisa om hvordan det er å være homofil i Heimstad, og en av de som ble intervjuet der

fortalte at han hadde mista all kontakt med familien. Det viser bare hvor brutalt det kan være. Jeg opplevde også at guttekompisene mine som kom ut ikke ble godtatt hjemme lenger. Og det var min redsel [...] Når man er på byen i Heimstad og er to jenter, og du velger å vise nærhet med kjæresten din, så kan du nesten banne på at det kommer en eller annen opp og lurere på om han kan kjøpe [seksuelle tjenester] eller bli med. Det er ufint. Det er så ufint (Intervju 4).

I følge Sunniva er det allment kjent at Heimstad er et sted med et dårlig miljø og at det er et sted LHBT-personer flytter fra og ikke kommer tilbake til. I Sunnivas fortelling knyttes ikke homonegativisme først og fremst til byen eller bygda som sådan, men til den spesifikke småbyen hun kommer fra. Hun knytter homonegativisme til et dominerende lokalt idrettsmiljø som er preget av en sterk machokultur.

Kaia forteller om mange negative erfaringer fra hjemstedet knyttet til det å være ung og lesbisk. Hun forteller om sladder, venninner som slo hånda av henne, opplevelser av å bli gjort til et sexobjekt, og en følelse av å være den eneste på hele stedet som «var sånn». På videregående bodde hun et år på et litt større sted. Da hun flyttet ville hun først ikke være åpen om at hun var lesbisk, men da hun oppdaga at det var mange bifile der kjentes det trygt å si det. Da hun flyttet til Nordstad for å studere, var alt mye enklere. Hun opplever dette stedet som mer aksepterende, og der er flere skeive og derfor et skeivt miljø. Denne byen oppleves som et godt sted å leve som lesbisk. I Kaias fortelling sammenfaller åpenhet og trivsel med å begynne ved en ny utdanningsinstitusjon og å flytte til større steder. På en måte er denne historien i tråd med fortellingen om byen som et bedre sted for skeive. Men i motsetning til hva man kunne forvente ut den dominerende fortellingen og bygda og byen, forteller hun om Oslo, og særlig det skeive miljøet i Oslo, som et fordømmende sted:

Her i Nordstad er det ingen som reagerer negativt i det hele tatt. Der er et homomiljø. Jeg går på skeiv cafe og er med i LLH. Det er en veldig stor forandring bare det at der er et homomiljø. At du kan si det til hvem du vil uten at det er noe stress. [...] Det er et passelig sted. Det er folk her som kommer fra bygdene rundt, og har litt tøffere historier. Jeg har vært nedi Oslo. Der føler jeg veldig at jeg blir testet. Hvis jeg viser til depresjon eller angst eller noe, så tar de det for gitt at jeg er ukomfortabel med min egen legning og redd for å si det fordi noen skal reagere negativt, men at det er ingen som gjør det i virkeligheten. Sånn at jeg blir sett på som mindre ressurssterk. Da blir jeg sint. Ja, jeg føler

meg veldig testet [...] At de til og med spør, har du noe utdanning? Teste om jeg har vett i skallen. Om jeg forstår at det er greit å være homofil i Norge i 2014? Det forstår jeg jo at det er [...] Det er noen som har hatt det helt greit hele tiden. Som aldri har hatt noen utfordringer på grunn av legninga si. Når jeg var i Skeiv Ungdom i Oslo, så merker jeg godt at de har den holdninga at hvis du har et problem i forhold til legninga di, så er det hos deg det sitter. At du har en frykt for at andre skal reagere negativt, en frykt som ikke er reell. De tenker automatisk at problemet ligger hos deg selv. Dermed føler jeg at du blir sett på som, ja, mindre ressurssterk (Intervju 1).

Kaia har erfart at angst og depresjon som følge av trakassering og homonegativisme blir tilskrevet henne som person, og at hun blir sett ned på. Den opplevelsen knytter hun til Oslo. Småbyen derimot, omtaler hun som inkluderende og som «akkurat passe» stor. Her finnes det skeive mennesker som har opplevd ikke å møte noen problemer på grunn av seksuell orientering, samtidig som det også fins personer fra småbygdene i regionen som har opplevd vanskelige ting. Dermed har folk i miljøet en forståelse for at folk har forskjellige opplevelser. I denne fortellingen er det den mindre byen som representerer det befriende mangfoldet som ikke fantes i bygda da hun vokste opp, og som ikke finnes i Oslo.

Etnolog Tone Hellesund peker på at liberalisme og åpenhet når det gjelder kjønn og seksualitet preger den norske selvforståelsen i dag. Allmenn toleranse for homoseksualitet blir tatt for gitt, og ut i fra en slik forståelse blir det vanskelig å forstå at noen kan ha helt andre erfaringer (Hellesund 2008, side 10-11). Sitatet over viser hvordan fortellingen om Norge som et homotolerant samfunn kan bidra til at erfaringer med fordommer, trakassering og utestengning ikke tas på alvor. Slik denne informanten har opplevd det, står fortellingen om allmenn toleranse sterkest i hovedstaden. Dette gjør hovedstaden til et mindre attraktivt sted enn den mindre byen i regionen.

Å flytte tilbake

På tross av at Kaia har negative opplevelser knyttet til det å vokse opp som skeiv i Breifjord, forteller hun også om en sterk tilknytning til hjemstedet. Selv om hun studerer i byen, er det Breifjord hun oppfatter som hjemme. I likhet med flere andre

informanter ønsker hun å flytte hjem etter studiene, selv om hun til dels har mistrivdes der i ungdomstida. Kaia beskriver Breifjord som et sted med «bra folk», et rikt kulturliv, karakteristisk landskap og et flerkulturelt og internasjonalt preg som hun er stolt av. En annen motivasjon for å flytte hjem er at hun ønsker å «vise dem» at hun tør og kan leve åpent der som lesbisk. Men en viktig forutsetning for å flytte hjem, i tillegg til en relevant jobb, er at hun finner en kjæreste som hun kan ta med seg hjem. Hun ser det ikke som sannsynlig å treffe en kvinne på hjemstedet. Dette synet går igjen i vårt datamateriale. Man ser ikke for seg at bygda er et sted der det går an å finne en partner. Derfor oppleves det kanskje som både naturlig og nødvendig, både av hensyn til utdanning og for å finne en partner, å bo på et større sted i 20- og kanskje 30-årene.

Tre av personene vi har intervjuet, på mellom 27 og 30 år, har flyttet tilbake til hjemstedet etter å ha bodd i en periode i en by. Vera er svært entusiastisk over å ha flyttet tilbake i hjembygda:

Intervjuer: Hvordan er det å bo på Venerstrand?

Vera: Jeg syns det er helt topp! Jeg kunne ikke fått det bedre. Syns jeg da. Det er veldig kjent og det er kjært. Det er i korte trekk Venerstrand for meg.

Intervjuer: Hva er det her som du setter sånn pris på?

Vera: Jeg setter pris på å ha tilgang til fjellene. Både på sommerstid med fiske og tur og sånn, og høsten med jakt, og vinteren med å gå på ski. De fleste former for ski. Der er et skianlegg med masse nysnø, og det er gøy å bli løftet opp og gjøre det [kjøre på ski] gang på gang på gang. Eller å gå på fjellturer på ski. Eller langrennsløyper, og det også en del av, som det er kjekt å trene i. Og så er det passe stort. Det fins et sentrum der du har uteplasser som det faktisk går an å gå på og ha det morsomt, og der en møter kjente. Men det er ikke så stort. Det er enkelt å få kjøpt ting, enkelt å få lånt ting, enkelt å få fikset ting. Jeg syns det var vanskeligere i en by. Der kan jeg ikke springe til naboen og låne tilhenger. Ting er mye enklere. Det er ikke så lite at du blir lei. Jeg blir i hvert fall ikke lei av tilbudet. Det er en del kultur. Mye musikk. Mye kunst. Kunstforeningen er kjempeaktiv. Der er mange festivaler som jeg liker. Turistforeningen er aktiv [...] Og så er der store arbeidsplasser [...] altså, jeg kan finne interessante jobber her (Intervju 6).

Vera forteller en gjennomgående positiv fortelling om hjembygda. Hun beskriver gleden over å kunne dyrke friluftsjentressen og tilgjengelighet til naturen, nærhet til

søsken og foreldre og rikt kulturliv. Slik Vera beskriver det, har Venerstrand vært et godt sted å vokse opp, og et supert sted å flytte tilbake til.

Sigrid, en bifil kvinne på 27 år, har også flyttet tilbake til hjembygda. Hun forteller om beslutningen:

Det er veldig mye kultur her! Også er det jo naturen [...] Det ble så ensomt for meg i storbyen. Det er ikke en sånn trygghet som det er her (Intervju 17).

Både Sigrid og Vera peker på at kombinasjonen av vakker natur og et godt kulturtilbud er noe de verdsetter ved hjemstedene. Dette er også et poeng som vektlegges av flere vi har snakket med. At bygda gir en følelse av trygghet er også gjennomgående, både for tilbakeflyttere og tilflyttere. Beskrivelsen av rurale strøk som trygge, i motsetning til den utrygge byen, er et tydelig funn også fra annen forskning (se for eksempel Munkejord 2009). Tryggheten som bygda representerer er kanskje særlig viktig for dem som har barn. Turid for eksempel, knytter i stor grad beslutningen om å flytte tilbake til hjembygda til at hen ønsker at barnet skal få den tryggheten og nærheten som det innebærer å vokse opp i et lite samfunn.

Bygdeforskningen dokumenterer at bygdeidyllen er en av to dominerende fortelling er om bygda. Bygda framstilles som et fristed, nær naturen, trygt, rolig og et sted hvor man kan komme tilbake til røttene sine (Berg og Lysgård 2004; Villa 2002). I vårt materiale er slike idylliske representasjoner av bygda framtrædende i åtte av intervjuene. Det fortelles om bygda som et sted med mindre stress, godt og trygt for barn, et sted hvor man snakker med mennesker man treffer (i motsetning til det kalde og upersonlige Oslo), og et sted som gir god tilgang til naturen. Bygda beskrives også som et sted med godt kulturtilbud, et sted man kan være i fred og et sted hvor man kan bety noe i lokalsamfunnet. Den tryggheten og roen som bygda ansees å by på, framstår som særlig viktig når man etablerer seg og får barn. Med utgangspunkt i slike forståelser, er bygda et attraktivt sted å flytte (tilbake) til når man er ferdig med å studere og eventuelt får små barn.

Lykkelige lesbiske liv på landet

Innflyttere til rurale strøk er en gruppe som i liten grad har vært gjenstand for forskningsmessig interesse (Munkejord 2009). To av parene vi har snakket med er innflyttere; de har i voksen alder flyttet til en bygd de ikke hadde noen tilknytning til fra før. Thea og Maja er i 30 årene, og sammen har de sønnen Vegard. De har flyttet til den nordnorske bygda Botnfjord, og omtaler dette som å realisere en «drøm» og være ute på «eventyr»:

Vi tenkte vi skulle flytte et sted. Vi tenkte først vi skulle flytte til London, Brussel eller New York. Vi skulle gjøre et eller annet kult og fancy. Litt sånn eventyr i livet. Og så konkluderte vi vel med at vi kjente flere folk som bodde i New York og London. Men vi kjente ingen som bodde i Nord-Norge. Dermed konkluderte vi med at Nord-Norge var et større eventyr (Intervju 12).

Slik dette paret uttrykker det, er bygda i Nord-Norge et eksotisk sted å dra på eventyr; langt mer av et eventyr enn globale storbyer. Først hadde de tenkt å bli der en ganske kort stund, men nå har de kjøpt seg hus. En viktig del av disse to kvinnenes fortelling er at de omtaler bygda som et godt sted å leve med småbarn, og at bygda tilbyr et trygt og godt hverdagsliv. Mariann Villa (2002) beskriver i artikkelen «Livsfasebygda – når sosialt behov endrar seg» hvordan også hennes informanter vektlegger at bygda er et godt sted for barn og småbarnsfamilier (Villa 2002, side 239).

Paret beskriver hvordan deres familie i de fleste sammenhenger først og fremst er en helt vanlig kjernefamilie med to voksne og ett barn. De mener at det å ha barn har gjort det mye lettere å bli inkludert i bygda enn det ellers ville vært, fordi man gjennom barna og barnehagen får kontakt med andre i samme livssituasjon. Barnehagen er en viktig arena for småbarnsfamilien, og Maja forteller at de har blitt godt tatt imot:

Ingen i barnehagen har vært det minste, i hvert fall åpent, kritiske mot oss og vår familie. Ikke i det hele tatt. Og det kunne de jo fint ha vært. Vi forventet jo litt det da vi kom hit. Vi tenkte at det her kan det være at vi må forsvare oss veldig. Når vi kom til barnehagen første gangen, så forklarte vi de ansatte akkurat hvordan Vegard [sønnen] ble til. Vi tenkte at det var viktig at det ble så åpent som overhode mulig, og veldig lite hemmelig (Intervju 12).

Thea og Maja forteller at de hadde forventet negative reaksjoner rettet mot deres familie da de flyttet til Botnfjord. Selv om det ikke sies eksplisitt i dette sitatet, er inntrykket at forventningen om negative reaksjoner var knyttet til det Johnson har kalt (2013, side 18) hypotesene om undertrykking på bygda. På den ene siden beskriver paret fravær av de negative reaksjonene de hadde ventet seg. På den andre sida beskriver de også at de er nødt til å forklare annerledeshet:

Det var et av barna som spurte hver dag da jeg hentet i barnehagen, i en ganske lang periode: «Hvorfor har Vegard to mammaer?» En tøff fem-seksåring som spurte meg hver dag. Da svarte jeg nesten hver dag sånn omtrent at «Jeg er jo gift med Maja, og hun er jo dame, så da blir det jo to mammaer».

Sitatet illustrerer at hvordan Maja og Thea bidrar til normalisering av likekjønnspar i et lokalsamfunn der dette ikke er så utbredt. Normalisering framstår som et viktig prosjekt for dem; de ser på det som viktig å være åpen, tydelig og forklare. Dette er viktig både for deres egen trivsel, men ikke minst fordi de ønsker å utfordre rådende normer knyttet til kjønn og seksualitet. I likhet med andre informanter som har barn, reflekterer de over hvordan barna deres blir møtt i barnehagen, på skolen og i lokalsamfunnet. De er opptatt av å gjøre hva de kan for at ikke barna skal møte fordommer fordi de har lesbiske mødre.

Paret understreker at det at de selv er voksne og trygge på sin egen identitet er en viktig forutsetning for at de trives i bygda:

Vi vet jo at det finnes en del folk som er homofile i Botnfjord, og som er fra Botnfjord. Når det gjelder det å måtte flytte fra hjemstedet hvis du er homofil og lesbisk, det er noe i det. Det er noe helt annet å vokse opp her, enn for oss som kom hit ferdig avklart, trygge, voksne og som vet hva vi vil (Intervju 12).

De to kvinnene synes det er «strålende» å bo i bygda, men kunne aldri tenkt seg å flytte dit alene uten partner. De understreker at det er en helt annen situasjon å frivillig flytte til en liten bygd i voksen alder, når man er trygg på seg selv og selv kan velge, enn det er å vokse opp i en liten bygd. De mener at det neppe er like enkelt for unge skeive som enda ikke er helt trygge på sin egen identitet. Paret føler derfor et ansvar for å

være forbilder i bygda, og har holdt foredrag på ungdomskolen om kjønn og seksualitet.

Maja og Thea opplever altså bygda først og fremst som åpen og inkluderende. De forteller at de føler seg veldig integrert og godt tatt imot, og møter lite fordommer eller ubehageligheter på grunn av at de er et lesbisk par. Munkejord (2009) peker på en tilsvarende tendens i hennes intervjuer med heterofile innflyttere i Finnmark; de forteller om stor frihet, lite sosial kontroll og om å bli godt mottatt. I tråd med hva Munkejord (2009) finner i sin forskning på tilflyttere, peker våre informanter på at de som har flyttet tilbake igjen til hjemstedet eller har bodd der ikke nødvendigvis har den samme opplevelsen av frihet og toleranse.

Hvor er mangfoldet?

Vi finner flere fortellinger som skriver seg inn i den dominerende fremstillingen av byen som mangfoldig og tolerant, og bygda som homogen og intolerant (Wimark 2014). Det er særlig de yngste informantene, som ikke trives på hjemstedet, som beskriver bygda som «trangsynt», «kjedelig», «A4», «alle er like». De opplever hjembygda som et sted med lite variasjon i fritidstilbud og sosiale nettverk. I flere andre intervjuer, eller i andre deler av det samme intervjuet, er det derimot sosiale relasjoner i byene som framstilles som homogene: I byene finnes det så mange ulike miljøer og så mange mennesker at man gjerne ender opp med å omgås folk som er nokså like en selv. På et mindre sted derimot, må man forholde seg til flere ulike typer mennesker. Man omgås folk i ulike aldersgrupper og mennesker med helt annen sosial bakgrunn enn en selv, og dette kan utfordre ens egne normer og forestillinger. I slike fortellinger er bygda stedet hvor mangfoldet befinner seg. Byen på den andre sida, framstilles som homogen. Som vist i avsnittet om LHBT-identiteter, er Karsten svært kritisk til homofile miljøer i storbyer generelt og i Oslo spesielt, fordi han oppfatter slike miljøer som lite mangfoldige. Slik han ser det er bygda et sted hvor det er større rom for å være mye forskjellig, ikke bare homofil, og hvor han dermed kan være seg selv. Også i hans fortelling framstilles bygda som stedet hvor mangfoldet finnes.

Men det er langt ifra alle som oppfatter bygda som mangfoldig; for noen er det snarere tvert om. Sunniva og Hege erklærer at de er strålende fornøyde med livet på landet, men forteller også om episoder de opplever som ubehagelige. Hege overhørte en dag en samtale på butikken:

Jeg var på butikken, hvor det var to godt voksne, som sikkert er født og oppvokst her, som stod og snakket om hvor mye rart som kom til Rustadvik. Det var så mye rart. Og så skjønnte jeg ikke helt hva det var. Men så sa de: «Men vi har enda til gode å se så himla mange mørkhuda her». [...] Da tenker jeg at stakkars, stakkars første familien som kommer hit. Jeg tenker at de vil ha det enda vanskeligere. Sunniva og jeg kommer kanskje i den kategorien over hvor mye rart som kommer hit til Rustadvik. Selv om det snakkes stille om det; det å høre på en sånn samtale om oss, fikk meg til å tenke at fordommene er veldig eksplisitte (Intervju 4).

Hege omtalte episoden som svært ubehagelig. Selv om det ikke ble sagt direkte, oppfattet hun at hun selv og kona var i kategorien «mye rart». Hun legger til at slike bemerkninger stort sett ikke er noe hun opplever i hverdagen, og at man kan leve med at man kanskje ikke er ønsket av noen personer når en stort sett lever i uvitenhet om det. Når de gjenforteller denne episoden, peker Hege og Sunniva på sammenheng mellom lav toleranse for mangfold på grunnlag av seksuell orientering og etnisk mangfold. Denne koplingen gjøres også av et par andre informanter. Både manglende toleranse for seksuelt og etnisk mangfold assosieres med tradisjonelle maskulinitetsformer. En informant peker på at de fornorskingsprosessene som nordnorske samfunn har blitt utsatt for, har resultert i en vedvarende intoleranse for mangfold. Koplingen mellom historisk fornorsking og nåtidig assimilering og manglende aksept for forskjellighet, er også funnet i intervjuer med ekteskapsinnvandrere og deres partnere (Eggebø 2013a).

Sunniva og Hege fra Rustavik beskriver også møtet med det de oppfatter som konservative og gammeldagse kjønnsrollemønstre. Paret forteller at de har blitt møtt med mye skepsis knyttet til at to kvinner har kjøpt et småbruk. Folk i bygda har, ifølge paret, ikke tro på at kvinner kan utføre det arbeidet et gårdsbruk krever. De opplever at folk i utgangspunktet ikke tror at de vil lykkes, og at de vil være en byrde for naboer og lokalsamfunn. Derfor opplever de å måtte bevise at de duger på tross av at de er

kvinner. På den ene siden beskrives dette som plagsomt. På den andre sier de at de synes det er «gøy å bane vei» og faktisk motbeviser fordommene og stereotypene.

Thea og Maja fra Botnfjord har også en oppfatning av at rurale strøk er tradisjonelle og lite mangfoldige når det gjelder kjønn og seksualitet. De reagerer på det de oppfatter som svært tradisjonelle oppfatninger om kjønn blant personalet i barnehagen, som de mener begrenser barnas handlingsrom. De beskriver Botnfjord som et sted som ligger «flere generasjoner tilbake i tid» når det gjelder holdninger til kjønn og seksualitet. Maja kommer fra Sverige og mener at Norge generelt sett ligger bak Sverige, men at bygda gjør det i mye større grad enn norske byer. Slik beskrives Botnfjord som et samfunn der heteroseksualitet og tydelig todelte kjønnsrollemønstre står sterkt og tas for gitt.

Arve Hjelseth og Oddveig Storstad (2011, side 81-3) peker på at folk i rurale strøk har mer tradisjonelle oppfatninger når det gjelder kjønn og familieliv enn personer bosatt i byene. Flere forskningsarbeidere, både i Norge og internasjonalt, argumenterer for at rurale strøk er preget av kjønnskonservatisme og patriarkalske strukturer (for en oversikt, se Munkejord 2009, side 5-6). I sin avhandling om innflyttere problematiserer Munkejord disse forestillingene, og viser at det kjønnete handlingsrommet er mer mangfoldig enn antatt. Selv om våre informanter påpeker det de opplever som kjønnskonservatisme og tradisjonelle manne- og kvinneroller, forteller de også om hvordan de selv er med på å forhandle lokale forståelser av kvinnelighet. De greier å skape et rom for andre kjønnete praksiser, og møter også mye positive tilbakemeldinger på det som kanskje i utgangspunktet ble betraktet med skepsis. Selv om disse lokalsamfunnene oppfattes å være preget av heteronormativitet og tokjønnsmodellen, kan bygda likevel være et godt sted for lesbiske familier.

9. Helse

Psykisk helse

Helse og helseproblemer var ikke et tema vi eksplisitt tok opp i intervjuene; derimot spurte vi informantene om eventuelle møter med for eksempel helsepersonell og lærere. Likevel er det mange av informantene som forteller om helseproblemer i form av psykiske plager. Ni av de 23 personene vi har intervjuet forteller at de enten har eller har hatt psykiske problemer som angst, depresjon og selvskading.¹⁴ Flere av våre informanter knytter psykisk uhelse nettopp til mobbing, utestenging og ensomhet. Andre knytter det til for eksempel seksuelle overgrep, vanskelige oppvekstvilkår og indre og ytre krav om å være perfekt. Flere knytter psykiske problemer til belastningene det innebærer å bryte med hetero- og eller kjønnsnormer. Ingvild har vært i kontakt med spesialisthelsetjenesten siden hun var tenåring:

Først ble jeg veldig lettet da jeg skjønnte jeg var lesbisk, for da var det plutselig en årsak til depresjonene. Men så har jeg tenkt at det er mer sammensatt (Intervju 9).

Hun forteller hvordan seksuell orientering framstod som en nærliggende og naturlig forklaring på depresjon, men at hun senere har tenkt at de psykiske problemene har andre årsaker. En av årsakene som hun selv trekker fram er en opplevelse av å måtte mestre og være «perfekt». Symptomer på depresjon og angst er svært vanlig blant unge kvinner på denne informantens alder. Ungdata (Nova 2014) viser at en fjerdedel av jentene i undersøkelsen rapporterer om symptomer på depresjon. Psykiske helseproblemer knyttes gjerne til prestasjonspress og sterke krav om å lykkes på alle områder.

Tre av transpersonene i utvalget forteller om store psykiske problemer, konflikter i familien og problemer med å gjennomføre skolegangen, og to forteller om selvmordsforsøk. De forteller historier om hvor vanskelig og brutalt det kan være å

¹⁴ Alle unntatt én av dem som forteller om psykiske helseproblemer er under 25 år. Vi spurte ikke informantene om psykiske helseproblemer; alle som har snakket om dette fortalte om det på eget initiativ i sammenheng med andre spørsmål. Derfor kan det godt tenkes at enda flere ville rapportert om psykiske helseproblemer dersom vi hadde spurt direkte.

ikke være cis-person, og ikke passe inn i tokjønnsmodellen. Mona har tidligere levd som mann. Hun er noe over 50 år og har bodd en lang periode av livet på et sted i Nord-Norge. Nå bor hun i en større by. Hun mener at vanskelighetene hun har møtt i livet neppe er særskilte for stedene hun har bodd. Hun tror ikke det ville ha vært lettere andre steder. Samtidig påpeker hun at store endringer i livet gjerne har sammenfalt med flytting fra et sted til et annet:

Det var neppe tilfeldig at ting endret seg i forbindelse med flytting. På en måte var perioden i [byen hun nå bor i] den verste perioden. Da begynte jeg å studere og finne ut av ting og utvikle meg faglig og som person. Dette førte til en prosess med store konflikter i familien, fordi jeg nå ikke lenger ville leve i skjul (Intervju 2).

Før dette hadde Mona bodd sammen med kona og barna i Naustvik, et lite sted på kysten som nesten er fraflyttet. I den perioden levde hun ennå som mann, og det å flytte til Naustvik, hvor det nesten ikke var noen andre fastboende, var viktig fordi det var et sted hun kunne være i fred. Her kunne hun til dels leve som kvinne uten at noen så det. Kona og barna var på jobb og skole på dagtid, og alene hjemme på gården kunne hun, delvis, leve mer som hun ville. I denne fortellingen er det ikke storbyen som kan tilby anonymitet, slik vi har sett en tendens til i andre fortellinger.

Anonymiteten fant Mona i en nesten fraflyttet bygd på kysten. Isolasjon gav henne mulighet til å i noen grad leve ut sin kjønnsidentitet.

Mona er langt eldre enn de andre informantene i dette prosjektet, og ettersom hun er den eneste i den generasjonen og antallet transpersoner i materialet er begrenset, har vi tynt grunnlag for å si noe om betydningen av generasjon. Det er likevel verd å merke seg at Mona ikke har levd åpent som kvinne før hun var over 40 år. De yngre informantene har imidlertid endret hvilket kjønn de er registrert som i mye yngre alder. Jim forteller at han allerede på ungdomskolen åpent uttrykte et ønske om å leve som gutt:

På ungdomsskolen ble jeg ikke tatt særlig seriøst. De [lærerne] kom med unnskyldninger for å slippe å bytte navnet mitt på klasselister og sånn. Som om det var litt mye arbeid med det. Jeg ble generelt ikke tatt seriøst. Skolen snakket ikke med medelevene. Men så ringte vi [foreldrene] bare rundt og snakka med klassekameratene. Det spredte

seg videre i bygda på en måneds tid. Det var komisk hvor lett det gikk. Hadde gått et år uten å bli tatt seriøst, så det var egentlig bare godt når det kom ut. Ingen reaksjoner fra klassekamerater. Egentlig aldri hørt noe negativt (Intervju 15).

Peter forteller at klassekameratene på skolen aksepterte at han skiftet navn uten å komme med særlig reaksjoner på dette. I forholdet til lærerne var det ikke like enkelt, men foreldrene tok grep. Selv om Peter også forteller en historie om ensomhet og annerledeshet, virker det likevel som om han møter langt mindre negative tilbakemeldinger enn det den betydelig eldre Mona har opplevd.

Felles for disse fortellingene er at indre konflikter relatert til kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet er fremtredende. Flere forteller også om et vanskelig forhold til egen kropp, og et sterkt ønske om å endre kroppen i samsvar med opplevd kjønnsidentitet. Samtidig uttrykker flere en skepsis til dokumentaren «Født i feil kropp», som gikk på TV2 høsten 2014, fordi de mener uttrykket «født i feil kropp» skaper et usunt bilde av at alle ikke-cis-personer hater kroppen sin. Hjemstedets størrelse ser imidlertid ikke ut til å ha noen sentral plass i transpersonenes fortellinger om de vanskelighetene de møter i livet. Manglende aksept for transpersoner og ulike kjønnsuttrykk framstilles i hovedsak som et generelt trekk i samfunnet.

Hellesund (2008) argumenterer for at smerte og lidelse har vært sentralt for homofiles kamp for verdighet og aksept. Men selv om smertespråk kan være kilde til fellesskap og forståelse, kan det også bidra til å reproducere homoseksualitet som underordnet heteroseksualiteten. Den sterke sammenkoblingen mellom homoseksualitet, smerte og død er problematisk, fordi det i slike fortellinger «ligger en iboende mulighet for å se homoseksualitet som en potensielt dødelig identitet» (Hellesund 2008, side 174). I vårt materiale er lidelsesfortellingen først og fremst til stede i intervjuene med dem som ikke definerer seg som cis-person. Bakgrunnssamtalene vi har hatt med personer i interesseorganisasjoner, tyder også på at smertefortellingene framstår som mer sentrale blant transpersoner enn blant LHB-personer. I rapporten *Alskens folk. Levekår, livssituasjon og livskvalitet for personer med kjønnsidentitetstematikk* (Ros med flere 2013) rapporterer de fleste informantene om psykiske helseproblemer. Flere av våre informanter er imidlertid svært kritiske til lidelsesfortellinger om hvordan det er å være

LHBT-person i rurale strøk. Ved å fortelle sin egen historie ønsker de å bidra til å skape et annet bilde av hvordan det kan være å leve som LHBT-person i distriktene i Norge.

De som har deltatt i dette prosjektet forteller om flere opplevelser av både vold og direkte trakassering, som har negative konsekvenser for levekår og psykisk helse. Likevel er det kanskje det å alltid måtte forklare seg, fordi man bryter med heteronormativiteten, som framstår som den mest gjennomgående levekårsutfordringen som informantene møter. Hellesund (2008) argumenterer for at det ikke nødvendigvis er direkte trakassering og fordømming som gjør at det å være LHBT-person kan oppleves som uforenelig med gode liv. Snarere er det belastningen ved å leve i et samfunn der heteroseksualitet er normen.

Helsevesenet

Blant de informantene som ikke identifiserer seg med det kjønn de ble registrert som ved fødselen, er det to problemstillinger knyttet til helsevesen og helsetilbud som er særlig sentrale. Det ene er manglende kompetanse på kjønnsproblematikk i helsevesenet. Det andre er tilgang til kjønnsbekreftende behandling. Jim forteller:

Jeg har lært opp min egen psykolog. Fikk han til å ringe Riksen og lese seg opp på nettet (Intervju 13).

En annen informant forteller at hen har vært hos fastlegen for å få henvisning til videre utredning. Fastlegen hadde ingen kompetanse på kjønnsproblematikk, men turnuslegen som også var til stede, hadde hatt en forelesning om temaet i løpet av studiet. Turid uttrykker forståelse for deres manglende kompetanse, og forteller at de sammen hadde diskutert nettopp problemstillingen om manglende opplæring av helsepersonell. Turid konkluderer med at «det var egentlig et fint møte. Jeg ble ikke avvist» (Intervju 18). Det viktigste for Turid er altså ikke nødvendigvis at fastlegen besitter kompetanse når det gjelder problemstillingen, men at legen møter hen med åpenhet og ikke med avvisning.

Flere forteller om møter med helsepersonell de oppfatter som kompetente, åpne og imøtekommende. Sunniva og Hege fra Rustadvik er for eksempel strålende fornøyde med helsesøsteren i bygda. Møtet med fødeavdelingen, på sykehuset i en nærliggende småby, var derimot langt mindre positivt:

***Sunniva:** Det var en spesiell opplevelse da vi var på omvisning på sykehuset før Hege skulle føde. Vi var ti par der, og de ni andre parene greide ikke å si noen ting i løpet av hele omvisninga. De bare stirret på oss [...] Det var vel den mest spesielle opplevelsen vi har hatt. Og så under fødselen, da kom det inn en jordmor og spurte: «Er du venninna eller søstera du da?». Hvorpå jeg svarte kona, og da ble hun satt ut og beklaget seg på det sterkeste..*

***Hege:** Stakkars. Der ligger jeg med rier, og jeg fikk så sympati for henne jeg. (ler litt)*

***Sunniva:** Jeg vet ikke om de gløkker seg, eller om de ikke tenker. Men i sånne øyeblikk tenker jeg, å ja, vi er ikke kommet lenger, nei.*

***Intervjuer:** Hvordan opplevdes den der stirringa fra de andre parene?*

***Sunniva:** Det var ubehagelig. Det tror jeg var den lengste timen noen gang. Jeg ville bare ut. Det var ubehagelig, rett og slett. For de nistrirret og dyttet i hverandre. Og da den ene mannen holdt døra oppe for oss, så knuffa den gravide kona i han, og sa nei, nei, man kan ikke holde døra oppe for dem. [...] Vi satt vel bare og måpte hele veien hjem. [...]*

***Hege:** Jordmora som hadde omvisningen, hun skulle fortelle om fars rolle, og da sa hun: «Vet du hva, jeg vet det er en medmor her, men jeg omtaler det som far jeg. For det jeg skal si går litt på automatikk, og da ligger ordet far veldig latent. Så ikke føl deg fornærmet medmor; du er også inkludert i denne farsrollen» [Hege ler litt)] (Intervju 4).*

Møtet med sykehuset som Sunniva og Hege her forteller om, understreker poengene i kapitlet «**Selvlysende og usynlig**». Når helsepersonell og andre i utgangspunktet antar at alle er heteroseksuelle cis-personer, så fungerer det som en usynliggjøring av LHBT-personer. Usynliggjøringen innebærer også at man som en person som bryter med rådende normer og forventninger, blir selvlysende. Sunniva og Hege bryter med forventningen om at reproduksjon foregår innenfor rammene av det heteroseksuelle parforholdet. Dermed blir de «selvlysende» under omvisningen på fødeavdelingen.

Tilgang til kjønnsbekreftende behandling er et sentralt spørsmål i flere av intervjuene med informanter som ikke identifiserer seg med det kjønn de ble registrert med ved fødselen. 19 år gamle Jim er under utredning for kjønnsbekreftende behandling. Slik behandling foregår i Norge ved Rikshospitalets GID-klinikk (Gender Identity

Disorder). GID-klinikken har status som nasjonalt senter ansvarlig for behandlingen av personer med diagnosen F64.0 Transseksualisme (Folgerød og Hellesund 2009, side 100). Jim har fått signaler om at han vil få diagnosen F64.0, og ser fram til hvordan det skal bli når kroppen endrer seg til å bli i tråd med hans identitet og kjønnsuttrykk:

Jeg gleder meg. Absolutt. Det blir jo en stor forandring. [...] Hvor mye hår man får og hvor fort ting går kommer an på gener. Blir jeg som faren min blir jeg ganske så hårete. Jeg håper på det (Intervju 13).

Samtidig er Jim opptatt av ikke å gjøre tida før operasjon til en «ventefase». Han viser til en person som ble portrettert i TV2-dokumentaren «Født i feil kropp», og sier:

Livet hennes handlet om å bli ferdig [med behandlingen]. Og når hun var ferdig, så stod hun der og visste ikke hva hun skulle gjøre. Jeg har bestemt meg for å ikke gå i den fella (Intervju 13).

Jim forteller at han syns TV2-dokumentaren var noe ensidig; ikke alle har så støttende foreldre som i «Født i feil kropp», sier han, og forteller i intervjuet om mangel på støtte og aksept fra egne foreldre. Jim er, i likhet med andre av informantene, kritisk til hvordan behandlingsregimet baserer seg på en tokjønnsmodell og en stereotyp oppfatning av hva en mann eller en kvinne er. 17 år gamle Peter fra Steinmo snakker også om de ulike forståelsene av kjønn som råder blant transpersoner, interesseorganisasjoner og i behandlingsapparatet. «Det er nesten som West Side Story» (Intervju 15), sier han og referer til skillelinjene mellom en essensialistisk og dikotom forståelse av kjønn på den ene siden, og en mer flytende og sosialkonstruktivistisk forståelse av kjønn på den andre siden. I artikkelen «Transseksualitet på norsk. Heteronormering av kjønn og hverdagsliv» problematiserer Tor Folgerød og Tone Hellesund (2009) den medisinske diskursen som råder ved Rikshospitalet. Denne diskursen er basert på en tokjønnsmodell, hvor kjønnsidentitet er delt inn i en klar mannlig og en klar kvinnelig identitet. Personer med kjønnsuttrykk som ikke passer inn i eller ønsker å definere seg innenfor tokjønnsmodellen, faller utenfor behandlingsregimet.

10. Diskusjon

I dette forskningsprosjektet finner vi ulike fortellinger om og forståelser av kjønn og seksualitet, som på mange måter gjenspeiler de ulike forståelsene som finnes innenfor forskningen og i homobevegelsen. På den ene siden finnes forståelsen av kjønn og seksualitet som noe medfødt og essensielt, og der homoidentiteten ses på som et resultat av noe medfødt og biologisk. I slike identitetsfortellinger står gjerne historien om å komme ut sentralt, og de er gjerne preget av lidelse og smerte. I vårt materiale finner vi fortellinger som er i tråd med denne forståelsen, men de er langt fra enerådende. Særlig de yngste informantene er opptatt av å problematisere forestillingen om at kjønn og seksualitet er noe naturlig og biologisk gitt. De er kritiske til tokjønnsmodellen og benytter kategorier som «skeiv», «trans», «panseksuell» og «bikjønnet» for å beskrive seg selv.

I vårt materiale finner vi flere fortellinger som synes å bekrefte oppfatningen av at det kan være vanskelig å være LHBT-person i rurale strøk. Det er særlig de yngste informantene som forteller slike historier, og den negative opplevelsen av hjemstedet synes å henge sammen med mobbing, utestengning og mistriksel på ungdomskolen. Men vi finner også motfortellinger der bygda framstiller som et idyllisk sted med fin natur, gode sosiale relasjoner, godt kulturtilbud, mangfold og stor takhøyde, og hvor det er godt å leve som LHBT-person. Det er særlig de litt eldre lesbiske kvinnene vi har intervjuet som forteller historier om lykkelige liv på landet, og bygda framstilles gjerne som et godt sted for småbarnsfamilier. Dette er i tråd med Wimarks (2014) funn, som viser at det er flere lesbiske kvinner og likekjønnspar som bor i rurale strøk enn single homofile menn.

Men også i de fortellingene som i hovedsak handler om lykkelige liv på landet, finner vi historier om å føle seg usynliggjort, undervurdert og beglodd, eller opplevelser av at man stadig må forklare seg. Et spørsmål er hvor vidt slike negative erfaringer kan sies å være mer utbredte i rurale enn i urbane strøk. Vårt datamateriale kan vanskelig gi noe klart svar på dette spørsmålet, ettersom det verken er statistisk representativt eller komparativt. Funn fra eksisterende LHBT-forskning og forskning på rurale strøk, peker

i retning av at våre informanter opplever mange av de samme utfordringene som andre LHBT-personer, og at de på mange måter forteller om det å leve i rurale strøk på liknende måter som befolkningen ellers.

Mange informanter forteller om mobbing, utestengning og mistriivsel på ungdomskolen, og dette framstår som en sentral levkårsutfordring. Skolen er et sted der barn og unge tilbringer store deler av hverdagen, og de har som regel liten mulighet til å velge ungdomsskole selv ettersom inntaket gjøres på grunnlag av bosted. På mindre steder er der gjerne bare en ungdomsskole. I tillegg har ungdomskoleelever, og kanskje da særlig på mindre steder med store avstander, færre muligheter til å oppsøke andre miljøer, ettersom de har begrenset mobilitet sammenliknet med voksne. Det er særlig de yngre informantene som forteller mye om ungdomskolen. Informantene i 30-årene nevner også ungdomskolen som en utfordrende tid, men her er skolen en mindre sentral del av fortellingen.

Annen forskning viser at LHB-ungdom rapporterer om betydelig høyere forekomst av mobbing enn heteroungdommer (Roland og Auestad 2009). Det å bli oppfattet som annerledes og avvikende kan se ut til å innebære en særlig sårbarhet for mobbing og trakassering. Selv om mobbing og mistriivsel på skolen representerer en levkårsutfordring for ungdom generelt, både i urbane og rurale strøk, og for heteroungdommer så vel som LHBT-ungdommer, kan det tenkes at et godt og inkluderende skolemiljø er spesielt kritisk for LHBT-ungdommer.

Intervjumaterialet vårt tyder på at mange av utfordringene i ungdomstida, og da særlig på ungdomskolen, blir mindre etter hvert. Med alderen bytter man utdanningsinstitusjon, får gjerne et mer avklart forhold til egen identitet og finner sosiale miljøer man trives i. Det som kan sies å være særskilt for ungdom fra rurale strøk er at disse prosessene gjerne sammenfaller med å flytte fra hjembygda. Dersom man flytter fra hjemstedet for å begynne på videregående, og får det bedre der, vil kanskje negative erfaringer fra ungdomskolen i større grad assosieres med hjembygda som sådan enn med ungdomskolen.

Mange av våre informanter forteller om psykiske helseproblemer, mobbing og ensomhet. Mange, men ikke alle, knytter mobbing og ensomhet til stedet der de har vokst opp. Sosiale relasjoner, religiøse normer og bygdekultur ser ut til å ha betydning for hvordan det er å leve som LHBT-person på et bestemt sted. Med utgangspunkt i Hannerz' (1980) begreper, kan man si at noen av informantenes erfaringer og levekårsutfordringer framstår som typisk for bygda, mens andre framstår som mer generelle utfordringer; de finnes på bygda, men kan like gjerne finnes andre steder. Mobbing på ungdomskolen, homonegative religiøse miljøer og ensomhet finnes på bygda, men det finnes også i byen. Færre ulike sosiale miljøer og nettverk, det at alle kjenner alle og bygdesladder, er mer karakteristisk for tette samfunn.

Informantfortellingene bidrar også til å nyansere dikotome forståelser av by og bygd. Noen informanter framhever at småbyer og større tettsteder kombinerer det beste fra bygda og byen, mens for andre er småbyen stedet man flyktet fra. Dessuten har både byer, bygder og småbyer forskjellige lokale kulturer og særpreg som har betydning for hverdagsliv og livskvalitet. Uavhengig av stedets størrelse nevnes machokultur, mangel på synlige skeive i lokalsamfunnet, historiske erfaringer med fornorsking, skepsis til etnisk mangfold, tradisjonelle kjønnsroller og sladder som trekk ved et lokalsamfunn som bidrar til dårligere levekår for LHBT-personer. Synlige LHBT-personer i offentligheten og i lokalsamfunnet, skeive miljøer, godt skolemiljø, støttende og aksepterende familier, en opplevelse av å kunne være seg selv, åpne og inkluderende samfunn og (kjønns)mangfold trekkes fram som viktige forutsetninger for gode levekår for LHBT-personer.

Mange av deltakerne i dette forskningsprosjektet er opptatt av å bidra til bedre levekår blant LHBT-personer generelt og LHBT-personer i bygdene spesielt. Noen er tydelige på at de ønsker å utfordre fortellingene om at det er vanskelig å leve som LHBT-person på bygda. Mange ønsker til å bidra til å skape skeive miljøer, synliggjøre, normalisere og informere, slik at det skal bli lettere for andre å leve skeive liv i rurale strøk. Mer konkret handler dette om å skape skeive møtesteder, holde foredrag på skoler, engasjere seg i elevrådet, ta sosialt ansvar for yngre skeive i lokalmiljøet og synliggjøre mangfold når det gjelder kjønn, seksualitet og familieformer. Ikke minst

påpeker flere at det å bosette seg i rurale strøk og være synlig og tydelig i seg selv er en måte å bidra til større toleranse og mangfold. På små steder med få mennesker er man mer synlig enn i større byer. På denne måten kan rurale områder gi et større handlingsrom; her har den enkelte mulighet til å gjøre en betydningsfull forskjell i lokalsamfunnet.

11. Tiltak

I 2008 ble handlingsplanen *Bedre levekår for lesbiske, homofile, bilfile og transpersoner 2009-2012* lansert. Handlingsplanen samlet regjeringens politikk for å bedre levekårene til LHBT-personer. Strategiene som ble lagt til grunn for handlingsplanen var i tråd med rådende strategier på kjønnslikestillingsfeltet: 1. integrering (mainstreaming), 2. spesialisering (særskilte tiltak) og 3. fokus på flerdimensjonale likestillingsutfordringer (BLD 2008; NOU 2011: 18; NOU 2012: 15). Likestillingsintegrering har siden begynnelsen av 2000-tallet vært lovfestet gjennom likestillingsloven. Loven pålegger arbeidslivets organisasjoner, arbeidsgivere og offentlige myndigheter å jobbe aktivt og systematisk for å hindre diskriminering og sørge for likestilling. Denne plikten til aktivt likestillingsarbeid omtales gjerne som aktivitets- og redegjørelsesplikten. Med diskrimineringsloven om seksuell orientering, som ble vedtatt i 2013, ble aktivitets- og redegjørelsesplikten gjort gjeldende også når det gjelder seksuell orientering, kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet. Disse lovpålagte pliktene er et juridisk og politiske bakteppe for de tiltakene vi foreslår i denne rapporten.

Vi har tre forslag til tiltak. Det første forslaget er en landsdekkende satsing på å forebygge kjønnsbasert mobbing og seksuell trakassering i skolen. Det andre forslaget er en satsing for å sikre et systematisk arbeid for likeverdige offentlige tjenester. Det tredje forslaget er å integrere et mangfoldsperspektiv i regional utviklingspolitikk og tilflyttingsprosjekter.

Systematisk arbeid for en ikke-diskriminerende skole

I dette forskningsprosjektet finner vi at mobbing og krenkelser knyttet til kjønn og seksualitet er utbredt i skolen. Forskningen på feltet avdekker et stort omfang av denne formen for mobbing og krenkelser (Bendixen og Kennair 2008, 2014; Helseth 2007; Roland og Auestad 2009; Thornberg 2011). Kombinasjonen av mobbing og krenkelser fra jevnaldrende, og heteronormativ undervisning og andregjøring, representerer en alvorlig levekårsutfordring for unge LHBT-personer. Skolene har en lovpålagt plikt til

å sørge for et godt psykososialt læringsmiljø, og ulike mobbeprogrammer gjennomføres på mange av landets skoler. I den offentlige utredningen *Politikk for likestilling* (NOU 2012: 15) avdekkes imidlertid at det gjøres lite for å hindre og forebygge seksuell trakassering og kjønnsrelatert mobbing i skolen, slikt arbeid er ikke integrert i skolenes tiltak mot mobbing. De innsatsene som finnes er sporadiske og prosjektbaserte. Utvalget foreslår på dette grunnlaget en landsdekkende programsatsing for å forebygge seksuell trakassering.

Med utgangspunkt i dette forskningsprosjektet vil vi understreke viktigheten av at slike satsinger har en bred, inkluderende og normkritisk tilnærming til kjønn og seksualitet. Skolemiljøarbeid og undervisning er områder der det er særlig viktig å se likestilling på grunn av kjønn, seksuell orientering, kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet, så vel som etnisitet og funksjonsevne, i sammenheng. Våre funn peker i retning av at en slik programsatsing vil kunne være et egnet tiltak for å bedre levekårene til LHBT-ungdom, både i rurale og urbane strøk. En landsdekkende satsing vil imidlertid være særlig viktig for å nå ut til rurale strøk og områder langt fra hovedstaden. Det synes nemlig å være en tendens til at de prosjektbaserte tiltakene som eksisterer i mindre grad når ut til rurale områder.

En landsdekkende satsing i regi av myndighetene kan prøves ut i form av et pilotprosjekt i én region. Her vises det til prosjektet *Seksuell helse og trakassering* gjennomført i Sør-Trøndelag fylkeskommune. Prosjektet var initiert av fylkestinget og startet med en kartlegging som ble fulgt opp med en handlingsplan. Eierne av prosjektet var fylkesmannen, fylkeskommunen og LLH Trøndelag. Den politiske og administrative forankringen av prosjektet synes vesentlig for gjennomføringen. I rapporten «Resultater fra prosjekt Seksuell helse og trakassering i videregående opplæring 2013-2014» (Bendixen og Kennair 2014) anbefales det at man utvikler et forebyggende program som i større grad er basert på forskningsbasert kunnskap. Et slikt forebyggende program bør være systematisert på en måte som gjør at det kan evalueres vitenskapelig (Bendixen og Kennair 2014, side 38).

Likeverdige offentlige tjenester

Som offentlige myndigheter har kommuner, fylkeskommuner og staten en lovpålagt plikt til å sørge for at det gis et godt og tilpasset tjenestetilbud til landets befolkning, uavhengig av kjønn, seksuell orientering, kjønnsuttrykk, kjønnsidentitet, etnisitet og funksjonsevne. Det er også en uttalt politisk målsetning at tjenestetilbudet skal være av like god kvalitet, uansett hvor i landet man bor. Et godt og likeverdig tjenestetilbud til LHBT-personer må innebære at man møtes med åpenhet og respekt av offentlige tjenesteytere. Det er for eksempel vesentlig at helsepersonell har tilstrekkelig kunnskap til å kunne yte god helsehjelp til LHBT-personer. I evalueringen av handlingsplanen for bedre livskvalitet for LHBT-personer konkluderes det med at det gjenstår en del arbeid når det gjelder tjenesteutvikling og kompetanseheving innenfor forvaltningen og eksisterende tjenester (Bufdir 2013, side 2).

Rosa kompetanse er et kompetansehevingsprogram rettet mot ansatte innenfor helse, skole og justissektoren. Tiltaket er drevet av LLH. Her tilbys opplæring og informasjon om hvordan man bør møte LHBT-personer. Det er to sentrale begrensninger knyttet til dette tiltaket. For det første er det ikke dimensjonert for å nå ut til alle de gruppene som har behov for å besitte slik kompetanse. For det andre erfarer Rosa kompetanse at det først og fremst får forespørsler fra områdene i og rundt Oslo og Akershus. I tråd med mainstreamingsprinsippet og den lovpålagte aktivitetsplikten, vil vi derfor anbefale at myndighetene initierer en satsing for å integrere nødvendig kompetanse på kjønn og seksualitet i profesjonsutdanninger og offentlig tjenestetilbud. Det synes lite effektivt og hensiktsmessig at ansvaret for slik kompetanseheving overlates helt og holdent til prosjekter i regi av frivillige organisasjoner.

Likestilling og mangfold i distriktskommuner

Det har lenge vært relativt bred politisk enighet om at norsk distrikts- og regionalpolitikk har som primær målsetning å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret, og sørge for likeverdige levekår i hele landet (NOU 2004: 19,

side 20). I lys av disse målsetningene har sentrale myndigheter, så vel som kommuner og fylkeskommuner, lansert forskjellige satsinger for å opprettholde og øke folketallet i rurale strøk preget av befolkningsnedgang. Årsakene til sentraliseringstendensene og nedgang i folketall i enkelte områder synes sammensatte, og tendensen synes til dels vanskelig å snu (Wiborg 2008).

I lys av funnene i denne rapporten, vil vi framheve at manglende trivsel i ungdomstiden og opplevd mangel på mangfold, toleranse og inkludering kan være en årsak til at ungdom flytter og ikke ønsker å flytte tilbake. Mangfoldsarbeid kan være en sentral forutsetning for at tilflyttingsprosjekter og liknende regionale satsinger skal lykkes i sine målsettinger. Mangfold handler ikke bare om kjønn og seksualitet. Det kan like gjerne handle andre bakgrunnsvariabler, som etnisitet, landbakgrunn, funksjonsevne og klasse. I tillegg kan det handle om fritidsinteresser, utseende, dialekt og klesstil. Lokalsamfunn som oppleves som homogene vil nødvendigvis framstå som et attraktivt bosted for færre mennesker enn lokalsamfunn som oppleves som mer mangfoldige. For lokalsamfunn i rurale strøk kan det være et godt strategisk grep å jobbe for et omdømme som et mangfoldig og inkluderende sted. På denne bakgrunnen anbefaler vi et gjennomgående og godt integrert mangfoldsperspektiv i regionale utviklingsprosjekter, enten de er initiert på nasjonalt eller lokalt nivå.

Referanser:

- Aase, Asbjørn og Britt Dale (1978) *NOU 1978: 52 Levekårsundersøkelsen levekår i storby*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Andersen, Normann og Kirsti Malterud (2013) *Seksuell orientering og levekår*. Bergen: Uni Research.
- Annes, A. og M. Redlin (2012) "The careful balance of gender and sexuality: rural gay men, the heterosexual matrix, and "effemophobia"", *J Homosex* 59(2): 256-88.
- Bell, N. K. (1991) "Social/sexual norms and AIDS in the South. Ethics and the politics of aids: lessons for small cities and rural areas throughout the U.S", *AIDS Educ Prev* 3(2): 164-80.
- Bendixen, Mons og Leif Edward Ottesen Kennair (2008) *Seksuell trakassering blant elever og ansatte i videregående skole : en resultatrapport*, Trondheim: NTNU, Psykologisk institutt.
- (2014) *Resultater fra prosjekt Seksuell helse og trakassering i videregående opplæring 2013-2014*. Trondheim: NTNU.
- Berg, Nina Gunnerud og Hans Kjetil Lysgård (2004) *Ruralitet og urbanitet : bygd og by*. Bergen Kommune (2012) *Levekår og helse i Bergen 2011*, [Bergen]: Bergen Kommune.
- Blank, Grant, Nigel Fielding, og Raymond M. Lee (2008) *The Sage handbook of online research methods*, Los Angeles: Sage.
- BLD (2008) *Bedre levekår for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner 2009-2012*. Publisert av: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet <http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Bufdir/LHBT/1/4/Evaluering%20lhbt-handlingsplan.pdf>, Lesedato: 02.01.15
- Brantsæter, Marianne C. (1992) *Om kjønnets logikk*, Oslo: Tiden.
- Bredal, Anja (2008) 'Den "spesielle" volden. Vold mot minoritetsjenter på sidelinjen.' Institutt for samfunnsforskning.
- Bråthen, Magne (2007) *Levekår på vandring : velstand og marginalisering i Oslo*, Oslo: Fafo.
- Bufdir (2013) Evaluering. Regjeringens handlingsplan: Bedre livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner 2009-2012 (2013) <http://www.bufetat.no/PageFiles/11162/Sluttevaluering%20av%20Regjeringens%20handlingsplan%20LHBT.pdf>, Lesedato: 12.01.2015.
- (2014) *Faktahefte. Kunnskap om levekår og livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner*. Oslo: Bufdir.
- Butler, Judith (1993) "Preface & Introduction" (red.) *Bodies that Matter. On the Discursive Limits of "Sex"*: Routledge, ix-xii, 1-23.
- (1998) "Marxism and the Merely Cultural", *New Left review* 22733.
- (2006) *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*, New York: Routledge.

- (2011) "Subjects of sex/gender/desire" (red.) *Cultural theory: an anthology*, Malden: Wiley-Blackwell, S. 472-491.
- Bygnes, Susanne (2008) "Interviewing People-oriented Elites", *Europshere working paper series* No 10 2008.
- Chow, E. P., L. Gao, F. K. Koo, L. Chen, X. Fu, J. Jing, D. P. Wilson, og L. Zhang (2013) "Qualitative exploration of HIV-related sexual behaviours and multiple partnerships among Chinese men who have sex with men living in a rural area of Yunnan Province, China", *Sex Health* 10(6): 533-40.
- Christie, Nils (1982) *Hvor tett et samfunn?*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Clark, Tom (2010) "On 'Being Researched': Why do People Engage with Qualitative Research?", *Qualitative Research* 10(4): 399-419.
- Cody, P. J. og P. L. Welch (1997) "Rural gay men in northern New England: life experiences and coping styles", *J Homosex* 33(1): 51-67.
- Cohen, Anthony P. (1985) *The symbolic construction of community*, Chichester: Ellis Horwood.
- Cohn, T. J. og S. L. Hastings (2010) "Resilience among rural lesbian youth", *J Lesbian Stud* 14(1): 71-9.
- (2011) "Special issue: Rural lesbian life: narratives of community, commitment, and coping", *J Lesbian Stud* 15(2): 141-7.
- Colby, D., T. T. Minh, og T. T. Toan (2008) "Down on the farm: homosexual behaviour, HIV risk and HIV prevalence in rural communities in Khanh Hoa province, Vietnam", *Sex Transm Infect* 84(6): 439-43.
- Corbin, Juliet M. og Anselm Strauss (1990) "Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria", *Qualitative Sociology* 13(1): 3-21.
- Eggebø, Helga (2013a) 'Nation and state.' *Prøveforelesning, avlagt ved Det amfunnsvitenskapelige fakultet.*: Universitetet i Bergen.
- (2013b) *The regulation of marriage migration to Norway*. The Faculty of Social Sciences, University of Bergen.
- Eldridge, V. L., L. Mack, og E. Swank (2006) "Explaining comfort with homosexuality in rural america", *J Homosex* 51(2): 39-56.
- Elgvin, Olav, Kristine Bue, og Arne Backer Grønningsæter (2013) *Åpne rom, lukkede rom : LHBT i etniske minoritetsgrupper*, Oslo: Fafo.
- Enjolras, Bernard (2013) *Liker - liker ikke: sosiale medier, samfunnsengasjement og offentlighet*, Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Fisher, C. M., J. A. Irwin, og J. D. Coleman (2014) "Rural LGBT health: Introduction to a dedicated issue of the Journal of Homosexuality", *J Homosex* 61(8): 1057-61.
- Fjær, Eivind Grip, Tonje Gundersen, og Svein Mossige (2013) *Lesbiske, homofile, bifile og transpersoners utsatthet for vold i nære relasjoner : en kunnskapsoversikt*, Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Flyvbjerg, Bent (2001) *Making Social Science Matter: Why Social Inquiry Fails and How it Can Succeed Again*, New York: Cambridge University Press.
- Fog, Jette (1994) *Med samtalen som utgangspunkt: det kvalitative forskningsinterview*, København: Akademisk Forlag.

- Folgerød, Tor og Tone Hellesund (2009) "Transseksualitet på norsk. Heteronormering av kjønn og hverdagsliv" i W. Mühleisen og Å. Røthing (red.) *Norske seksualiteter*, Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 99-120.
- Grønningsæter, Arne Backer (2012) Usynlig og selvlysende : å være lesbisk, homofil, bifil eller transperson med nedsatt funksjonsevne
- Hannerz, Ulf (1980) *Exploring the city : inquiries toward an urban anthropology*, New York: Columbia University Press.
- Hansen, J. E. og S. M. Lambert (2011) "Grief and loss of religion: the experiences of four rural lesbians", *J Lesbian Stud* 15(2): 187-96.
- Hastings, S. L. og A. Hoover-Thompson (2011) "Effective support for lesbians in rural communities: the role of psychotherapy", *J Lesbian Stud* 15(2): 197-204.
- Haugen, Marit S og Mariann Villa (2008) "Idyllisk eller kjedeleg? Slik ungdom ser bygda" i R. Almås, M. S. Haugen, J. F. Rye, og M. Villa (red.) *Den Nye bygda*, Trondheim: Tapir akademisk forlag, 139-156.
- Haugen, Marit S. og Egil Petter Stræte (2011) *Rurale brytninger*, Trondheim: Tapir akademisk forl.
- Hegna, Kristinn (2007) *Homo? Betydningen av seksuell erfaring, tiltrekning og identitet for selvmordsforskning og rusmiddelbruk blant ungdom : en sosiologisk studie*. Oslo:
- Hegna, Kristinn, Hans W. Kristiansen, og Bera Ulstein Moseng (1999) Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn
- Hellesund, Tone (2008) *Identitet på liv og død : marginalitet, homoseksualitet og selvmord*, Oslo: Spartacus.
- Helseth, Hannah (2007) *Kunnskapsstatus om kjønnsrelatert mobbing blant barn og unge*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.
- Herring, Scott (2010) *Another country : queer anti-urbanism*, New York: New York University Press.
- Hine, Christine (2000) *Virtual ethnography*, London: Sage.
- Hjelseth, Arve og Oddveig Storstad (2011) "Ekte mannfolk spiser ikke sushi?" i M. S. Haugen og E. P. Stræte (red.) *Rurale brytninger*, Trondheim: Tapir akademisk forl., 63-90.
- Hompland, Andreas (1984) *Rurbaniseringsprosessen : bygdebyen og det nye Norges ansikt*, Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Howard, John (1997) *Carryin' on in the lesbian and gay South*, New York: New York University Press.
- (1999) *Men like that : a southern queer history*, Chicago: University of Chicago Press.
- Johnson, Colin R. (2013) *Just queer folks : gender and sexuality in rural America*, Philadelphia, Pa.: Temple University Press.
- Kazyak, Emily (2011) "Disrupting Cultural Selves: Constructing Gay and Lesbian Identities in Rural Locales", *Qualitative Sociology* 34(4): 561-581.
- Kennedy, Michael (2010) "Rural Men, Sexual Identity and Community", *Journal of Homosexuality* 57(8): 1051-1091.

- Koo, F. K., E. P. Chow, L. Gao, X. Fu, J. Jing, L. Chen, og L. Zhang (2014) "Socio-cultural influences on the transmission of HIV among gay men in rural China", *Cult Health Sex*.
- Kozinets, Robert V. (2011) *Netnografi : etnografiska undersökningar på nätet*, Lund: Studentlitteratur.
- Kramer, Jerry Lee (1995) "Bachelor Farmers and Spinsters: Gay and Lesbian Identities and Communities in Rural North Dakota" i D. Bell og G. Valentine (red.) *Mapping desire. Geographies of sexualities*, London: Routledge, 200-213.
- Kristiansen, Hans W. (2008) *Masker og motstand : diskre homoliv i Norge 1920-1970*, Oslo: Unipub.
- Kuhar, R. og A. Svab (2014) "The only gay in the village? Everyday life of gays and lesbians in rural Slovenia", *J Homosex* 61(8): 1091-116.
- Lee, M. G. og J. K. Quam (2013) "Comparing supports for LGBT aging in rural versus urban areas", *J Gerontol Soc Work* 56(2): 112-26.
- Leifson, Taran (2006) *Sted, kropp, identitet og seksualitet : en studie av steders påvirkning på homofiles identitet og fysiske fremtoning*. Institutt for geografi, Universitetet i Bergen.
- Lillejord, Sølvi, Erik Ruud, Peder Fischer-Griffiths, Kristin Børte, og Asle Haukaas (2014) Forhold ved skolen med betydning for mobbing
<http://www.forskningsradet.no/servlet/Satellite?blobcol=urldata&blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-Disposition%3A&blobheadervalue1=+attachment%3B+filename%3D%22Djupe+dalendelig08092014.pdf%22&blobkey=id&blobtable=MungoBlobs&blobwhere=1274505483638&ssbinary=true>, Lesedato:
- Lin, H., Y. Ding, X. Liu, W. Zhu, M. Gao, og N. He (2013) 'Changes in sexual behaviors among HIV-infected individuals after their HIV diagnosis in a rural prefecture of Eastern China.' <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23527221>
- Lyons, A., W. Hosking, og T. Rozbroj (2014) "Rural-Urban Differences in Mental Health, Resilience, Stigma, and Social Support Among Young Australian Gay Men", *J Rural Health*.
- Mason, Jennifer (2006) "Mixing Methods in a Qualitatively Driven Way", *Qualitative Research* 6(1): 9-25.
- Meyer, I. H. (2003) "Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence", *Psychological Bulletin* 129(5): 674-697.
- Moran-Ellis, Jo, Victoria D. Alexander, Ann Cronin, Mary Dickinson, Jane Fielding, Judith Sleney, og Hilary Thomas (2006) "Triangulation and Integration: Processes, Claims and Implications", *Qualitative Research* 6(1): 45-59.
- Mortensen, Ellen (2001) "Å leve som seksuell flyktning i sitt eget land", *Samtiden* 3/0174-81.
- (2008) *Kjønnteori*, Oslo: Gyldendal akademisk.
- Moseng, Bera Ulstein (2002) *Lesbiskes psykisk[e] helse*, Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

- Munkejord, Mai Camilla (2009) *Hjemme i nord : en analyse av stedsopplevelser med utgangspunkt i kvinnelige og mannlige innflytteres fortellinger om hverdagsliv i Havøysund og Vadsø, Finnmark*. Universitetet i Tromsø.
- Mühleisen, Wencke, Åse Røthing, og Stine Helena Svendsen (2009) "Norske seksualiteter : en innledning" i W. Mühleisen, Å. Røthing, og S. H. Svendsen (red.) *Norske seksualiteter*, Oslo: Cappelen Damm, 11-33.
- NOU 2004: 19 (2004) *Livskraftige distrikter og regioner : rammer for en helhetlig og geografisk tilpasset politikk*. Publisert av: Kommunal- og regionaldepartementet.
- NOU 2011: 18 *Struktur for likestilling*. Publisert av: Barne-, likestillings- og intergreringsdepartementet.
- NOU 2012: 15 *Politikk for likestilling*. Publisert av: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Nova (2014) *Ungdata. Nasjonale resultater 2013*. Oslo: NOVA.
- Ohnstad, Anbjørg (1992) "Den rosa panteren eller en i den grå masse. Forståelse av lesbiske i terapi", *Tidsskrift for norsk psykologforening* 28(4): 313-321.
- (2009) *Lesbiske identiteter : skeive bevegelser*. Psykologisk institutt, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.
- Oosterhof, Pauline (2014) *Research Methods and Visualization Tools for Online LGBT Communities*. UK: I. o. d. studies.
- Osborne, Karen Lee og William J. Spurlin (1996) *Reclaiming the heartland : lesbian and gay voices from the Midwest*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Oswald, R. F. (2002a) "Inclusion and belonging in the family rituals of gay and lesbian people", *J Fam Psychol* 16(4): 428-36.
- Oswald, Ramona Faith (2002b) "Who am I in Relation to Them?: Gay, Lesbian, and Queer People Leave the City to Attend Rural Family Weddings", *Journal of Family Issues* 23(3): 323-348.
- Plummer, Kenneth (1981) *The Making of the modern homosexual*, Totowa, N.J.: Barnes & Noble Books.
- (1995) *Telling sexual stories : power, change, and social worlds*, London: Routledge.
- Preston, D. B., A. R. D'Augelli, C. D. Kassab, R. E. Cain, F. W. Schulze, og M. T. Starks (2004) "The influence of stigma on the sexual risk behavior of rural men who have sex with men", *AIDS Educ Prev* 16(4): 291-303.
- Preston, Deborah Bray og Anthony R. D'Augelli (2013) *The challenges of being a rural gay man : coping with stigma*, New York: Routledge.
- Puckett, J. A., S. G. Horne, H. M. Levitt, og T. Reeves (2011) "Out in the country: rural sexual minority mothers", *J Lesbian Stud* 15(2): 176-86.
- Repstad, Pål (1998) *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Rokkan, Stein og Bernt Hagtvet (1987) *Stat, nasjon, klasse : essays i politisk sosiologi*, [Oslo]: Universitetsforl.
- Roland, Erling og Gaute Auestad (2009) *Seksuell orientering og mobbing*. Stavanger: U. i. S. Senter for atferdsforskning.

- Ros, Janneke van der, Mona Renolen, og Likestillingscenteret (2013) *Alskens folk : Levekår, livssituasjon og livskvalitet for personer med kjønnsidentitetstematikk*, Hamar: Likestillingscenteret.
- Rosenberger, J. G., V. Schick, P. Schnarrs, D. S. Novak, og M. Reece (2014) "Sexual behaviors, sexual health practices, and community engagement among gay and bisexually identified men living in rural areas of the United States", *J Homosex* 61(8): 1192-207.
- Rowan, N. L., N. Giunta, E. S. Grudowski, og K. A. Anderson (2013) "Aging well and gay in rural America: a case study", *J Gerontol Soc Work* 56(3): 185-200.
- Røthing, Åse (2005) *Seksualitet i skolen : normer, brytninger og håndteringsstrategier*.
- Røthing, Åse og Stine H. Svendsen (2009a) "Seksualitet i skolen: Perspektiver på undervisning." i P. Repstad og J. O. Henriksen (red.) *Mykere kristendom?*, Oslo: Cappelen Akademisk Forlag,
- Røthing, Åse og Stine Helena Bang Svendsen (2009b) *Seksualitet i skolen : perspektiver på undervisning*, [Oslo]: Cappelen Damm.
- (2011) *Sex och samlevnad : perspektiv på undervisning*, Lund: Studentlitteratur.
- Schnarrs, P. W., J. G. Rosenberger, S. Satinsky, E. Brinegar, J. Stowers, B. Dodge, og M. Reece (2010) "Sexual compulsivity, the Internet, and sexual behaviors among men in a rural area of the United States", *AIDS Patient Care STDS* 24(9): 563-9.
- Shernoff, M. (1996) "Returning with AIDS: supporting rural emigrants", *Focus* 11(4): 1-4.
- Shuttleton, David, Diane Watt, og Richard Phillips (2000) *De-centring sexualities : politics and representations beyond the metropolis*, London New York: Routledge.
- St.meld. nr. 25 (2000-2001) (2001) *Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Noreg*. Publisert av: Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Stefansen, Kari, Kirsti Valset, Tilmann von Soest, og Svein Mossige (2009) "Vold mot "homofil" ungdom forekomst og tolkninger.", *Sosiologi i dag* 39(02/09): 43-71.
- Svendsen, Stine H. Bang (2012) "Elusive sex acts: pleasure and politics in Norwegian sex education", *Sex Education* 12(4): 397-410.
- Thornberg, Robert (2011) "'She's Weird!' — The Social Construction of Bullying in School: A Review of Qualitative Research", *Children & Society* 25(4): 258-267.
- Thuen, Hanne (2006) *Med skeivt blick på bygd og by : hvordan unge homofile og lesbiske forstår seg selv i forhold til bygda og byen*. Institutt for geografi, Universitetet i Bergen.
- Villa, Mariann (2002) "Livsfasebygda - når sosialt behov endrar seg" i R. Almås, M. S. Haugen, og J. P. Johnsen (red.) *Bygdeforskning gjennom 20 år*, Trondheim: Tapir akademisk forlag 227-42.
- (2005) *Bygda som bustad*, Trondheim: Institutt for sosiologi og statsvitenskap, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Wang, Y. W. (2011) "Voices from the margin: a case study of a rural lesbian's experience with woman-to-woman sexual violence", *J Lesbian Stud* 15(2): 166-75.

- Wendelborg, Christian, Melina Røe, Roger Andre Federici, og NTNU samfunnsforskning . Avdeling for mangfold og inkludering (2014) *Elevundersøkelsen 2013 : analyse av Elevundersøkelsen 2013*, Trondheim: NTNU Samfunnsforskning, Mangfold og inkludering.
- Whitlock, R. U. (2009) ""Them ol' nasty lesbians"--queer memory, place, and rural formations of lesbian", *J Lesbian Stud* 13(1): 98-106.
- Wiborg, Agnete (2008) *Sentraliseringens pris eller gevinst? Individens trivsel og lokale utfordringer*. Bodø: Nordlandsforskning.
- Widerberg, Karin (2001) *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Wienke, C. og G. J. Hill (2013) "Does place of residence matter? Rural-urban differences and the wellbeing of gay men and lesbians", *J Homosex* 60(9): 1256-79.
- Williams, M. L., A. M. Bowen, og K. J. Horvath (2005) "The social/sexual environment of gay men residing in a rural frontier state: implications for the development of HIV prevention programs", *J Rural Health* 21(1): 48-55.
- Wimark, T (2014) *Beyond Bright City Lights: The Migration Patterns of Gay Men and Lesbians*. Stockholms Universitet.
- Yang, X., I. Attane, S. Li, og Q. Zhang (2012) "On same-sex sexual behaviors among male bachelors in rural China: evidence from a female shortage context", *Am J Mens Health* 6(2): 108-19.
- Yoder, R. E., D. B. Preston, og E. M. Forti (1997) "Rural school nurses' attitudes about AIDS and homosexuality", *J Sch Health* 67(8): 341-7.
- Yost, M. R. og J. F. Chmielewski (2011) "Narrating rural lesbian lives: body image and lesbian community in central Pennsylvania", *J Lesbian Stud* 15(2): 148-65.
- Young, E. W., P. B. Koch, og D. B. Preston (1989) "AIDS and homosexuality: a longitudinal study of knowledge and attitude change among rural nurses", *Public Health Nurs* 6(4): 189-96.
- Åkesson, Emilie (2010) *Hälso- och sjukvårdens bemötande av hbtqpersoner som varit utsatta för våld i en nära relation*. Uppsala: Nationellt centrum for kvinnofrid.

Vedlegg

Vedlegg 1: Invitasjon til å delta

Skeiv på bygda? Vi vil gjerne høre om dine erfaringer!

KUN senter for kunnskap og likestilling skal gjennomføre et forskningsprosjekt om hvordan det er å være skeiv/LHBT-person på bygda. Kan du tenke deg å være med i prosjektet?

Vi søker deg som:

- Definerer deg som lesbisk, homofil, bifil, transperson, skeiv eller på andre måter bryter med heteronormativiteten
- Er mellom 16-30 år (primært, men ikke utelukkende)
- Bor på et sted med færre enn 20 000 innbyggere

Vi vil gjerne snakke med deg enten du har positive erfaringer, negative erfaringer eller ingen erfaring med at det skulle være noen problemstilling å bo på et mindre sted!

Vi vil gjennomføre intervjuene i løpet av oktober. I utgangspunktet ønsker vi å intervju deg ansikt til ansikt, men Skype eller telefon kan også være et alternativ. Alle intervjuene blir anonymisert, og vi som intervjuer har taushetsplikt. Dersom du ønsker det kan du også fortelle om dine erfaringer på e-post eller på for eksempel gaysir.no. På denne måten kan du være helt anonym, også ovenfor oss som gjennomfører prosjektet.

Oppdraget gjennomføres på oppdrag fra Barne- ungdoms og familiedirektoratet (Bufdir).

Vi håper du kan hjelpe oss, og er takknemlige for alle bidrag!

Kontakt oss på:

Helga.eggebo@kun.nl.no eller 92 43 64 79

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

På vegne av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet skal KUN senter for kunnskap og likestilling gjennomføre et prosjekt for å kartlegge hvordan det er å leve som LHBT-person i distriktet. Vi er interessert i positive og negative erfaringer med, og refleksjoner rundt, hvordan det er å leve som LHBT-person på et mindre sted i Norge. Vi er primært interessert i å snakke med unge på mellom 16 og 30 år.

Det er frivillig å delta i denne studien. Intervjuet vil bli tatt opp på bånd og behandlet konfidensielt; det er bare prosjektgruppen som vil ha tilgang til intervjuene. Svarene dine vil sammenfattes med svarene fra de andre intervjuene, og det vil ikke være mulig å kjenne deg igjen i rapporten. Prosjektet avsluttes 15. mars 2015. Etter det slettes alle navnelister, men Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) vil oppbevare lydopptakene til forskningsformål.

Prosjekt-, og behandlingsansvarlig ved KUN senter for kunnskap og likestilling er Helga Eggebø, telefon 92 43 64 79, e-post helga.eggebo@kun.nl.no

Undersøkelsen er meldt til NSD, Personvernombudet for forskning.

Takk for din hjelp!

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, og foresatt dersom under 18 år, dato)

Vedlegg 3: Intervjuguide

Intervjuguide

Muntlig informasjon om prosjektet. Se informasjonsskriv.

Åpent hovedspørsmål:

Kan du fortelle litt om hvordan det var å vokse opp/hvordan det er å bo på dette (aktuelt sted) stedet?

Følge opp det informanten har sagt:

- Har dette påvirket deg til å tenke at du vil bli boende/komme tilbake? På hvilken måte?
- Be personen utdype og reflektere rundt konkrete hendelser hen har fortalt om.
- Be personen utdype synspunkter hen har ytret.

Spørsmål som stilles dersom det ikke allerede har kommet fram:

Relasjoner og fritid:

- Føler du deg inkludert i lokalsamfunnet og i aktiviteter?
- Hva gjorde/gjør dere på fritiden? Deltar du i noen organisert fritidsaktivitet? Opplever du å ha gode muligheter på fritiden?
- Opplever du at du har de vennene og nettverkene du ønsker deg, eller kunne du ønske deg flere eller andre venner og nettverk?
- Hvordan bruker du sosiale medier? Er du aktiv på sosiale media? Hvilke og hvordan? Er dette viktige sosiale nettverk for deg?

Tjenester:

- Hvor gikk/går du på skole? Hvordan var/er det? Hva kunne vært bedre?
- Hva syns du om kommunens tjenester her? (skole, helsetjenester etc)
- Har du noen gang snakket med helsesøster/lege? Hvordan opplevde du dette møtet?

Bygd:

- Har du bodd her hele livet?
- Dersom jeg vurderer å flytte til stedet, gi meg tre grunner for å velge og flytte hit?.
- Gi meg tre grunner til IKKE å flytte hit.
- Har du valgt utdanning/yrke ut i fra ønske om å bli boende på sted x eller etter interesse?
- Hva preger relasjoner/forhold mellom mennesker her?
- Kan du fortella om kulturen her i bygda slik du oppfatter det?

- Er miljøet inkluderende?
- Hvordan mener du religion preger dette stedet i dag? Har det alltid vært slik; eller er dette noe som endres?
- Hva tenker andre du kjenner rundt det å være skeiv/homo/lesbisk/bifil/transperson på et lite sted? Har du tanker om hva som er den «vanlige» måten å framstille bygdelivet på?

Huskeliste/Introspsørsmål:

- Alder
- Kjønn (selvidentifisert og biologisk)
- Seksuell orientering (selvidentifisert)
- Andre bosteder enn aktuell bygd

Skeiv på bygda

KUN-rapport 2015: 2

Senter for kunnskap
og likestilling

KUN senter for kunnskap
og likestilling
8286 Nordfold
www.kun.nl.no

© Forlaget Nora 2015
ISBN: 978-82-92038-03-1 (papirutgave)
ISBN: 978-82-92038-04-8 (nettutgave)